

**กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว ๑๕ ปี
ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๕๑ - ๒๕๖๕)**

**สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ**

กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว ๑๕ ปี ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๕๑ - ๒๕๖๕)

ISBN 978-974-9762-79-0

พิมพ์ครั้งที่ ๓ มีนาคม ๒๕๕๑

จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม

ผู้จัดพิมพ์เผยแพร่ กลุ่มพัฒนานโยบายอุดมศึกษา สำนักนโยบายและแผนการอุดมศึกษา
สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา
๓๒๘ ถนนศรีอยุธยา ราชเทวี กรุงเทพมหานคร
โทรศัพท์ ๐ ๒๖๑๐ ๕๓๕๕-๖ โทรสาร ๐ ๒๖๔๔ ๕๓๗๙
Website: <http://www.mua.go.th/users/bpp/developplan/>

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (5106-011/3,000(4))
โทร. ๐ ๒๒๑๕ ๓๖๑๒, ๐ ๒๒๑๘ ๓๕๖๓, ๐ ๒๒๑๘ ๓๕๕๗
<http://www.cuprint.chula.ac.th>

คำนำ

การพัฒนาาระบบอุดมศึกษาในระยะเวลาที่ผ่านมา ได้อาศัยแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ระยะ ๕ ปี เป็นหลัก แต่เนื่องจากมีข้อจำกัดที่สำคัญ คือ ช่วงระยะเวลาของแผน ๕ ปี นั้น ไม่สอดคล้องกับธรรมชาติของพัฒนาการและการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา ดังนั้น ในปี พ.ศ. ๒๕๓๐ จึงได้ริเริ่มให้มีการจัดทำแผนอุดมศึกษาระยะยาว ๑๕ ปี ฉบับแรก (พ.ศ. ๒๕๓๓ - ๒๕๔๓) ขึ้น โดยมีเจตนาสำคัญที่จะให้เป็นแผนรุกไปสู่อนาคต เพื่อให้อุดมศึกษามีบทบาทสำคัญในการสร้างเสริมสภาพสังคมที่พึงประสงค์ และสอดคล้องทันต่อแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ของประเทศ และให้เป็นแผนแม่บทกำกับแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาระยะ ๕ ปี รวม ๓ แผน คือ แผนพัฒนาฯ ระยะที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๙) ถึงแผนพัฒนาฯ ระยะที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙)

บัดนี้ แผนอุดมศึกษาระยะยาวฉบับแรก ได้สิ้นสุดลงแล้วเมื่อปี ๒๕๔๓ และในช่วงที่ผ่านมา ได้มีการปรับปรุงระบบราชการและเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาและการจัดโครงสร้างของกระทรวงศึกษาธิการใหม่ การจัดทำแผนอุดมศึกษาระยะยาว ฉบับที่ ๒ จึงขาดช่วงไป อย่างไรก็ดีกระทรวงศึกษาธิการเห็นความสำคัญของการจัดทำแผนอุดมศึกษาระยะยาวฉบับใหม่ จึงได้มอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาดำเนินการจัดทำกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว ๑๕ ปี ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๕๑ - ๒๕๖๕) ขึ้น โดยใช้ระยะเวลาประมาณ ๘ เดือน (กุมภาพันธ์ - กันยายน ๒๕๕๐) ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการการอุดมศึกษา และความร่วมมือกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย รวมถึงคณะกรรมการด้านนโยบายและแผน คณะอนุกรรมการทำงานจัดทำกรอบแผนพัฒนาอุดมศึกษาระยะยาว คณะทำงานเฉพาะเรื่อง และนักวิชาการ/ผู้ทรงคุณวุฒิ นิสิตนักศึกษา สื่อมวลชน ผู้นำชุมชนและท้องถิ่น การจัดทำกรอบแผนฯ ฉบับนี้ ได้เน้นให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและระดมความคิดเห็นจากหลายฝ่าย โดยมีการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ การระดมสมองผ่านการประชุมสัมมนา การประชุมโต๊ะกลม และเวทีสาธารณะ รวมทั้งการศึกษาวិจัยเพิ่มเติม และต้องขอขอบคุณ ดร.กฤษณพงศ์ กีรติกร อดีตเลขาธิการคณะกรรมการการอุดมศึกษา ดร.พิเชฐ ดุรงคเวโรจน์ ผู้อำนวยการสถาบันคลังสมองของชาติ และทีมงาน ที่ได้ทุ่มเทความพยายามและความอุตสาหะในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากหลายฝ่าย และจัดทำเป็นกรอบแผนฯ ฉบับนี้ จนแล้วเสร็จตามกำหนด

กระทรวงศึกษาธิการ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว ๑๕ ปี ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๕๑-๒๕๖๕) ที่สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาจัดทำขึ้นนี้ จะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและความตระหนักในสภาพปัญหาอุดมศึกษาของประเทศ และความจำเป็นที่จะต้องร่วมมือกันพัฒนาอุดมศึกษาของประเทศ โดยมีกรอบทิศทางและแนวทางการพัฒนาที่ชัดเจนร่วมกัน เพื่อให้ระบบอุดมศึกษาเป็นรากฐานที่สำคัญและสนับสนุนการพัฒนาประเทศไปสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์ต่อไป นอกจากนี้กรอบแผนอุดมศึกษาฉบับนี้ จะเป็นแผนที่นำทางของระบบอุดมศึกษา ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐและเอกชนสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดทำแผนพัฒนาสถาบันระยะกลางไปจนถึงแผนปฏิบัติการรายปี อันจะทำให้เกิดเอกภาพในระบบอุดมศึกษาของชาติในระยะยาวต่อไป

(นายวิจิตร ศรีสุอาน)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
บทควมบริหาร	ก
กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว	๑
ภาพอนาคตที่จะมีผลกระทบต่อโลก ประเทศ และอุดมศึกษาไทย	๕
ความเปลี่ยนแปลงด้านประชากร	๕
พลังงานและสิ่งแวดล้อม	๘
การมีงานทำและตลาดแรงงานในอนาคต	๑๐
โครงสร้างเศรษฐกิจ	๑๐
โลกาภิวัตน์	๑๑
ความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี	๑๓
โลกยุคสารสนเทศ	๑๔
การกระจายอำนาจการปกครอง	๑๕
การจัดการความขัดแย้งและความรุนแรง	๑๗
เยาวชน นักศึกษา และบัณฑิตในอนาคต	๑๙
เศรษฐกิจพอเพียง	๒๑
ประเด็นทิศทาง และนโยบายของกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว	๒๓
รอยต่อกับการศึกษาระดับอื่น	๒๓
การแก้ปัญหาอุดมศึกษาในปัจจุบัน	๒๖
ธรรมาภิบาลและการบริหารจัดการอุดมศึกษา	๓๑
บทบาทของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ	๓๓
การเงินอุดมศึกษา	๓๖
การพัฒนาบุคลากรในอุดมศึกษา	๓๘
เครือข่ายอุดมศึกษา	๔๐
การพัฒนาอุดมศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้	๔๒
โครงสร้างพื้นฐานการเรียนรู้	๔๓
บรรณานุกรม	๔๙

บทความบริหาร (Executive Report)

กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว ๑๕ ปี ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๕๑-๒๕๖๕

เป้าหมายของกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว ฉบับที่ ๒ เมื่อสิ้นสุดแผนในปี พ.ศ. ๒๕๖๕ คือ การ “ยกระดับคุณภาพอุดมศึกษาไทย เพื่อผลิตและพัฒนาบุคลากรที่มีคุณภาพสามารถปรับตัว สำหรับงานที่เกิดขึ้นตลอดชีวิต พัฒนาศักยภาพอุดมศึกษาในการสร้างความรู้และนวัตกรรม เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศในโลกาภิวัตน์ สนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน ของท้องถิ่นไทย โดยใช้กลไกของธรรมาภิบาล การเงิน การกำกับมาตรฐาน และเครือข่าย อุดมศึกษาบนพื้นฐานของเสรีภาพทางวิชาการ ความหลากหลาย และเอกภาพเชิงระบบ”

กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาวฉบับที่สองครอบคลุมช่วงเวลา ๑๕ ปี ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๕๑ - ๒๕๖๕ จัดทำโดยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ภายใต้การกำกับของคณะกรรมการการอุดมศึกษา (กกอ.) และสถาบันคลังสมองของชาติ ภายใต้มูลนิธิส่งเสริมทบวงมหาวิทยาลัย ตามนโยบายของรัฐมนตรี ว่าการกระทรวงศึกษาธิการ กรอบแผนอุดมศึกษาเกิดจากการสังเคราะห์ วิเคราะห์ ข้อมูลความคิดเห็น ที่ได้จากการประชุมระดมสมองประมาณหนึ่งร้อยครั้งระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งจากหน่วยงานรัฐ การวางแผน การจัดการทรัพยากรและการศึกษา ได้ปรึกษากับภาคการผลิตและบริการ กลุ่มประชาสังคม เยาวชนนิสิตนักศึกษา สถาบันอุดมศึกษารวมถึงวิทยาลัยชุมชน มีการสัมภาษณ์ผู้รู้ ผู้นำทางการเมืองระดับประเทศ ผู้นำองค์กร ปกครองท้องถิ่น ศึกษาเอกสารวิชาการ และทำวิจัยเพิ่มเติม

กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาวฉบับที่สองนี้ ออกแบบโดยคำนึงถึงมิติบูรณาการและองค์รวมของ การพัฒนาอุดมศึกษาเพื่อกำหนดทิศทางยุทธศาสตร์ (Strategic direction) สาระหลักมีสองส่วน ส่วนแรก เป็นการวิเคราะห์ภาพฉายและนัยยะสำคัญที่เป็นปัจจัยแวดล้อมรอบตัว ส่งผลกระทบต่อมนุษย์และโลก ประเทศไทย จนถึงอุดมศึกษา ส่วนสองเป็นปัจจัยภายในระบบอุดมศึกษา ภาพฉายปัจจุบันและอนาคต (scenario) มี ๗ เรื่อง คือ ความเปลี่ยนแปลงด้านประชากร พลังงานและสิ่งแวดล้อม การมีงานทำและตลาดแรงงานใน อนาคต การจัดการความขัดแย้งและความรุนแรง การกระจายอำนาจการปกครองเยาวชนไทย นักศึกษาไทย และบัณฑิตในอนาคต และเศรษฐกิจพอเพียง ปัจจัยภายในระบบอุดมศึกษาได้พิจารณา ๙ ประเด็น ได้แก่ รอยต่อกับการศึกษาระดับอื่น การแก้ปัญหาอุดมศึกษาในปัจจุบัน ธรรมาภิบาลและการบริหารจัดการ การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ การเงินอุดมศึกษา การพัฒนาบุคลากรในอุดมศึกษา เครือข่ายอุดมศึกษา การพัฒนาอุดมศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ และโครงสร้าง พื้นฐานการเรียนรู้

ความเปลี่ยนแปลงด้านประชากร ประชากรไทยยังเพิ่มขึ้นต่อไปอย่างช้าๆ จำนวนเด็กและเยาวชน ที่ลดลง อัตราการปันผลประชากรที่จะหมดไป และผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นต่อเนื่อง ภาพฉายดังกล่าวชี้ให้ อุดมศึกษาโดยเฉพาะสำหรับประชากรวัยอุดมศึกษา ๑๘-๒๒ ปี ต้องลดการขยายตัวอย่างไม่มีจุดสิ้นสุดเช่น หลายทศวรรษที่ผ่านมา โดยเน้นคุณภาพ อุดมศึกษาต้องเพิ่มบทบาทด้านการเพิ่มผลิตภาพเศรษฐกิจของกลุ่ม

วัยทำงาน เน้นการศึกษาต่อเนื่องเพื่อรองรับการเปลี่ยนงานและอาชีพ การเกิดอาชีพใหม่ อุดมศึกษาต้องส่งเสริมผู้สูงอายุให้ยังมีผลิตภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ (Social and economic productivity) **พลังงานและสิ่งแวดล้อม** เป็นปัญหาพร้อมของทุกประเทศ ประเทศไทยพึ่งพิงพลังงานนำเข้าสูง ส่งผลต่อเศรษฐกิจประเทศ เนื่องจากราคาพลังงานโดยเฉพาะน้ำมันเพิ่มขึ้นต่อเนื่องและจะไม่ถูกลง การใช้พลังงานจากฟอสซิลสร้างปัญหาเรือนกระจก ส่งผลต่อความอยู่รอดของมนุษยชาติ อุดมศึกษาต้องสร้างความตระหนักการอนุรักษ์พลังงาน สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ ในการศึกษาทุกระดับและในหมู่ประชาชน ผลิตบัณฑิตและความรู้ลึกด้านการอนุรักษ์และจัดการพลังงาน พลังงานหมุนเวียนโดยเฉพาะพลังงานชีวภาพ และพลังงานทางเลือก ทำงานกับภาคการผลิตเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงาน เร่งเร่งความเข้าใจสาธารณะ จนถึงการสร้างคนและองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทั้งดิน น้ำ ป่าไม้ ระบบนิเวศ

ในส่วน **การมีงานทำและตลาดแรงงานในอนาคต** มี ๔ ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อตลาดแรงงาน ได้แก่ โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศ โลกาภิวัตน์ ความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และโลกสารสนเทศ **การเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจไทย** ที่ชัดเจนต่อเนื่องคือภาคบริการและภาคอุตสาหกรรมเติบโตมาก สำคัญทั้งการจ้างงานและผลผลิตในรายได้ประชาชาติ อุดมศึกษาต้องทำงานกับภาคการผลิตจริง จำแนกบทบาทความสำคัญของกลไกที่ขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจทั้งผู้ประกอบการขนาดเล็ก SME ธุรกิจของครอบครัวกลุ่มสำคัญบริษัทข้ามชาติ เพื่อให้โจทย์ชัดและสร้างผลงานได้ชัดเจน อุดมศึกษาต้องทำงานทั้งกับอุตสาหกรรมรายสาขาและกลุ่มอุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ เช่น นิคมอุตสาหกรรม ผลิตบัณฑิต ฝึกอบรมและเพิ่มผลิตภาพในลักษณะ demand led ทำงานกับหน่วยงานวางแผนและภาคการผลิตเพื่อผลักดันอุตสาหกรรมความรู้ วิเคราะห์และชักนำภาคบริการใหม่ที่สำคัญจากการพิจารณาห่วงโซ่มูลค่าของบริการแต่ละประเภท ความรู้และเทคโนโลยีที่ใช้ในแต่ละห่วงโซ่ ภาคเกษตรแม้จะลดสัดส่วนในรายได้ประชาชาติ แต่คนยังอยู่ภาคเกษตรในสัดส่วนที่สูง มีแรงงานออกจากภาคเกษตรปีละนับหมื่นคน เป็นกระแสที่ยากที่จะหยุดยั้งและหวนกลับ แต่ประเทศไทยต้องยื่นหยัดให้ภาคเกษตรรองรับคนที่อยู่ในภาคเกษตรให้อยู่ได้และอยู่ได้ดีขึ้น อุดมศึกษาต้องช่วยเตรียมความรู้และสร้างทักษะให้แรงงานที่ออกจากภาคเกษตรจนถึงระดับหนึ่งก่อนเข้าสู่ภาคการผลิต สร้างมูลค่าเพิ่มและความสำคัญของระบบเกษตรทั้งเกษตรน้ำฝนเกษตรก้าวหน้า เน้นความสำคัญของเกษตรต่อความมั่นคงทางอาหาร (Food security) ในระดับครอบครัว ชุมชน พื้นที่ และประเทศ เป็นผู้รู้ผู้เล่นสำคัญด้านอุตสาหกรรมอาหารและการแปรรูปวัตถุดิบการเกษตร ในส่วน **โลกาภิวัตน์** อุดมศึกษาจะถูกกระทบและมีทั้งโอกาสที่จะเติบโตจากโลกาภิวัตน์และการเปิดเสรีทางการศึกษา โดยเฉพาะตามข้อตกลงของ WTO ข้อตกลงพหุภาคี และทวิภาคี จากการที่ประเทศไทยจะเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี ๒๕๕๘ ที่พลเมืองส่วนใหญ่เป็นมุสลิมและพูดภาษาบาฮาซาอินโดนีเซีย อุดมศึกษาไทยสามารถวางตำแหน่งผู้เล่นหลักในอาเซียนได้โดยการดูต้นแบบจากประชาคมยุโรป เช่น การพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อให้เกิดมาตรฐานการศึกษาและปริญญาที่ยอมรับร่วมกันได้ (Mutual recognition) อุดมศึกษาไทยต้องเตรียมความพร้อมสำหรับ “ศตวรรษแห่งเอเชีย” ที่จีนและอินเดียเป็นผู้เล่นสำคัญ ตระหนักว่า **ความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี** นำมาซึ่ง “ผลิตภาพ” (Productivity) และ “นวัตกรรม” (Innovation) ในกระบวนการผลิตสินค้าและบริการ เรียนรู้จากนักคิดอนาคต (Futurists) ต่อเทคโนโลยีที่มองไม่เห็นในวันนี้ หน่วยงานที่สำคัญของรัฐได้ร่วมกับภาคเอกชนกำหนดแผนยุทธศาสตร์ด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี เทคโนโลยีสารสนเทศ ที่อุดมศึกษาเข้าไปเป็นผู้เล่นสำคัญ **โลกยุคสารสนเทศ** เป็นสังคมไร้พรมแดน เกิดการจ้างงานและความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ การเข้าถึง

ข้อมูลข่าวสารและความรู้กระทำได้ง่าย เทคโนโลยีแพร่กระจายอย่างกว้างขวาง โดยไม่มีข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ มีนวัตกรรมและตลาด แรงงานใหม่ๆ ที่มีมูลค่าเพิ่มและมูลค่าสูง บนฐานของนวัตกรรม ทรัพยากรมนุษย์ โครงสร้างพื้นฐานและสารสนเทศ

การกระจายอำนาจการปกครอง เป็นภาพฉายที่สำคัญที่ประเทศไทยไม่มีประสบการณ์มาก แต่จะเพิ่มความสำคัญต่อความเป็นไปและความเป็นอยู่ของบ้านเมืองในอนาคตอย่างสูง พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ ได้กำหนดให้มีการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่น โดยมีแนวทางการกระจายอำนาจประกอบด้วยการถ่ายโอนภารกิจ การกระจายอำนาจการเงิน การถ่ายโอนบุคลากร การพัฒนาระบบตรวจสอบและการมีส่วนร่วมของประชาชน การปรับปรุงการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) การปรับปรุงกฎหมายและระเบียบ การกำกับดูแลการถ่ายโอนภารกิจ และการสร้างระบบประกันคุณภาพบริการสาธารณะ อปท. ต้องการการสนับสนุน ความเชี่ยวชาญในการติดตั้งระบบ การจัดการความรู้ การฝึกอบรมและยกระดับความสามารถของบุคลากร เป็นต้น นอกจากนี้ ท้องถิ่นยังมีงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรจากส่วนกลาง และมีรายได้จากการจัดเก็บภาษีค่าบำรุง และค่าธรรมเนียม การที่อุดมศึกษาทำงานกับท้องถิ่นจะเสริมภารกิจหลักหนึ่งของอุดมศึกษาคือการบริการสังคมให้โดดเด่น รองรับเหตุผลของการจัดตั้งและการส่งเสริมสถาบันอุดมศึกษาบางกลุ่มที่อยู่ในภูมิภาคและท้องถิ่น งบประมาณ อปท. เป็นแหล่งรายได้ที่จะเพิ่มความสำคัญสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ในการทำงานกับอปท. อุดมศึกษาควรรวมตัวทำงานเป็นเครือข่ายพื้นที่ (เชิงภูมิสังคมและเขตการปกครอง) และเครือข่ายเชิงประเด็น เพราะโจทย์ท้องถิ่นเป็นโจทย์บูรณาการ ต้องการความรู้หลายระดับหลากหลายสาขา การทำงานต้องการมวลิกฤตติทั้งฝ่ายอุปสงค์และอุปทาน ประเด็นหลักที่เป็นเรื่องใหม่ท้าทายอุดมศึกษาไทย คือ **การจัดการความขัดแย้งและความรุนแรง** เราเห็นว่าการต่อสู้โดยใช้กำลังทหารด้วยกองทัพ โดยรวมยุติไปพร้อมกับการจบลงของสงครามโลกครั้งที่สองเมื่อกลางทศวรรษ ๑๙๔๐ และการยุติสงครามเย็นที่ทำโดยตัวแทนอีกสามทศวรรษต่อมา สงครามสมัยใหม่เป็นการต่อสู้ระหว่างประชาชน ไร้รูปแบบสงครามและภาพศัตรูชัดเจน ความขัดแย้งและความรุนแรงในโลกกระทบประเทศไทยมากบ้างน้อยบ้าง ความรุนแรงในสามจังหวัดภาคใต้ระเบิดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ หลังจากมีเหตุการณ์รุนแรงระดับเล็กต่อเนื่องมาหลายสิบปี ด้วยปัจจัยภายในที่สะสมมาหลายร้อยปี ผสมกับการนำเข้าวิธีการทารุณโหดร้ายเพื่อแยกสามจังหวัดภาคใต้ รัฐกำลังแก้ปัญหาด้วยความเด็ดขาดในเบื้องต้น สร้างการเข้าถึงเข้าใจ เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและอาชีพในปัจจุบัน ควบคู่กับการสร้างความเข้าใจและโอกาสอย่างถาวรในอนาคตด้วยการศึกษา ทั้งนี้อุดมศึกษาจะเป็นปัจจัยชี้ขาดในระยะกลางและยาว

ทุกประเทศให้ความสำคัญต่อเด็กและเยาวชนของตนเอง ผู้ได้รับผลโดยตรงของแผนอุดมศึกษาระยะยาว คือ **เยาวชนไทย นักศึกษาไทย และบัณฑิตในอนาคต** เด็กเยาวชนและนักศึกษาในวันนี้เปลี่ยนแปลงทั้งในมิติการใช้ชีวิต การเรียนรู้ ครอบครัวยุคใหม่ ตลอดจนภาวะเสี่ยงต่างๆ สะท้อนถึงแนวโน้มของสังคมภายหลังยุคอุตสาหกรรมและความทันสมัยทั้งปวง (Post-industrial / Post-modern) มีสัญญาณชี้การเปลี่ยนแปลงชีวิตงานของบัณฑิตในอนาคตที่แตกต่างจากปัจจุบัน อาทิเช่น การทำงานโดยมีหลายอาชีพทั้งตลอดช่วงอายุ การทำงานไร้สังกัด (Freelance) ความเสี่ยงต่อรายได้ไม่แน่นอน การจับคู่ผู้ร่วมงานและเปลี่ยนผู้ร่วมงาน เป็นต้น มีความไม่สอดคล้องกัน (Mismatch) ระหว่างการศึกษาและทักษะอาชีพที่พึงประสงค์ในอนาคต นอกจากความเชี่ยวชาญเฉพาะศาสตร์แล้ว ความสามารถที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนจะเกี่ยวกับทักษะการสื่อสาร

การทำงานเป็นหมู่คณะ การแก้ปัญหา การรับความเสี่ยง การออกแบบและสร้างสรรค์ ความรับผิดชอบ
 ทั้งต่อตนเองและต่อผู้อื่น การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การบริหารจัดการตนเอง รวมไปถึงจริยธรรม อุดมศึกษา
 ควรเพิ่มพื้นที่การเรียนรู้ของเยาวชนและนักศึกษาในแบบของทักษะชีวิต ทักษะสังคม (Socialization) สมรรถนะ
 พื้นฐานร่วม (Base line competencies) ที่ข้ามพ้นความรู้วิชาการที่เป็นแท่ง ความรู้และความสามารถเชิง
 บุรณาการที่ฝังตัว (Tacit knowledge and ability) ที่หาไม่ได้จากการเรียนการสอนในห้องที่ขาดปฏิสัมพันธ์
 สร้างความพร้อมเพื่อเปิดโลกทัศน์สำหรับบัณฑิตในสภาวะโลกาภิวัตน์ด้านภาษาและวัฒนธรรม รู้และเห็น
 คุณค่าของพหุลักษณะพหุวัฒนธรรม เพิ่ม mobility และความหลากหลาย (diversity) ของนักศึกษาต่างวัย
 ต่างภูมิหลังวัฒนธรรมและสังคม ต่างเผ่าพันธุ์ รวมถึงอาจารย์ การแลกเปลี่ยนและหลักสูตรสองภาษาจะเป็น
 กลไกสำคัญ อุดมศึกษาพึงจัดให้มีการศึกษาในระบบ “ศิลปศาสตร์” (*Liberal Arts Education*)
ในยุค Post Modern-Post Industrialization ทั้งนี้หมายรวมทั้งสาระแห่งศาสตร์และกระบวนการ
 แห่งศาสตร์ เรียนรู้บนฐานการทำงานในภาคการผลิตและภาคสังคม (Work-based / Community-based
 education) เช่น Internship/Apprenticeship ในภาคการผลิตและภาคสังคม สหกิจศึกษา (Co-operative
 education), ทักษะวิศวกรรม (Engineering practice school) **เศรษฐกิจพอเพียง**ที่ประชาชนชาวไทย
 ได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น สถาบันอุดมศึกษาฯยังเข้าใจและปฏิบัติเรื่องเศรษฐกิจ
 พอเพียงในขั้นเริ่มต้น อุดมศึกษาควรเป็นผู้นำให้วิเคราะห์ได้ปฏิบัติได้ บนฐานทรัพยากรภูมิสังคม สร้าง
 ความรู้ใหม่เกิดผลเป็นรูปธรรม ทั้งระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน พื้นที่ (กายภาพ การปกครอง และ
 ภูมิสังคม) องค์กร ภาคการผลิต

ตามที่กล่าวแล้ว กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาวมีมิติบูรณาการและองค์รวมการพัฒนา จึงพิจารณา
 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องและปัจจัยภายในอุดมศึกษาเอง ปัจจัยแรกคือ **รอยต่อกับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการ
 อาชีวศึกษา** หลักฐานเชิงประจักษ์และแนวโน้มน่าเป็นห่วงคือ นักเรียนมัธยมที่เป็นตัวป้อนอุดมศึกษามี
 คุณภาพโดยรวมต่ำลง ดูจากสัมฤทธิ์ผลการศึกษา จนถึงความสามารถพื้นฐานการอ่านภาษาไทยซึ่งเป็นฐาน
 ของการเรียนรู้วิชาการ ทุกคนตระหนักว่าคุณภาพนักเรียนตกต่ำเป็นผลจากคุณภาพของครู เกี่ยวพันไปถึง
 สถานภาพที่ต่ำของครูทำให้ไม่มีนักเรียนเก่งเป็นครู หมุนเวียนเป็นวัฏจักรที่ต้องแก้ให้ได้ นอกจากนั้นค่านิยม
 ด้านปริญญาทำให้มีผู้เรียนอาชีวศึกษาน้อยลงเป็นลำดับทั้งที่แรงงานระดับกลางจำเป็นยิ่งในการขับเคลื่อน
 เศรษฐกิจประเทศ ทั้งนี้รัฐต้องจริงจังกับการจัดการเรื่องคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยเฉพาะทางวิทยาศาสตร์
 และคณิตศาสตร์ เชื่อมขั้นกับอาชีวศึกษา อุดมศึกษาเองต้องให้เวลากับการศึกษาขั้นพื้นฐานและอาชีวศึกษา
 สามเรื่อง เรื่องแรกคือ **พัฒนาและสร้างครูคุณภาพสูงซึ่งเป็นตัวคูณ (Multiplier)** ทำให้มีคนเก่ง
 มาเรียนครู โดยมีการทบทวนการผลิตครูนอกจากระบบ ๕ ปี ครูมัธยมศึกษาและครูช่างเทคนิคต้องมีฐานแน่น
 ทางวิชาการ ทั้งฝึกสอน รวมทั้งฝึกทักษะจริงในสถานประกอบการสำหรับครูช่างเทคนิคที่อาจต้องการเวลาเพิ่ม
 มากกว่าหนึ่งปี เรื่องสอง คือ การ **พัฒนาเด็กที่มีความสามารถพิเศษ** ซึ่งเป็นเสมือนหัวรถจักรสำหรับ
 ประเทศในอนาคต เรื่องสามคืออุดมศึกษาต้องเปิดโอกาสให้ **ผู้จบอาชีวศึกษาและกำลังทำงานสามารถ
 เข้าศึกษาต่อในอุดมศึกษาได้ด้วยความยืดหยุ่น** ประกอบอาชีพต่อไป ไม่ต้องทิ้งงานทั้งอาชีพ ศึกษาใน
 เงื่อนไขเวลาที่ไม่บีบรัด ไม่ผูกมัดนักศึกษาที่เป็นผู้ขับเคลื่อนภาคการผลิตจริง ไม่กำหนดว่าต้องเรียนสำเร็จในเวลา
 อันสั้นเช่นระบบการศึกษา ๔ ปี ซึ่งเป็นเรื่องของนิสิตนักศึกษาในวัย ๑๘-๒๒ ปี และการสะสมหน่วยกิตใน
 ทำนองธนาคารหน่วยกิต (Credit Bank)

ในส่วนของระบบอุดมศึกษาปัจจุบันที่มีสถาบันให้ปริญญาประมาณร้อยห้าสิบแห่งที่สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ มีความซ้ำซ้อน แย่งชิงนักศึกษาและทรัพยากร มีปัญหาคุณภาพ การแก้ปัญหาอุดมศึกษาในปัจจุบัน ต้องใช้กลไก**มาตรฐานและการจัดสรรทรัพยากร** เพื่อลดเล็กลักสูตรที่ไม่ใช่ความต้องการของสังคมหรือการพัฒนาเศรษฐกิจ ปิดหน่วยงานที่มีคุณภาพการศึกษาต่ำ เกิดระบบอุดมศึกษาที่แบ่งงานกันทำ (Division of labor) วางตำแหน่งของแต่ละสถาบันให้เหมาะสม (Positioning) **แบ่งอุดมศึกษาเป็น ๔ กลุ่ม** คือ กลุ่มวิทยาลัยชุมชน, กลุ่มมหาวิทยาลัยสี่ปีและมหาวิทยาลัยศิลปศาสตร์, กลุ่มมหาวิทยาลัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเฉพาะทาง มหาวิทยาลัย Comprehensive, และกลุ่มมหาวิทยาลัยวิจัย มหาวิทยาลัยบัณฑิตศึกษา ทั้งสี่กลุ่มจะตอบสนองต่อยุทธศาสตร์การสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันในระดับสากล ภาคการผลิตจริง การพัฒนาอาชีพ คุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ระดับท้องถิ่นและชุมชน การรองรับการเปลี่ยนอาชีพ เปลี่ยนงาน เลิกจ้างงาน การพัฒนาผลิตภาพของแรงงานต่อเนื่อง ผู้ที่พ้นวัยทำงาน จนถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิต **ธรรมมาภิบาลและการบริหารจัดการ** ช่วยการกำหนดทิศทางจนถึงการพัฒนามหาวิทยาลัยได้เร็ว อุดมศึกษาไทยต้องปรับปรุงเรื่องนี้ตั้งแต่ระดับองค์กร กำหนดและกำกับนโยบายคือสภามหาวิทยาลัย ผู้บริหารทุกระดับ ข้อเสนอของแผนอุดมศึกษาระยะยาวคือสร้างกลไกพัฒนาผู้ดำรงตำแหน่งสภามหาวิทยาลัยและผู้บริหารระดับต่างๆ ปรับระบบธรรมมาภิบาลซึ่งรวมถึงโครงสร้างสภามหาวิทยาลัยให้มีผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอกเป็นหลัก สภามหาวิทยาลัยมีสำนักงานเลขาธิการทำงานเต็มเวลาสนับสนุน จนถึงการปรับคณะกรรมการการอุดมศึกษาให้ทำหน้าที่คณะมนตรีหรือคณะกรรมการ (Commission) ที่มีมนตรีหรือกรรมการ (Commissioners) เต็มเวลา และปรับสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาให้สอดคล้องกัน

ในการประเมินความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย มหาวิทยาลัยไทยไม่ติดกลุ่มมหาวิทยาลัยชั้นนำที่มีคุณภาพทั้งในระดับโลกและระดับภูมิภาค ความสามารถในการสร้างนวัตกรรมของประเทศต่ำ โครงสร้างพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์อยู่ในระดับท้ายๆ ของประเทศที่ได้รับการจัดอันดับ อุดมศึกษาเป็นองค์ประกอบหนึ่งของระบบวิจัยของประเทศ การสร้างความเป็นเลิศของการวิจัยของอุดมศึกษาจึงขึ้นกับการวางโครงสร้างระบบวิจัยในภาพรวม ซึ่งรวมถึงนโยบายระบบวิจัย การจัดสรรทรัพยากรวิจัย การบริหารจัดการทุนวิจัย ตลอดจนการประสานพลังระหว่างหน่วยปฏิบัติการวิจัย ความเชื่อมโยงและการทำงานร่วมกันระหว่างภาคเอกชน ในฐานะองค์กรอุดมปัญญา อุดมศึกษาถูกคาดหวังว่าเป็นกลไกสำคัญใน**การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ** ด้วยความจำกัดของทรัพยากรและนักวิจัยคุณภาพสูง อุดมศึกษาต้องโฟกัสวิจัยและสร้างกลไกความเป็นเลิศ ระบบการประเมินสมรรถนะการวิจัยของกลุ่มวิชาการในมหาวิทยาลัย - **ระบบ Research Assessment Exercise (RAE)** ที่ใช้ในต่างประเทศควรนำมาประยุกต์และปรับใช้ เพื่อการประเมินความสามารถการวิจัยและจัดสรรทรัพยากรเพื่อการวิจัยสำหรับอุดมศึกษาไทย มหาวิทยาลัยควรผลักดันให้เกิด**ระบบวิจัยแห่งชาติ** ที่ควรประกอบด้วยองค์กรระดับชาติที่กำหนดนโยบายวิจัย องค์กรจัดสรรเงินทุนวิจัยและหน่วยงานวิจัยที่มหาวิทยาลัยเป็นผู้เล่นสำคัญ สร้าง**ระบบความเชื่อมโยงระหว่างอุดมศึกษาและภาคการผลิต** เพื่อให้อุดมศึกษาทำภารกิจจากมูมอุปสงค์ (demand led) เพิ่มขึ้น มี**กลไกการทำงานร่วมกันในลักษณะพหุภาคี** ระหว่างมหาวิทยาลัย กลุ่มมหาวิทยาลัย ศูนย์ความเป็นเลิศ ภาคอุตสาหกรรมในและต่างประเทศ ภาคสังคมและชุมชน

กลไกสำคัญที่หลายประเทศใช้การปฏิรูปอุดมศึกษาได้สำเร็จคือธรรมาภิบาลและการบริหาร และการปฏิรูปการเงินอุดมศึกษา การลงทุนในอุดมศึกษาผ่านระบบงบประมาณปัจจุบันยังไม่สะท้อนคุณภาพ การศึกษา และยังมีได้ใช้เป็นกลไกกำกับเชิงนโยบายอย่างเต็มที่ การแบ่งภาระค่าใช้จ่ายเพื่ออุดหนุนระหว่าง ผู้เรียน รัฐ และผู้ได้รับประโยชน์จากผลผลิตอุดมศึกษาไม่เหมาะสม นอกจากนี้สถาบันอุดมศึกษาไทยจำนวนมากมีภาระที่จะต้องแสวงหาแหล่งทุนเพื่อรักษามาตรฐานการศึกษานอกเหนือจากรองรับจำนวนนักศึกษาที่เพิ่มขึ้น ได้รับการตำหนิจากสาธารณะว่าเป็นอุดมศึกษาพาณิชย์ แผนอุดมศึกษาระยะยาวเสนอให้รัฐปรับการจัดสรร งบประมาณประจำปีสำหรับมหาวิทยาลัยของรัฐ ที่ยังเป็น Supply-side financing ให้สอดคล้องกับเป้าหมาย การพัฒนาประเทศและ เป็นไปตาม Performance-based มากขึ้น พิจารณาและจัดรูปแบบใหม่ของ **กองทุน ประเภท Contribution scheme ตั้งกองทุนพัฒนาอุดมศึกษา** เพื่อการพัฒนาอาจารย์และบุคลากร เชื่อมโยงอุดมศึกษากับภาคการผลิต สนับสนุนการจัดตั้งวิสาหกิจโดยมหาวิทยาลัย การพัฒนาแรงงานความรู้ และเกษตรกรที่เลิกอาชีพ การเรียนรู้ตลอดชีวิต สนับสนุนท้องถิ่น สร้างกลไกกำหนดและจัดสรรงบประมาณ ควบคู่กับการทำแผนยุทธศาสตร์ การกำกับคุณภาพด้วยองค์กรกั้นชน (**Buffer organization**) ใช้ **หลักการ Financial autonomy** ในการบริหารการเงินอุดมศึกษาบนฐานการแบ่งกลุ่มอุดมศึกษา

การสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศควบคู่กับการเติบโตของอุดมศึกษาอย่างรวดเร็ว และขาดทิศทางในทศวรรษที่ผ่านมา การนำสถาบันอุดมศึกษาเกือบห้าสิบแห่งที่อยู่ในกระทรวงศึกษาธิการเดิม มารวมกับสถาบันอุดมศึกษาเดิมในทบวงมหาวิทยาลัย ทำให้เห็นเงื่อนไขเร่งด่วนที่จะสร้างอุดมศึกษาให้มี คุณภาพคือระบบ **การพัฒนาบุคลากรในอุดมศึกษา** ทั้งนี้การพัฒนาอาจารย์ในมหาวิทยาลัยต้องคำนึงถึง **การพัฒนาหลายมิติ** เช่น ด้านวิชาการ ความเป็นครู ความสามารถในการจัดการเรียนการสอน ความ สามารถด้านการวิจัย สมรรถนะทางวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับสาขาที่ตนรับผิดชอบ การบริหารจัดการ การขัดเกลา ทางสังคม คำนึงถึง **ช่วงวัยต่างๆ ของการทำงานและพัฒนา (Life cycle development)** จัดให้มี **กระบวนการ Mentoring** โดยผู้มีความรู้และประสบการณ์บนฐานของการพัฒนาจากการทำงานจริง แผนอุดมศึกษาระยะยาวได้เสนอให้มีทิศทางชัดเจนในการจัดทุนการศึกษา การมีส่วนร่วมระหว่างมหาวิทยาลัย และผู้เรียนในการออกค่าใช้จ่ายในการส่งนักศึกษาไปต่างประเทศ และการสร้างทิศทางสำหรับมหาวิทยาลัย รัฐใหม่ด้วยอัตรากำลังคนที่รัฐบาลกำหนดให้

มหาวิทยาลัยไทยมีความแตกต่างสูงและมีช่องว่างของระดับการพัฒนา (University Divide) หลายมิติ อาทิเช่น ขนาด งบประมาณ ประเภท อายุ สถานที่ตั้ง บุคลากร คุณภาพของนักศึกษา คุณภาพของสถาบัน ตลอดจนชื่อเสียง เป็นต้น หลายปัญหาของอุดมศึกษาแก้ไม่ได้หากมหาวิทยาลัยยังแยกส่วนกันทำงาน ไม่รวมพลัง (Synergy) หรือแบ่งงานกันทำ (Division of labor) แม้สถาบันมีคุณภาพและความเป็นเลิศ เมื่อไม่ทำงานร่วมกันก็ไม่สามารถสร้างสรรค์ผลงานในระดับประเทศหรือที่สูงขึ้นไป ยุทธศาสตร์สร้างพลัง ร่วมโดย **เครือข่ายอุดมศึกษา** เป็นสิ่งที่ควรสนับสนุนและผลักดันด้วยนโยบายและกลไกงบประมาณ สถาบัน อุดมศึกษาควรควบคุมรวมการเรียนการสอน การทำงานและการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานร่วมกัน จนนำไปสู่การ ควบคุมสถาบันเมื่อพร้อม รัฐสนับสนุนให้สถาบันที่เข้มแข็งสร้างความสามารถสถาบันใหม่ สร้างเครือข่าย พัฒนาการเรียนการสอน การพัฒนาบุคลากร การทำงานภาคสังคม เป็นต้น

ปัจจัยพื้นฐานสามจังหวัดภาคใต้ที่นำสู่ปัญหาความรุนแรง ข้อเสนอแนวทางสร้างความสมานฉันท์และการพัฒนาพื้นที่ ได้กล่าวถึงในเรื่องการจัดการความขัดแย้งและความรุนแรงในส่วนภาพฉายที่ระบุมาแล้ว ในปี ๒๕๕๐ รัฐบาลได้ทำแผนยุทธศาสตร์ในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยสกอ.กำหนด **การพัฒนาอุดมศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้** เป็นส่วนของแผนอุดมศึกษา ระยะยาว ซึ่งประกอบด้วย การพัฒนาเด็กเยาวชนและนักศึกษา การพัฒนาครูและบุคลากรในพื้นที่ การสร้างความเข้มแข็งของสถาบันอุดมศึกษา และการพัฒนาอุดมศึกษาสู่อาเซียน แนวทางหลักเป็นการใช้ปัญญาให้เข้าถึง เข้าใจ ยอมรับและเห็นคุณค่าของสังคมไทยที่มีความเป็นพหุลักษณะ พหุวัฒนธรรม การสร้าง mobility สำหรับเด็กเยาวชนและประชาชนในภาคใต้ สร้างโอกาสการได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ การประกอบอาชีพในภาคใต้ ความเชื่อมต่อกับอาเซียนและประชาคมมุสลิมในโลก

โครงสร้างพื้นฐานการเรียนรู้ของอุดมศึกษา เป็นทั้งหัวใจและปัจจัยสำคัญของอุดมศึกษา ครอบคลุมทั้งโครงสร้างเชิงสาร์ตและโครงสร้างทางกายภาพที่สำคัญ ๔ ประการ ส่วนหัวใจคือโครงสร้างหลักสูตรที่ตอบสนองต่อความต้องการของตลาดและสังคมในปัจจุบันและอนาคต ส่วนที่เป็นปัจจัยคือสังคมสารสนเทศ สังคมฐานความรู้ ทรัพยากรการเรียนรู้ ระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิสัมพันธ์และการเรียนรู้ อุดมศึกษาต้องตระหนักว่าการอุดมศึกษาอนาคตเป็นทั้ง “การเตรียมคนเข้าสู่ชีวิตและการปรับแต่งคนเข้าสู่งาน” นอกจากความรู้เทคนิค วิชาการ วิชาชีพแล้ว รัฐพึงสนับสนุน **การศึกษา “ศิลปศาสตร์” (Liberal Arts Education)** ในฐานะโครงสร้างพื้นฐานการเรียนรู้ ทั้งในลักษณะหลักสูตรเพิ่มเติม จนการปรับบางสถาบันอุดมศึกษาให้เป็นมหาวิทยาลัยด้านศิลปศาสตร์เต็มรูปแบบ ออกแบบหลักสูตรศิลปศาสตร์ในยุคหลังอุตสาหกรรม (Post Modern Liberal Arts) ที่สามารถรองรับความต้องการของคนรุ่นใหม่และตลาดแรงงาน เช่น ดนตรี ศิลปะ เทคโนโลยีสารสนเทศ วิทยาการสมอง การบริหารจัดการ พลังงานและสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและนักคิดของโลก เป็นต้น รวมทั้งคำนึงถึงการสนับสนุนการศึกษาพิเศษในรูปแบบต่างๆ ส่งเสริมให้อุดมศึกษาพัฒนาและใช้ศักยภาพทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อรองรับนโยบาย **เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งยุทธศาสตร์ e-Society, e-Industry, e-Commerce, e-Education, และ e-Government ผ่านนโยบายการจัดซื้อจัดจ้างของภาครัฐ (Government procurement)** สร้างหัวใจหรือสมองของการบริหารจัดการและการพัฒนาชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศ รัฐพึงกำหนดให้สถาบันอุดมศึกษาต้องให้ความร่วมมือในการจัดเก็บข้อมูลของตนเองที่ทันสมัยอยู่เสมอ จัดระบบการคุ้มครองผู้บริโภคจากการให้บริการข้อมูลสารสนเทศของมหาวิทยาลัย โดยผู้เรียนและผู้ปกครองมีสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลอุดมศึกษาที่มีความถูกต้องและทันสมัยสนับสนุนอุดมศึกษาใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อ **การเข้าถึง (Access) และการลดช่องว่าง ดิจิทัล (Digital divide)** เพื่อการเรียนรู้เฉพาะตัว (Customization) ไปจนถึงการเรียนรู้ของมวลชน (Massification) ลงทุนการวิจัยและพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร รัฐลงทุนให้อุดมศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ วิจัย ทดลอง และสาธิต จัดทำ **สื่อการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยออกสู่สาธารณะ (Open courseware)** ลงทุนและจัดการในการจัดระบบ **เครือข่ายห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้** ศึกษาและเตรียมการรองรับ **ผลกระทบเชิงลบ (Discordance)** อันเนื่องมาจากการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร จัดตั้ง **กองทุนพัฒนาโครงสร้างทางกายภาพของสถาบันอุดมศึกษา** ประการสุดท้ายในการรักษาผลิตภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นปัจจัยสำคัญของความสำเร็จ

ช

อุดมศึกษาควรจัดทำกรอบนโยบายการพัฒนาระบบ “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” ของอุดมศึกษา วางระบบ
ธรรมาภิบาลของการเรียนรู้ ตลอดชีวิตซึ่งเกี่ยวข้องกับภาคส่วนต่างๆ ในสังคม ประสานหลากหลาย (Multisectoral
approach) การบริหารจัดการ โดยยึดหลักผู้เรียนเป็นสำคัญคือหัวใจ สร้างกรอบการประกันคุณภาพการเรียนรู้
ตลอดชีวิต

ทั้งนี้เพื่อให้อุดมศึกษาสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมความรู้ สังคมอุดมปัญญา

กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว ๑๕ ปี

ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๕๑-๒๕๖๕)

๑. มหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษามีหน้าที่สอนและถ่ายทอดความรู้ให้แก่เยาวชนและผู้เรียน พร้อม ๆ กับทำหน้าที่รวบรวม สังเคราะห์ วิเคราะห์ สร้าง และเผยแพร่ “ความรู้” ผ่านกระบวนการศึกษาวิจัยโลกในอดีต สิ่งที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และสิ่งที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ผลที่สังคมควรได้รับจากมหาวิทยาลัยคือ “บัณฑิต” ที่มีความรู้ สามารถเข้าสู่ชีวิตการทำงาน เป็นพลเมืองที่ได้รับการขัดเกลาทางสังคมและวัฒนธรรมมาเป็นอย่างดี ส่วนความรู้และองค์ความรู้ที่เป็นผลิตผลจากมหาวิทยาลัย นอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางเศรษฐกิจแล้ว ยังจะต้องช่วยนำพาสังคมไปสู่ความเป็นอารยประเทศอย่างยั่งยืนอีกด้วย
๒. ในรอบหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมา การพัฒนาประเทศโดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ ๘ เป็นต้นมา มุ่งให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และพยายามสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของบริบทต่างๆ ตั้งแต่กระแสโลกาภิวัตน์ นำโดยการรวมตัวของกลุ่มเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงในตลาดการเงินของโลก ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดด ปัญหาการก่อการร้าย โรคระบาด ความเสื่อมโทรมด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และภัยธรรมชาติอันเป็นผลกระทบที่ตามมา
๓. สถานภาพภายในประเทศเองยังมีปัญหาคุณภาพของคนอยู่มาก ไม่ว่าจะเป็นภาพสะท้อนจากผลิตภาพของแรงงานไทย ซึ่งยังมีประสิทธิภาพต่ำเมื่อเทียบกับหลาย ๆ ประเทศ ความอ่อนแอของการสร้างองค์ความรู้ นวัตกรรมและการวิจัยเพื่อการพัฒนา ยังคงเป็นจุดจุดรั้งการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ประกอบกับการประสบกับวิกฤตเศรษฐกิจอย่างรุนแรงในช่วงต้นทศวรรษ ส่งผลสะท้อนต่อประชาชนอย่างกว้างขวาง ประเทศยังคงพืดพองในเชิงโครงสร้างการผลิตที่ต้องนำเข้าวัตถุดิบ พลังงาน เงินทุน และเทคโนโลยีในสัดส่วนที่สูง ประชาชนยากจนยังคงมีอยู่กว่าร้อยละ ๑๐ วิกฤตค่านิยมอันเป็นผลมาจากการแพร่กระจายของวัฒนธรรมจากภายนอก ผ่านสื่อสารมวลชน และเทคโนโลยีสารสนเทศ และล่าสุดภาคการเมืองที่ขาดเสถียรภาพอย่างรุนแรง
๔. การพัฒนาประเทศในอนาคตตั้งอยู่บนฐานของพันธกิจและเป้าหมายที่เหมาะสมกับยุคสมัยและมีความก้าวหน้า มีสมดุลกับพลวัตการเปลี่ยนแปลง ในบรรดาแผนระดับชาติทั้งหลาย แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔) ได้กำหนดพันธกิจ ๔ ด้าน คือ พัฒนาค้น สร้างเศรษฐกิจ สร้างความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและพัฒนาธรรมาภิบาลในระบบบริหารจัดการประเทศ โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพคน พัฒนาชุมชนและแก้ปัญหาความยากจน ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน รักษาฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และพัฒนาระบบธรรมาภิบาลทั้งของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ทั้งหมดนี้เป็นเป้าหมายระดับประเทศในช่วง ๕ ปีข้างหน้า

ในขณะเดียวกันก็เป็นเป้าหมายที่อุดมศึกษามีส่วนเกี่ยวข้องค่อนข้างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็น การพัฒนาคน พัฒนาความรู้ และบทบาทของอุดมศึกษาที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมโดยรวม

๕. อย่างไรก็ตาม การวางแผนอุดมศึกษาที่สอดคล้องกับธรรมชาติของการพัฒนาและการจัดการการศึกษา ระดับอุดมศึกษานั้น ต้องอาศัยความต่อเนื่องและการติดตามประเมินผลเป็นระยะเวลายาวกว่า ๕ ปี โดยมีการปรับแผนเป็นระยะๆ “แผนอุดมศึกษาระยะยาว” ฉบับที่ ๑ ถูกจัดทำขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ เพื่อเป็นแผนเชิงรุกไปสู่อนาคต โดยใช้ฐานข้อมูลจากงานวิจัยเชิงนโยบายที่เกี่ยวกับสภาพการณ์ และความเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ของประเทศ แผนดังกล่าวมีระยะ ๑๕ ปี ครอบคลุมระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๓ - ๒๕๔๗ ซึ่งถือได้ว่าได้วางแนวทางการพัฒนาที่เป็นพื้นฐานสำคัญ และเพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเร่งจัดทำแผนอุดมศึกษาระยะยาว ฉบับที่ ๒ เพื่อมิให้กระบวนการพัฒนาอุดมศึกษาเชิงระบบต้องสะดุดหรือไร้ทิศทาง
๖. โดยสรุปสาระสำคัญของแผนอุดมศึกษาระยะยาว ฉบับที่ ๑ ได้วางหลักการพื้นฐานไว้ ๔ ประการ คือ ภารกิจอุดมศึกษาเพื่อการกระจายโอกาสและความเสมอภาค ภารกิจเพื่อประสิทธิภาพของอุดมศึกษา ภารกิจเพื่อคุณภาพและความเป็นเลิศของอุดมศึกษา และความเป็นสากลของอุดมศึกษาไทย
๗. ในบรรดาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่แผนอุดมศึกษาระยะยาว ฉบับที่ ๑ ได้เสนอไว้ต่อรัฐบาลนั้น ได้มีพัฒนาการของอุดมศึกษาในช่วงของแผนฯ ทั้งในส่วนที่มีสัมฤทธิ์ผลตามแผน และในส่วนที่ยังไม่ประสบสัมฤทธิ์ผล อาทิเช่น
 - การจัดตั้งและดำเนินภารกิจทางด้านมาตรฐานการศึกษาของสำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา
 - การมีส่วนร่วมในการรับภาระค่าใช้จ่ายของผู้เรียน นอกเหนือจากค่าเล่าเรียนและค่าธรรมเนียมต่างๆ แล้ว มีการร่วมรับภาระในรูปแบบของเงินกู้ยืมเพื่อการศึกษาตามที่ได้เสนอไว้
 - คุณวุฒิของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐมีสัดส่วนปริญญา เอก : โท : ตรี เป็น ๒๕ : ๖๐ : ๑๕ จากที่กำหนดไว้ ๓๐ : ๖๐ : ๑๐
 - ได้มีการนำเอาแผนอุดมศึกษาระยะยาวมาใช้เป็นกรอบการปฏิบัติเพียงครั้งหนึ่งของช่วงเวลา
 - สถาบันอุดมศึกษาของรัฐเพียงจำนวนหนึ่ง ที่เป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ที่มีความเป็นอิสระ คล่องตัว และมีประสิทธิภาพ
 - การผลิตบัณฑิตสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่อสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์มีอัตราส่วน ๒๕ : ๗๕ จากที่ตั้งเป้าไว้ ๕๐ : ๕๐
 - การจัดสรรงบประมาณด้านการวิจัยและพัฒนาโดยรวมของประเทศมีสัดส่วน ๐.๒๕ ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ จากที่กำหนดไว้ ๑.๕
๘. นอกจากความต่อเนื่องของทิศทางการพัฒนาอุดมศึกษาแล้ว ปัจจัยความเปลี่ยนแปลงและพลวัตของสถานการณ์ในโลก และภายในประเทศ ก็มีผลกระทบต่อการศึกษาทั้งทางตรงและทางอ้อม อาทิเช่น การเปิดเสรีทางการค้าทั้งในระดับพหุภาคีและทวิภาคี ซึ่งเกี่ยวข้องกับการยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ซึ่งเกี่ยวข้องกับการวิจัยและพัฒนา ความขัดแย้ง

ทางการเมือง การทหาร ซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการสันติภาพและสันติศึกษา การขยายตัวทางเศรษฐกิจ และการเมืองของประเทศใหญ่ เช่น จีนและอินเดีย ซึ่งมีสัมพันธภาพและความร่วมมือที่ดี ทั้งกับประเทศ และอุดมศึกษาไทย สำหรับบริบทการพัฒนาประเทศไทยก็มีพลวัตเช่นกัน อาทิเช่น การเคลื่อนตัวของสังคมในภาคการเกษตร อุตสาหกรรม และบริการ ไปจนถึงภาคการผลิตใหม่ๆ เช่น อุตสาหกรรมฐานความรู้ รูปแบบการใช้พลังงาน ซึ่งพึงพาการนำเข้าเชื้อเพลิง และผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ไปจนถึงบทบาทของแนวคิดการพัฒนาในรูปแบบใหม่ๆ เช่น การนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ ทั้งภาคเศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น

๙. ในขณะเดียวกัน การพัฒนาอุดมศึกษาไทยคงจะเพิกเฉยต่อพัฒนาการในระดับอุดมศึกษาสากลมิได้ จากการสำรวจเบื้องต้น พบว่า วงการอุดมศึกษาโลกมีจุดเน้นและนวัตกรรมหลายประการ ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับวิชาการ เช่น แนวทางการเรียนการสอนในรูปแบบใหม่ การเฟ้นหานักศึกษาเชิงรุก และกระบวนการให้ได้มาซึ่งความเป็นเลิศทางการวิจัย เป็นต้น ในส่วนของโครงสร้างและการบริหารนั้น อุดมศึกษาในหลายประเทศให้ความสำคัญกับการทำงานในลักษณะภาคีความร่วมมือและเครือข่ายการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การส่งเสริมความหลากหลายในมิติต่างๆ รวมไปถึงการปรับปรุงระบบบริหารจัดการที่มีความทันสมัยและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังมีวิวัฒนาการทางด้านสังคมและความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์สมดังเจตนารมณ์ของสถาบันการศึกษา เช่น การสนับสนุนให้ประชาคมมหาวิทยาลัยให้บริการแก่สังคมในรูปแบบต่างๆ การสร้างกิจกรรมและบรรยากาศในมหาวิทยาลัยเพื่อเอื้อต่อการพัฒนาบุคลิกภาพและความมั่นคงในตัวนักศึกษา ตลอดจนการเตรียมความพร้อมและความเข้าใจที่ดีให้แก่นักศึกษา ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์
๑๐. การจัดทำรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว ฉบับที่ ๒ จึงเป็นพันธกิจที่เหมาะสมแก่กาลเวลา และจำเป็นต่อการพัฒนาระบบอุดมศึกษาไทยไปสู่อนาคต ที่เต็มไปด้วยความเปลี่ยนแปลงและความไม่แน่นอน อาจกล่าวได้ว่า ณ ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ อุดมศึกษาของประเทศไทยกำลังอยู่ในจุดเปลี่ยนที่สำคัญ ซึ่งหากออกแบบระบบอุดมศึกษาที่เหมาะสมกับสภาพสังคมไทย พร้อมๆ กับติดตั้งระบบเพื่อขับเคลื่อนอุดมศึกษาอย่างก้าวกระโดด ก็จะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศ สมดังเจตนารมณ์ที่มุ่งให้คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ได้ทั้งการสร้างความเข้มแข็งในระบบเศรษฐกิจที่สามารถแข่งขันได้ และการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับประชาชนและสังคมโดยรวม
๑๑. จุดเด่นของกระบวนการจัดทำแผนอุดมศึกษาระยะยาว ฉบับที่ ๒ อยู่ที่ “การมีส่วนร่วม” อย่างกว้างขวางของประชาคมกลุ่มต่างๆ นำโดยคณะกรรมการการอุดมศึกษา ซึ่งได้ร่วมกันคิดในการระดมสมองเฉพาะเรื่องดังกล่าวถึง ๔ ครั้ง มีการรายงานความก้าวหน้าต่อคณะกรรมการด้านนโยบายและแผนอย่างต่อเนื่อง มีการประชุมทุก ๒ เดือนกับทุกกลุ่มมหาวิทยาลัย ประกอบด้วย มหาวิทยาลัยรัฐเดิม ๒๖ แห่ง มหาวิทยาลัยราชภัฏ ๔๐ แห่ง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ๙ แห่ง มหาวิทยาลัยเอกชน ๖๗ แห่ง และวิทยาลัยชุมชน ๑๙ แห่ง มีการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์สูงหลายท่าน การประชุมคณะกรรมการกำกับจัดทำแผน (Steering Committee) ทุกสัปดาห์ เป็นจำนวนทั้งสิ้น ๓๐ ครั้ง แต่ละครั้งมีสาระที่เป็นข้อมูลและแง่คิดทั้งที่เกี่ยวกับอุดมศึกษาโดยตรงและที่เป็นผลกระทบต่ออุดมศึกษา มีการประชุมสัมมนาร่วมกับผู้เชี่ยวชาญของธนาคารโลกอย่างเต็มรูปแบบ และในสาระที่ได้

กลิ่นกรองมาจากประสบการณ์ของนานาชาติทั่วโลก มีการเสวนากับกลุ่มสำคัญ เช่น กลุ่มเยาวชน นักศึกษา และบัณฑิต ภาคเอกชนซึ่งรวมถึงสภาอุตสาหกรรม และกลุ่มอุตสาหกรรมหลายสาขา จัดการสัมมนา ๔ ภาค ร่วมกับสื่อมวลชนที่เน้นการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและปราชญ์ชาวบ้าน จัดให้มีคณะทำงานและมีการประชุมกลุ่มจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่กำลังประสบปัญหาความรุนแรงหลายครั้ง มีการศึกษาเชิงลึกในเรื่องบทเรียนจากต่างประเทศ และบทบาทของเครือข่ายอุดมศึกษาในการพัฒนาภูมิภาคและชุมชน มีคณะทำงานคิดเรื่องพัฒนาบุคลากร นอกจากนี้ การจัดทำแผนครั้งนี้ยังมีข้อมูลจากผลการศึกษาที่มีอยู่แล้วจำนวนหนึ่งและได้รับข้อมูลที่เป็นประโยชน์จากการสืบค้นจากอินเทอร์เน็ต ด้วยกระบวนการที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้ ทำให้สามารถจัดทำแผนครั้งนี้ได้สำเร็จในช่วงเวลาที่จำกัดแต่เข้มข้นภายในประมาณ ๖ เดือน

๑๒. แผนอุดมศึกษาระยะยาว ฉบับที่ ๒ แบ่งออกเป็น ๒ ภาค ภาคแรกวิเคราะห์ภาพอนาคตที่คาดว่าจะมีผลกระทบต่อโลก ต่อประเทศ และต่ออุดมศึกษาไทย การที่แผนฯ มีภาคอนาคต ก็เพราะบ่อยครั้งที่อุดมศึกษาถูกผลกระทบของปัจจัยภายนอกอุดมศึกษาทำให้เกิดอุปสรรค และความไม่พร้อมที่จะรับมือกับสภาพการณ์ต่างๆ จนกระทั่งอุดมศึกษาอยู่ในภาวะตั้งรับอยู่เรื่อยๆ นอกจากนี้ยังทำให้มีปัญหาในการบริหารแผนเนื่องจากขาดจุดเน้น การจัดลำดับความสำคัญและพลวัตในการปรับตัว ภาคที่สองเป็นประเด็นเชิงนโยบายของอุดมศึกษาไทยซึ่งครอบคลุมมิติต่างๆ ทั้งที่เป็นการแก้ปัญหาที่ดำรงอยู่ในอุดมศึกษา และการพัฒนาอุดมศึกษาไปสู่อนาคตอย่างมั่นคงแข็งแรง มิติทางนโยบายเหล่านี้ยังมีความเชื่อมโยงระหว่างกัน ทั้งในลักษณะของการต่อยอดซึ่งกันและกัน ตลอดจนการใช้ทรัพยากรและกระบวนการเดียวกันในการรองรับเป้าหมายหลายด้านพร้อมๆ กัน ทั้งนี้นอกเหนือจากการออกแบบแผนเพื่ออุดมศึกษาแล้ว แผนอุดมศึกษาฉบับนี้ยังคำนึงถึงบทบาทของอุดมศึกษาที่มีต่อการพัฒนาประเทศโดยรวมอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทบาทของอุดมศึกษาที่เอื้อต่อการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่น และบทบาทของอุดมศึกษาที่สนับสนุนการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันเชิงเศรษฐกิจของประเทศ

ภาพอนาคตที่จะมีผลกระทบต่อโลก ประเทศและอุดมศึกษาไทย

๑๓. แม้อนาคตจะเป็นสิ่งที่พยากรณ์ด้วยความถูกต้องแม่นยำไม่ได้ แต่หากมีกระบวนการที่ใช้หลักฐานและข้อมูลเท็จจริงเพื่ออ้างอิง โดยตระหนักถึงความไม่แน่นอน (Uncertainties) ควบคู่ไปกับความเป็นไปได้ที่มีเหตุผลน่าเชื่อถือ (Plausibility) ภาพอนาคตก็สามารถใช้เป็นประโยชน์ในการวางแผนทั้งในเชิงรับและในเชิงรุก และในจังหวะก้าวของการพัฒนาในช่วงต่างๆ ได้ แผนอุดมศึกษาระยะยาวฉบับนี้ได้ประมวลและคัดกรองภาพอนาคตจำนวนหนึ่ง ซึ่งคาดว่าจะมีผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อสังคมไทย และต่อเนื่องมาถึงอุดมศึกษา ประกอบด้วยประเด็นผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงด้านประชากร พลังงานและสิ่งแวดล้อม การมีงานทำและตลาดแรงงาน การกระจายอำนาจการปกครอง ความรุนแรงและความขัดแย้ง เยาวชนและอาชีพภายหลังยุคอุตสาหกรรม และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ความเปลี่ยนแปลงด้านประชากร

๑๔. ประชากรไทยในอนาคตจะเพิ่มขึ้นในอัตราการเพิ่มที่ลดลง กล่าวคือ จากจำนวนประชากร ๖๒.๘๓ ล้านคน ในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ คาดว่าจะเพิ่มขึ้นเป็น ๗๐.๘๒ ล้านคนในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ ซึ่งเป็นการเพิ่มในอัตราที่น้อยกว่าในอดีต เนื่องจากอัตราการเกิดของเด็กไทยลดลง ในทางประชากรศาสตร์สรุปได้ว่า ความได้เปรียบของประเทศเชิงประชากร หรือที่เรียกว่า “การปันผลทางประชากร” (Population dividend) อันเนื่องมาจากสัดส่วนที่เหมาะสมของกลุ่มประชากรเอื้อให้สังคมมีผลผลิตที่ดีต่อการพัฒนาและคุณภาพชีวิตในกรณีของประเทศไทยนั้น การปันผลทางประชากรดังกล่าวจะสิ้นสุดลงในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ โดยประมาณ ซึ่งการหวนกลับไปสู่การปันผลในอดีตจะเป็นสิ่งที่กระทำได้ยาก พร้อมกันนี้ สังคมไทยก็กำลังเคลื่อนเข้าสู่สังคมสูงอายุ (Ageing society) มากขึ้น ดังที่หลายประเทศกำลังประสบอยู่ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องวิเคราะห์ผลกระทบของความเปลี่ยนแปลงด้านประชากรที่จะมีต่อการพัฒนาประเทศและคุณภาพชีวิตของประชาชนในระยะต่อไป โดยมีอุดมศึกษาเป็นกระบวนการหนึ่งในการแก้ปัญหาและการปรับตัวของสภาพประชากรที่เปลี่ยนไป ซึ่งต้องพิจารณาในรายละเอียดของประชากรที่มี ๓ กลุ่มหลัก คือ กลุ่มเด็ก กลุ่มแรงงาน และกลุ่มผู้สูงอายุ

๑๕. จากประมาณการของวิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประชากรวัยเด็กจะลดลงจากร้อยละ ๒๔.๖๕ เป็น ๑๗.๙๕ ของประชากรทั้งหมด ในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ ในจำนวนนี้เป็นเด็กในวัยเรียนช่วงมัธยมปลายที่มีอายุระหว่าง ๑๕-๑๗ ปี จาก ๓.๒ ล้านคน เป็น ๒.๗๕ ล้านคน ในปี พ.ศ. ๒๕๖๔ ในขณะที่เด็กในวัยเข้าอุดมศึกษาอายุระหว่าง ๑๘-๒๑ ปี ลดลงจาก ๔.๓๐ ล้านคน เป็น ๓.๗๗ ล้านคน ตามลำดับ สาเหตุสำคัญมาจากนโยบายคุมกำเนิดและวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปของประชากรในวัยเจริญพันธุ์ นับเป็นสัญญาณสำคัญที่ส่งผลต่อจำนวนที่นั่งของอุดมศึกษาในอนาคต

๑๖. จากการประมาณการแหล่งเดียวกันพบว่า วิทยาลัยซึ่งเป็นประชากรช่วงอายุ ๑๕-๕๙ ปี แม้มีจำนวนที่เพิ่มขึ้น แต่เป็นการเพิ่มในอัตราที่ลดลง สัดส่วนต่อประชากรทั้งหมดของวิทยาลัยแรงงานเป็นร้อยละ ๖๗ จะหดตัวลงเหลือร้อยละ ๖๒ ในปี พ.ศ. ๒๕๖๘ และจากการที่วิทยาลัยแรงงานเป็นกำลังหลักในภาคการผลิตของสังคม อัตราที่ลดลงดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อความอยู่ดีกินดีของสังคม นั่นคือ จากการที่วิทยาลัยแรงงาน ๑.๙๓ คนต่อประชากรวัยฟุ้งฟิง ๑ คน ในอนาคตสังคมไทยจะเหลือวิทยาลัยแรงงานเพียง ๑.๖๕ คนที่จะรองรับประชากรวัยฟุ้งฟิง ๑ คน ซึ่งทางออกในการแก้ปัญหาที่สำคัญคือการยกระดับผลิตภาพต่อหน่วยของแรงงาน เพื่อให้สามารถป้อนผลผลิตสู่สังคมได้อย่างเพียงพอ
๑๗. เป็นที่ประจักษ์ว่า ความเจริญก้าวหน้าทางการแพทย์และสาธารณสุข รวมทั้งความรู้ความเอาใจใส่ที่ดีขึ้นในการรักษาสุขภาพอนามัยของตนเอง ทำให้คนไทยมีอายุยืนยาวขึ้น ประมาณว่าจะมีผู้สูงวัย (๖๐ ปีขึ้นไป) เพิ่มขึ้นในสัดส่วนที่สูงจากร้อยละ ๙.๕ ในปัจจุบัน เป็นร้อยละ ๒๐ ในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ นอกเหนือจากการดูแลผู้สูงอายุแล้ว สังคมยังต้องพิจารณาถึงการทำงานบางระดับหลังเกษียณอายุของประชากรกลุ่มนี้เท่าที่เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ต่อผู้สูงอายุและสังคมโดยรวม ซึ่งการศึกษาตลอดชีวิตและฝึกทักษะจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างความพร้อมในลักษณะดังกล่าว
๑๘. นอกจากนี้ โครงสร้างประชากรยังเกี่ยวข้องกับการเพิ่มขึ้นของชุมชนเมืองจากร้อยละ ๓๑ เป็นร้อยละ ๓๘ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหัวเมืองและปริมณฑลรอบๆ กรุงเทพฯ หรืออีกนัยหนึ่งการลดลงของท้องถิ่นชนบท การกระจายของประชากรในภูมิภาค นำโดย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีสัดส่วนประชากรประมาณหนึ่งในสามของประเทศ รวมทั้งการกระจายตัวของวิทยาลัยแรงงานในภาคการผลิต ซึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ มีผู้มีงานทำราว ๓๖ ล้านคน กระจายอยู่ในภาคการเกษตร ๑๒.๘๕ ล้านคน ภาคการผลิตราว ๖ ล้านคน ค้าขาย ๕.๔๖ ล้านคน ภาคบริการอื่นๆ อีกราว ๑๑ ล้านคน ซึ่งในจำนวนดังกล่าวมีผู้จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีอยู่ราว ๕.๒ ล้านคน หรือร้อยละ ๑๕ ซึ่งอาจเป็นกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญกลุ่มหนึ่ง สำหรับอุดมศึกษาในการยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันอย่างต่อเนื่อง

แนวทางการพัฒนา

ประชากรและนัยยะต่ออุดมศึกษา

๑๙. อุดมศึกษาไทยจะต้องหยุดการขยายตัวอย่างไม่มีที่สิ้นสุด โดยเฉพาะการขยายตัวเพื่อรองรับประชากรวัย อุดมศึกษา ๑๘-๒๒ ปี เนื่องจากอุปสงค์คือเยาวชนวัยเข้าเรียนอุดมศึกษาจะลดน้อยลง ในขณะเดียวกัน อุดมศึกษาเพิ่มความสำคัญกับคุณภาพการศึกษาทุกระดับ ส่งเสริมการสร้างความรู้ ทกผลึกความรู้เป็น องค์ความรู้ ใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์ทางสังคม เศรษฐกิจและพาณิชย์ การสร้างมูลค่าเพิ่ม การสร้าง นวัตกรรม การกระตุ้นสำนึกสังคม
๒๐. แม้การเกิดจะลดลง แต่อัตราการเข้าเรียนอุดมศึกษาอาจเพิ่มขึ้นอีกระยะหนึ่ง เนื่องจากหลายปัจจัย เช่น อัตราการเรียนต่อของนักเรียนมัธยมศึกษาต้นสู่มัธยมปลายสูงขึ้น ค่านิยมของสังคม และโอกาสในการ กู้ยืมเพื่อการศึกษา แต่เมื่อการผลักดันให้ผู้จบมัธยมต้นเรียนต่อระดับอาชีวศึกษาทั้ง ปวช. และปวส. ทำได้ตามเหตุผลที่ประเทศควรมีกำลังคนระดับกลาง สำหรับภาคการผลิตและบริการ นักเรียนที่เข้าเรียน อุดมศึกษาจากมัธยมปลายจะตกลง รัฐต้องตัดสินใจเชิงนโยบายระหว่างการเปิดกว้างและการจำกัด ที่สำคัญ คือ รัฐ สังคม ผู้เรียน ผู้ใช้ผลผลิตอุดมศึกษาตระหนักว่าคุณภาพอุดมศึกษาโดยรวมย่อมลดลง ถ้าเน้นแต่ปริมาณ
๒๑. เพื่อให้วัยแรงงานที่จะต้องรับภาระหนักขึ้นในการเลี้ยงดูสังคมเนื่องจากอัตราการปันผลทางประชากร ลดลง อุดมศึกษาต้องพัฒนาคนไทยให้มีผลิตภาพเศรษฐกิจ (Economic Productivity) สูงขึ้น ผลิตภาพเศรษฐกิจนี้ขึ้นกับปัจจัยสามประการ คือ คุณภาพและระยะเวลาที่ได้รับการศึกษา การฝึกอบรม และการพัฒนาที่ต่อเนื่อง และสุขภาพอนามัย โดยนัยยะนี้ อุดมศึกษาต้องเข้าใจ สร้างความรู้ และสร้าง กลไกการดูแลสุขภาพอนามัยของประชาชนไทย ตั้งแต่วัยเด็กผ่านการศึกษา การวิจัย การบริการวิชาการ แก่สังคม รวมทั้งการสร้างวัฒนธรรมการดูแลสุขภาพ
๒๒. ผู้สูงวัยมีสุขภาพโดยทั่วไปดีขึ้นและอายุยืนยาวขึ้น อุดมศึกษาจะต้องเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) แก่ผู้สูงวัย ทั้งเพื่อการทำงานหลังวัยเกษียณ การเปลี่ยนงาน และการประกอบ การใหม่ๆ ที่จะเป็ผลผลิตเสริมจากวัยแรงงาน ผู้สูงวัยจะช่วยเพิ่มทั้งผลิตภาพทางเศรษฐกิจและผลิตภาพ ทางสังคม (Social Productivity) ในส่วนผลิตภาพทางสังคมนี้ อุดมศึกษาต้องตระหนักและเสริมสร้าง ความสำคัญของสถาบันครอบครัว การดูแลผู้สูงอายุ บทบาทของผู้สูงอายุต่อครอบครัวและชุมชน การเป็น คลังสมอง เป็นต้น
๒๓. อุดมศึกษาจะต้องคำนึงถึงการกระจายตัวของสถานศึกษาตามแหล่งประชากร (เช่น เขตเทศบาล ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) อีกต้องคำนึงถึงความไม่เท่าเทียมทางการศึกษาที่อาจเกิดขึ้น รวมถึง การกำหนดนโยบายอุดมศึกษาเชิงพื้นที่เครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษา และการใช้เทคโนโลยี สารสนเทศและการสื่อสาร

๒๔. อุดมศึกษาจะต้องคำนึงถึงกลุ่มประชากรวัยแรงงานนอกเหนือจากการผลิตบัณฑิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การยกระดับวัยแรงงานที่มีความรู้เป็นทุนเดิม (Knowledge Workers) เช่น ผู้ที่เคยจบระดับปริญญาตรี ซึ่งมีอยู่ประมาณ ๑/๗ ของแรงงานทั้งหมด หรือประมาณ ๑/๑๓ ของประชากรทั้งหมดในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ ทั้งนี้อุดมศึกษาต้องจัดกระบวนการให้การศึกษา การเรียนรู้ การสร้างสมรรถนะ ที่อ่อนตัว คล่องตัว จัดวิธีให้การศึกษาที่รักษาการทำงานของคนที่ทำงาน ไม่ดึงคนออกจากงานเพื่อมาเรียนหนังสือ สร้างระบบการเรียนรู้ที่ผู้ทำงานสามารถเรียนตามความต้องการ ทันเหตุการณ์ ทันความจำเป็น (Just-in-time Learning หรือ On-Demand Learning)

พลังงานและสิ่งแวดล้อม

๒๕. พลังงานเป็นปัจจัยสำคัญต่อวิถีชีวิตและการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ในขณะที่สิ่งแวดล้อม มีผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน ทั้งพลังงานและสิ่งแวดล้อมเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับโลกและระดับประเทศ การใช้พลังงานในประเทศต่างๆ ทั่วโลกมีปริมาณมหาศาล อาทิเช่น น้ำมันดิบ ๘๐ ล้านบาร์เรลต่อวัน พลังงานไฟฟ้า ๔๓,๐๐๐ ล้าน kWh ต่อวัน ความไม่สมดุลของการใช้พลังงานเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางทั่วโลก ในสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศที่บริโภคพลังงานมากเป็นอันดับต้นๆ ของโลก ใช้พลังงานเบื้องต้น ๗.๙๑ toe ต่อคน พลังงานไฟฟ้า ๑๓,๓๓๘ kWh ต่อคน ในขณะที่ค่าเฉลี่ยของโลกทั้งสองรายการคือ ๑.๗๗ และ ๒,๕๑๖ ตามลำดับ หรือการใช้รถส่วนตัวต่อประชากร ๑,๐๐๐ คนของสหรัฐอเมริกามีจำนวน ๔๕๐ คน ในขณะที่ประเทศจีนมีจำนวน ๙ คน เป็นต้น ในกรณีของประเทศไทยนั้น มีการใช้พลังงานเบื้องต้น ๑.๕๒ toe ต่อคนโดยเฉลี่ย และใช้พลังงานไฟฟ้า ๑,๘๖๕ kWh ต่อคน
๒๖. การได้มาซึ่งพลังงานจากแหล่งพลังงานฟอสซิลของโลก ซึ่งมีจำกัดโดยเฉพาะแหล่งน้ำมัน ร้อยละ ๘๐ ของพลังงานรวมที่ใช้ในการผลิตไฟฟ้าของโลกมาจากฟอสซิล ซึ่งประกอบด้วย น้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ ถ่านหิน ที่เหลือมาจากพลังงานปรมาณู พลังน้ำ พลังงานหมุนเวียนอื่นๆ เช่น ชีวมวล ลม แสงอาทิตย์
๒๗. ประเทศไทยไม่ใช่คดีเหมือนบางประเทศที่อุดมไปด้วยแหล่งพลังงาน ดังนั้นเราจึงต้องซื้อและนำเข้าพลังงานจากภายนอก ในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ไทยนำเข้าพลังงานฟอสซิลกว่าร้อยละ ๗๐ ซื้อพลังงานไฟฟ้าประมาณร้อยละ ๓ รวมเป็นมูลค่าการใช้พลังงานในประเทศ ๑.๒๒๗ ล้านล้านบาท คิดเป็นร้อยละ ๒๐ ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ ที่สำคัญคือใช้เงินประมาณร้อยละ ๑๒ ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติในการนำเข้าพลังงาน
๒๘. นอกจากนี้ ประเทศไทยยังพึ่งพิงก๊าซธรรมชาติที่ใช้เป็นเชื้อเพลิงในการผลิตกระแสไฟฟ้าสูงถึงร้อยละ ๖๕ ซึ่งอาจเป็นปัญหาความมั่นคงด้านพลังงาน (Energy security) ได้ เนื่องจากขาดความหลากหลายในการใช้เชื้อเพลิงอื่นๆ ผลิตไฟฟ้า เช่น ถ่านหิน น้ำมันเตา น้ำมันดีเซล
๒๙. ทางด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน ทั่วโลกเริ่มตระหนักถึงภัยอันตรายของคาร์บอนไดออกไซด์ ซึ่งเกิดขึ้นเนื่องจากการใช้พลังงานฟอสซิล และมีผลกระทบต่อระบบ

นิเวศอย่างรุนแรง อาทิเช่น การลดลงของน้ำแข็งในขั้วโลกเหนือ ระดับน้ำทะเลที่สูงขึ้นเป็นผลให้เกิดภัยธรรมชาติ ความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สิน

๓๐. ทางออกในกรณีของประเทศไทยทางด้านพลังงาน เป้าหมายคือการลดการพึ่งพาและการนำเข้าพลังงาน ซึ่งสามารถกระทำได้หลายวิธี นับตั้งแต่การใช้พลังงานอย่างประหยัดมีประสิทธิภาพ การใช้พลังงานรูปแบบอื่นที่เป็นพลังงานสะอาด พลังงานหมุนเวียน ตลอดจนการเพิ่มความหลากหลายของเชื้อเพลิงในการผลิตพลังงานไฟฟ้า ทางด้านสิ่งแวดล้อมควรมีการนำหลายกระบวนการมาปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่ การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และแหล่งน้ำ การสร้างความตระหนักในเยาวชนถึงคุณค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมเพื่อให้เกิดการพัฒนาและการใช้พลังงานทางเลือกอื่นๆ ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการกำหนดนโยบายสิ่งแวดล้อมแบบองค์รวมและมีความต่อเนื่องในนโยบาย โดยไม่ขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงของรัฐบาลหรือการเมือง โดยกลไกการให้การศึกษา การปลูกฝังจิตสำนึก และกฎหมาย เป็นต้น

แนวทางการพัฒนา

พลังงาน สิ่งแวดล้อมและนัยยะต่ออุดมศึกษา

๓๑. รัฐกำหนดภารกิจให้อุดมศึกษาสร้างบุคลากรและความรู้ เพื่อให้ประเทศสามารถพึ่งตนเองได้เพิ่มขึ้นทางด้านพลังงานและสิ่งแวดล้อม ทั้งเพื่อลดการนำเข้าพลังงาน และเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม โดยการสนับสนุนทางนโยบายและทรัพยากร โดยใช้เป้าหมายการพลังงานของชาติเป็นตัวตั้ง
๓๒. อุดมศึกษาเพิ่มบทบาทด้านการอนุรักษ์พลังงาน การสร้างและประยุกต์ความรู้พลังงานที่เป็นทางเลือก เนื่องจากพลังงานจากฟอสซิล (เช่น พลังงานชีวมวล พลังงานหมุนเวียนฯ) โดยยึดสามแนวทางหลัก คือ
- : สร้างความตระหนักและความตื่นตัว โดยจัดให้มีการเรียนการสอนเป็นวิชาพื้นฐาน
 - : สร้างความรู้ โดยจัดการศึกษาเชิงลึกและการวิจัย
 - : เพิ่มบทบาทการบริการเทคโนโลยีพลังงานและเทคโนโลยีสิ่งแวดล้อม ทั้งแก่สาธารณะและภาคการผลิตจริง
- ทั้งนี้อุดมศึกษาต้องสร้างความเชื่อมโยงกับการศึกษาขั้นพื้นฐานและอาชีวศึกษา ในฐานะผู้ผลิตและพัฒนาอาจารย์ การสร้างความตระหนักแก่เด็กและเยาวชนผ่านกิจกรรมร่วม
๓๓. อุดมศึกษาทำการวิจัยทางด้านพลังงาน สิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ทรัพยากร เช่น
- : พลังงานหมุนเวียนและพลังงานทางเลือก เช่น เทคโนโลยีการจับและเก็บคาร์บอน (CCS) การผลิตและการใช้เอทานอล, โซลาร์เซลล์หรือเซลล์แสงอาทิตย์ประสิทธิภาพสูง และราคาต่ำสำหรับโรงจักรไฟฟ้า การใช้งานตามอาคารบ้านเรือน, เซลล์เชื้อเพลิงและเทคโนโลยีไฮโดรเจน, พลังงานนิวเคลียร์แบบแตกตัว (Fission) และแบบหลอมตัว (Fusion), พลังงานลม, การผลิตและใช้ชีวมวล (Biomass) และพลังงานชีวภาพ (Biofuel)

: การอนุรักษ์น้ำ (ตั้งแต่แหล่งน้ำ การจัดการและการใช้น้ำในระดับมหภาค พื้นที่ชุมชน คริวเรือน) ระบบนิเวศและการอนุรักษ์ป่าไม้ ป่าชายเลน และชีวมณฑลพื้นที่ (Local biosphere) ฯลฯ

: การจัดการด้านอุปสงค์ (Demand-side Management) การสร้างประสิทธิภาพในการใช้พลังงานในภาคที่อยู่อาศัย อุตสาหกรรมและธุรกิจ การขนส่งฯ

๓๔. พัฒนาทั้งคนที่อยู่แล้วในตลาดแรงงานและผลิดกำลังคนทางด้านพลังงานและสิ่งแวดล้อม

๓๕. ส่งเสริมการวิจัยและการทำงานร่วมกันระหว่างอุดมศึกษากับภาคเอกชน (การผลิตและบริการ) ซึ่งมีความเกี่ยวข้องสองมิติ คือ

ก. เป็นภาคการผลิตและบริการที่ใช้พลังงานสูง ต้องการผู้รู้ผู้ปฏิบัติได้ด้านการจัดการพลังงาน การใช้พลังงานรูปแบบใหม่ และสิ่งแวดล้อม

ข. การพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการอนุรักษ์พลังงาน พลังงานทางเลือก การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติส่งผลถึงการวิจัย การพัฒนา และการผลิตเชิงอุตสาหกรรม ทั้งอุปกรณ์ ระบบที่ใช้ตรวจสอบ วัด ควบคุม และผลิตพลังงานนั้น ๆ

การมีงานทำและตลาดแรงงานในอนาคต

๓๖. การมีงานทำและตลาดแรงงานที่เข้มแข็งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการพัฒนาประเทศและความสงบสุขในสังคม โดยที่อุดมศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่สร้างบุคลากรและความรู้รองรับตลาดแรงงาน ความเข้าใจในเรื่องการมีงานทำและตลาดแรงงานในอนาคต จึงมีความสำคัญต่อทิศทางการพัฒนาอุดมศึกษาในระยะยาว โดยมี ๔ ประเด็นสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อตลาดแรงงาน ประกอบด้วย โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศ โลกาภิวัตน์ ความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และโลกสารสนเทศ

โครงสร้างเศรษฐกิจ

๓๗. โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศในรอบ ๒ ทศวรรษที่ผ่านมาอยู่ในสภาพที่มีความเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน ส่งผลกระทบบนระดับสูงต่อการพัฒนาประเทศ ทั้งที่เป็นโอกาสในการก้าวกระโดดและภาวะคุกคามต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

๓๘. มักเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางว่าประเทศไทยยังเป็นสังคมเกษตร แม้เป็นข้อเท็จจริงหากพิจารณาจากโครงสร้างแรงงานไทย ซึ่งมีวัยแรงงานในภาคเกษตรราว ๑๓ ล้านคน คิดเป็นสัดส่วนราวร้อยละ ๓๙ ของแรงงานทั้งหมด แต่หากพิจารณาจากมูลค่าทางเศรษฐกิจของภาคการเกษตรนั้นมีเพียงร้อยละ ๘.๙ ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ ความท้าทายของภาครัฐและโดยเฉพาะอย่างยิ่งอุดมศึกษา คือ การใช้การศึกษาในการยกระดับผลิตภาพของเกษตรกรเพื่อสร้างมูลค่าภาคการเกษตรที่สูงกว่าปัจจุบัน นอกจากนี้ หากพิจารณาจากสถิติแรงงานในภาคการเกษตรในรอบทศวรรษที่ผ่านมา พบว่ามีเกษตรกรที่เลิกอาชีพในภาคเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง จากแรงงานเกษตรร้อยละ ๔๒ ลดลงเป็นร้อยละ ๓๙ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๑

และ ๒๕๔๙ ตามลำดับ แต่ละเปอร์เซ็นต์ของการออกจากภาคการเกษตร หมายถึงแรงงานไร้ฝีมือและคนว่างงานจำนวนแสน การเตรียมคนกลุ่มนี้ที่กำลังทยอยออกจากภาคการเกษตรจึงเป็นเรื่องสำคัญในระดับชาติ

๓๙. ในทางตรงกันข้าม เศรษฐกิจไทยมีการพึ่งพิงต่อภาคบริการที่มีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องซึ่งนับได้ว่าเป็นภาคเศรษฐกิจที่คนไทยจำนวนมากมีความถนัดและเชี่ยวชาญมีการขยายตัวของแรงงานในภาคบริการจากร้อยละ ๓๘ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ เป็นร้อยละ ๔๔ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่าสัดส่วนของภาคบริการในเชิงเศรษฐกิจนั้นกลับลดลงอย่างต่อเนื่อง จากมูลค่าในสัดส่วนร้อยละ ๕๙ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ ลดลงเป็นร้อยละ ๕๑.๘ ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ ทั้งที่เป็นภาคเศรษฐกิจที่มีศักยภาพสูง อุดมศึกษาเป็นกลไกสำคัญหนึ่งในการแก้ปัญหาเพื่อเพิ่มมูลค่าในภาคบริการซึ่งมีหลากหลายประเภท เช่น การท่องเที่ยว การเงิน การแพทย์ การสื่อสาร การขนส่ง ฯลฯ รวมทั้งความเชื่อมโยงของสาขาบริการเหล่านี้
๔๐. สำหรับภาคอุตสาหกรรมนั้น เนื่องจากนโยบายการส่งเสริมการส่งออก ทำให้ภาคการผลิตมีพลวัตในการปรับตัวค่อนข้างดีเมื่อเทียบกับภาคเศรษฐกิจอื่นๆ โดยมูลค่าทางเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมไทยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากร้อยละ ๒๙ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ เป็นร้อยละ ๓๖.๔ , ๓๘.๕ และ ๓๙.๓ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ , ๒๕๔๗ และ ๒๕๔๙ ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติตามลำดับ โดยมีการใช้แรงงานในสัดส่วนประมาณร้อยละ ๑๕ ของแรงงานทั้งหมด อย่างไรก็ตามเนื่องจากภาวะการแข่งขันระหว่างประเทศและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเป็นแรงกดดันให้อุตสาหกรรมไทยต้องยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้นอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเผชิญกับการแข่งขันจากประเทศที่มีแรงงานราคาถูกและพลังปัญญามหาศาลของประชากร เช่น จีน อินเดีย และเวียดนาม การวิจัยและพัฒนาจึงเป็นเรื่องสำคัญที่อาจส่งผลถึงความอยู่รอดของอุตสาหกรรมไทยในอนาคตทั้งใกล้และไกลตามธรรมชาติของแต่ละอุตสาหกรรม โครงสร้างแรงงานในภาคอุตสาหกรรมไทย เป็นแรงงานที่มีการศึกษาระดับประถมและต่ำกว่าเกือบร้อยละ ๖๐ ในขณะที่แรงงานที่มีการศึกษาระดับอุดมศึกษามีเพียงร้อยละ ๕ ประเด็นจึงอยู่ที่การยกระดับทักษะของแรงงานส่วนใหญ่ พร้อมๆ กับขยายโครงสร้างแรงงานภาคอุตสาหกรรมไปสู่แรงงานความรู้ (Knowledge workers) และแรงงานหัวรถจักร การพัฒนาอุตสาหกรรมทั้งระบบอาจต้องใช้กลไกการพัฒนาอุตสาหกรรมรายสาขาเป็นตัวขับเคลื่อน

โลกาภิวัตน์

๔๑. ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ในรูปแบบต่างๆ ทั้งที่เอื้อต่อการพัฒนาและที่ครอบงำการพัฒนา โลกาภิวัตน์เป็นรูปธรรมขึ้นได้ เนื่องจากปัจจัยสำคัญๆ หลายประการ รวมถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การคมนาคมขนส่ง และสื่อสารมวลชน ส่งผลโดยตรงต่อวิถีชีวิต การงานอาชีพ ตลอดจนปัจจัยสองข้อต่างๆ เช่น ความร่วมมือกับการแข่งขัน เป็นต้น ปัจจุบันโลกาภิวัตน์สร้างความท้าทายให้แก่อุดมศึกษาในสองลักษณะ คือ การศึกษาในฐานะการค้าประเภทบริการข้ามพรมแดน และอิทธิพลของการรวมตัวของประเทศในภูมิภาคอาเซียน
๔๒. ในกรณีการศึกษาข้ามพรมแดน เป็นไปตามข้อตกลงทางการค้าบริการ (General Agreement on Trade

in Services : GATS) ขององค์การการค้าโลก (WTO) ที่ประเทศไทยเป็นสมาชิก ข้อตกลงดังกล่าว มี ๔ ประเภท (Mode) คือ

- การให้บริการข้ามพรมแดน (Cross border delivery) เช่น การศึกษาทางไกล บริการทดสอบทางการศึกษา การศึกษาผ่านอินเทอร์เน็ต
- การบริโภคในต่างแดน (Consumption abroad) เช่น การที่นักศึกษาไทยไปศึกษาในสหรัฐอเมริกา
- การจัดหน่วยการศึกษาเชิงพาณิชย์ (Commercial presence) เช่น การให้บริการการศึกษาของมหาวิทยาลัยของสหรัฐอเมริกาในไทย ซึ่งอาจจะเป็นการจัดตั้งวิทยาเขตหรือสาขาหรือการให้สัมปทาน
- การให้บริการโดยชาวต่างชาติ (Presence of natural persons) เช่น โครงการแลกเปลี่ยนอาจารย์

๔๓. อุดมศึกษาไทยควรศึกษากฎเกณฑ์ระหว่างประเทศเหล่านี้ ซึ่งเป็นข้อตกลงพหุภาคี รวมทั้งกฎเกณฑ์ในข้อตกลงระดับทวิภาคี เช่น ข้อตกลง FTA ที่ได้ร่วมกันแล้วหรือที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งนี้ ควรตระหนักถึงผลที่จะเป็นประโยชน์ต่ออุดมศึกษาไทย ทั้งในเชิงรับและเชิงรุก มีการวางระบบและการตรวจสอบเพื่อรักษาคุณภาพมาตรฐานการศึกษา ทั้งในเชิงกายภาพ และการศึกษาที่มาจากสาย (Cyber education) แม้ไม่ปิดกั้นแต่เฝ้าระวัง รวมทั้งสร้างความพร้อมในอุดมศึกษาไทย เพื่อร่วมมือและรับมือกับการเคลื่อนย้าย (Mobility) ของอุดมศึกษาต่างประเทศ ซึ่งรวมทั้งสถาบัน หลักสูตร นักศึกษา และอาจารย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับประเทศในกลุ่มอาเซียนและภาคีคู่เจรจาของอาเซียน อีกทั้งโอกาสในการส่งออกอุดมศึกษาไทยในอนาคต

๔๔. ผลกระทบของโลกาภิวัตน์ต่อประเทศไทยอีกด้านหนึ่ง คือ การรวมตัวของประชาชาติในอาเซียน ซึ่งไทยเป็น ๑ ใน ๑๐ ประเทศภาคีสมาชิก ที่ผ่านมา ๔๐ ปี อาเซียนได้มีความร่วมมือกันทางด้านเศรษฐกิจ และได้ขยายความร่วมมือออกไปยังสาขาอื่น ๆ รวมทั้งการศึกษา แต่จากการแข่งขันทางเศรษฐกิจที่รุนแรงของประเทศและภูมิภาคอื่น ๆ การกีดกันและการต้อรองทางการค้า การโจมตีค่าเงินจนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจอย่างรุนแรง ตลอดจนผลกระทบทางด้านสังคมและการเมืองทำให้ผู้นำของอาเซียนมีความเห็นพ้องกันที่จะผลักดันให้ประเทศสมาชิกรวมตัวกันแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ในรูปของ “ประชาคมอาเซียน” (ASEAN Community) ภายในปี พ.ศ.๒๕๕๘ หรืออีก ๘ ปี นับจากนี้

๔๕. แต่ละประเทศ รวมทั้งประเทศไทยจึงมีภารกิจที่จะต้องเตรียมความพร้อม เพื่อนำประเทศไปสู่จุดที่เหมาะสมในประชาคม ทั้งในเชิงเศรษฐกิจและสังคม จากตัวเลขในปี พ.ศ.๒๕๔๙ อาเซียนในฐานะประชาคมมีประชากรรวมกัน ๕๖๗ ล้านคน คิดเป็นร้อยละ ๘.๕๗ ของประชากรโลก ในมิติความหลากหลายของการพัฒนา กลุ่มประเทศก่อตั้งอาเซียนดั้งเดิม ๖ ประเทศ และกลุ่มสมาชิกใหม่ที่เรียกว่า CLMV (กัมพูชา ลาว พม่า และเวียดนาม) มีสัดส่วนประชากรร้อยละ ๗๒ และ ๒๘ ตามลำดับ ในขณะที่รายได้ต่อหัวของประชากรในประเทศในภูมิภาค มีความแตกต่างกันได้ถึง ๑๕ เท่าในบางกรณี ในมิติทางสังคม อาเซียนมีประชากรที่นับถือศาสนาหลัก ๆ เช่น อิสลาม ประมาณร้อยละ ๔๔ และใช้ภาษาบาฮาซาในสัดส่วนใกล้เคียงกัน

๔๖. การรวมตัวของอาเซียนในอนาคตอันใกล้ดังกล่าว เป็นที่คาดการณ์ได้ว่า จะทำให้เกิดการเคลื่อนย้าย (Mobility) ในหมู่ประชาคมสมาชิกรวมตัวกัน ไม่ว่าจะเป็นการเคลื่อนย้ายของประชากร แรงงาน การค้า อุตสาหกรรม

ตลอดจนความรู้ ภาษา และวัฒนธรรม หากเป็นความร่วมมือทางด้านการศึกษาและแรงงาน จะมีการเคลื่อนย้ายของนักเรียน นักศึกษา อาจารย์ ตลอดจนคนทำงานในสาขาอาชีพต่างๆ นอกจากนี้ ความร่วมมือทางด้านการวิจัยและพัฒนา ก็จะทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายทางความรู้ นวัตกรรม แม้กระทั่งการบริหารจัดการ จากบทเรียนของยุโรป โดยความร่วมมือโบโลญา (Bologna Accord) ซึ่งให้เห็นว่า การพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพื่อให้เกิดมาตรฐานการศึกษาและปริญญาที่ยอมรับร่วมกันได้ (Mutual recognition) เป็นเรื่องสำคัญในอันดับต้น ๆ โดยกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษา ซึ่งจะเอื้อให้นักศึกษาสามารถเคลื่อนย้ายเข้าสู่ระบบการศึกษาที่ใหญ่ขึ้น หลากหลายชั้น บูรณาการได้มากขึ้น และอาจส่งผลทำให้เกิดนวัตกรรมใหม่ๆ ซึ่งแน่นอนว่าประเทศที่สามารถเป็นต้นแบบของความเข้มแข็งทางด้านคุณภาพการศึกษา ย่อมอยู่ในสถานะได้เปรียบ สามารถรองรับความต้องการและการพัฒนาได้ทั้งเชิงรับและเชิงรุก ซึ่งนอกเหนือจากการเปิดโอกาสให้บุคลากรในประเทศสามารถเข้าถึงการศึกษาที่เข้มแข็งในประเทศอื่นแล้ว ยังเป็นโอกาสในการให้บริการการศึกษาที่มีคุณภาพต่อเพื่อนสมาชิกอื่นอีกด้วย การรวมตัวกันของอาเซียนยังเปิดโอกาสทางการศึกษาอื่น ๆ อาทิเช่น การแลกเปลี่ยนนักศึกษาและอาจารย์ การศึกษาวิจัยร่วมกัน การพัฒนาหลักสูตรร่วมกัน การเรียนรู้ภาษาระหว่างกัน การโอนย้ายหน่วยกิตข้ามสถาบันและประเทศ การส่งเสริมการศึกษาผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (e-Learning) ตลอดจนการศึกษาตลอดชีวิต นับเป็นโอกาสทองในการมองการอุดมศึกษาจากมิติภายนอก ซึ่งเป็นทั้งตลาดการศึกษาที่มีขนาดใหญ่ ความร่วมมือทางการศึกษาและวิจัย และความเข้าใจอันดีระหว่างพลเมืองอันจะนำไปสู่ภูมิภาคที่มีความสงบและสันติในระยะยาว

๔๗. การดำเนินงานของอาเซียนยังมีผลต่อความร่วมมือกับมิตรประเทศหรือกลุ่มประเทศในนามของ “คู่เจรจา” (Dialogue partners) อาทิเช่น คู่เจรจาที่สำคัญ คือ จีนและอินเดีย ซึ่งมีพัฒนาการทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วในรอบทศวรรษที่ผ่านมา อีกทั้งประชากรในสองประเทศดังกล่าว มีจำนวนมหาศาลกว่า ๑ ใน ๓ ของประชากรโลก กล่าวกันว่า ประเทศทั้งสอง กำลังเดินไปสู่ความเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจในรอบศตวรรษที่ ๒๑ และน่าจะส่งผลต่ออำนาจทางสังคมและการเมืองไปในเวลาเดียวกัน ภาวะดังกล่าวคงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่อุดมศึกษาไทยจำเป็นต้องคำนึงถึง และส่งเสริมความร่วมมือทางด้านอุดมศึกษากับจีนและอินเดียในรูปแบบต่างๆ นับตั้งแต่การเรียนรู้ภาษา ความร่วมมือทางวิชาการ การรับและแลกเปลี่ยนนักศึกษา นักวิจัย และอาจารย์ การทำโครงการร่วมกัน

ความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี

๔๘. ความเปลี่ยนแปลงและโดยเฉพาะอย่างยิ่งความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการจ้างงาน นับตั้งแต่เทคโนโลยีที่เอื้อต่อการเพิ่มผลผลิตในภาคการเกษตร เทคโนโลยีที่เป็นแรงขับเคลื่อนการปฏิวัติอุตสาหกรรม เทคโนโลยีที่เพิ่มมูลค่าในภาคบริการ ตลอดจนเทคโนโลยีนำสมัยในยุคฐานความรู้ ก่อให้เกิดสิ่งๆที่เรียกว่า “ผลิตภาพ” (Productivity) และ “นวัตกรรม” (Innovation) ในกระบวนการผลิตทั้งที่เป็นสินค้าและบริการ นอกเหนือจากการมองภาพอนาคตทางเทคโนโลยี (Technology foresight) แล้ว ในโลกตะวันตกมักมีนักคิดอนาคต (Futurists) ที่มีแนวคิดต่อเทคโนโลยีที่มองไม่เห็นในวันนี้ เช่น เทคโนโลยีทางการแพทย์เพื่ออายุยืนยาว เทคโนโลยีเพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลงทางภูมิอากาศ เทคโนโลยีด้านพลังงานใหม่ ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับอุดมศึกษา

๔๙. การพัฒนาเทคโนโลยีโดยอุดมศึกษานั้น นอกเหนือจากการวิจัยและพัฒนาเพื่อการตีพิมพ์บทความทางวิชาการแล้ว การทำวิจัยตามความต้องการของประเทศก็เป็นประโยชน์เช่นเดียวกัน ความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างอุดมศึกษากับหน่วยงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีระดับประเทศ ซึ่งมีรอยต่อกับโจทย์การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และภาคเอกชนอยู่แล้ว อาทิเช่น ความร่วมมือกับสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ เป็นต้น

โลกยุคสารสนเทศ

๕๐. เทคโนโลยีประเภทหนึ่งซึ่งมีอิทธิพลสูงต่อวิถีชีวิต อาชีพ และธุรกิจอุตสาหกรรมใหม่ๆ คือ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การปฏิวัติสารสนเทศเริ่มขึ้นโดยวิวัฒนาการของวงจรรวม คอมพิวเตอร์ ระบบสื่อสารโทรคมนาคม และอินเทอร์เน็ต ก่อให้เกิดการจ้างงานและความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ โลกยุคสารสนเทศเป็นสังคมไร้พรมแดน การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและความรู้กระทำได้ง่าย เทคโนโลยีแพร่กระจายอย่างกว้างขวาง โดยไม่มีข้อจำกัดด้านเวลา มีนวัตกรรมและตลาดแรงงานใหม่ ๆ ที่มีมูลค่าเพิ่มและมูลค่าสูง บนพื้นฐานของนวัตกรรม ทรัพยากรมนุษย์ โครงสร้างพื้นฐานและอุตสาหกรรมสารสนเทศ ดังที่ระบุไว้ในนโยบายเทคโนโลยีสารสนเทศของไทย (IT ๒๐๑๐) ซึ่งเมื่อแปลงเป็นรายละเอียดของการพัฒนา โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมแล้ว จะอยู่ในรูปแบบของโครงการพัฒนาทางด้านสังคม (e-Society) การศึกษา (e-Education) อุตสาหกรรม (e-Industry) พาณิชยกรรม (e-Commerce) โดยรัฐมีบทบาทผ่านโครงการรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (e-Government) นอกจากนี้ โลกยุคสารสนเทศ ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่จะเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงานและการจ้างงานของแรงงานในอนาคต ซึ่งเป็นภาพอนาคตที่สำคัญต่อการออกแบบอุดมศึกษาในปัจจุบัน
๕๑. นอกจากประเด็นต่างๆ ดังกล่าวแล้ว ตลาดแรงงานในอนาคตยังต้องให้ความสำคัญแก่การประกอบกิจการของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ซึ่งกระจายตัวอยู่ในทุกภูมิภาคของประเทศ ครอบคลุมธุรกิจการผลิต การค้าปลีกค้าส่ง และบริการ รวมทั้งธุรกิจครอบครัวขนาดใหญ่

แนวทางการพัฒนา

ตลาดแรงงาน การจ้างงานในอนาคตและนัยยะต่ออุดมศึกษา

๕๒. เนื่องจากจะมีเกษตรกรออกจากภาคเกษตรต่อเนื่องนับแสนคนต่อปี ทั้งการออกถาวรออกเป็นฤดูกาล ออกตามปัจจัยการมีงานทำ ออกจากสภาวะภัยธรรมชาติในพื้นที่ อุดมศึกษาต้องเพิ่มความรู้และทักษะให้ประชากรเหล่านี้ที่มีการศึกษาน้อย (ระดับประถมหรือมัธยมศึกษา) และออกจากภาคเกษตร ก่อนเข้าสู่ภาคบริการและภาคการผลิต ทั้งนี้อุดมศึกษาต้องทำงานกับหน่วยงานรัฐที่ดูแลข้อมูลการเคลื่อนย้ายประชากร คาดคะเนการเคลื่อนย้ายแรงงานหน่วยงานรัฐ เอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชน ภาคการศึกษาและฝึกอบรม เช่น สถาบันอาชีวศึกษา องค์กรพัฒนาแรงงาน จัดหลักสูตรการฝึกอบรมรองรับ ทั้งนี้ อุดมศึกษาต้องเน้นการสร้างหน่วยปฏิบัติการฝึกอบรมระดับลึกในพื้นที่มากกว่าการตั้งรับแรงงานที่ออกจากภาคเกษตรไร้ฝีมือในเขตเมืองใหญ่

๕๓. อุดมศึกษาช่วยประชากรที่ยังอยู่ในภาคเกษตร ให้อยู่ต่อไปได้ และอยู่ได้ดีขึ้น อุดมศึกษาต้องช่วยสร้างคน ความรู้ กลไกเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร (Food security) ในระดับครัวเรือน, ชุมชน พื้นที่, เพิ่มผลผลิตและลดต้นทุนการผลิต, การจัดการการเกษตรที่ยั่งยืน, การเกษตรสมัยใหม่, การสร้างมูลค่าเพิ่มผลผลิตเกษตร ด้วยอุตสาหกรรมอาหารและอุตสาหกรรมฐานนวัตกรรม

๕๔. ภาคบริการซึ่งจะเป็นหลักเศรษฐกิจที่ใหญ่ ของประเทศ มีความสำคัญสูงทั้งการสร้างรายได้ประชาชาติ การจ้างงาน การนำเข้าวัตถุดิบและสินค้าทุนไม่สูง การเอื้อต่อการรักษาและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและทุนทางสังคม อุดมศึกษาต้องทำงานใกล้ชิดกับภาคบริการ โดยสร้างความเข้าใจทั้งมิติประเภทของภาคบริการรูปแบบใหม่ การเอื้อต่อการสร้างเศรษฐกิจฐานความรู้และการใช้เทคโนโลยี และองค์ประกอบ (knowledge/technology content), ความสำคัญใน value chain เพื่อการพัฒนาบุคลากรและความรู้รองรับ

๕๕. อุดมศึกษาร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรมรายสาขา โดยเฉพาะการวิเคราะห์ห่วงโซ่มูลค่า มูลค่าในการส่งออก การจ้างงาน เป้าหมายของอุตสาหกรรมในการเพิ่มผลผลิตฯ เพื่อกำหนดแผนร่วมเพื่อการผลิตและพัฒนากำลังคน การบริการเทคนิค และการวิจัยที่กำหนดโดยผู้ใช้ (Demand led manpower development, technical services and research) ทั้งนี้ต้องทำงานในเชิงพื้นที่ (เช่น นิคมอุตสาหกรรม) ทำเป็นกลุ่มอุตสาหกรรม และอุดมศึกษาทำงานเป็นเครือข่าย เพื่อมีโจทย์ชัดเจน ติดตามและปรับตัวได้ต่อเนื่อง

ควรมีการทำงานทั้งระดับมหภาคสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สภาอุตสาหกรรม สภาหอการค้า หน่วยงานรัฐที่สนับสนุนงบประมาณการทำงานและการวิจัย และกลุ่มอุดมศึกษา การทำงานในระดับพื้นที่ กับนิคมอุตสาหกรรม การทำงานกับกลุ่มอุตสาหกรรม

๕๖. อุดมศึกษาควรทำงานกับภาคการผลิตจริง หน่วยงานวางแผน หน่วยงานสร้างความสามารถเพื่อการแข่งขันริเริ่มเศรษฐกิจใหม่ๆ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมฐานความรู้ โดยกำหนดทิศทางยุทธศาสตร์ เป้าหมายและแผนปฏิบัติร่วมกัน เช่น

: เพิ่มสัดส่วน Knowledge Industry เป็น x% ภายในปี....

: เพิ่มแรงงานความรู้ (Knowledge Workers) เป็น y% ภายในปี...

: เลื่อนอันดับประเทศไทยใน Technology Achievement Index ของ HDR/UNDP

การกระจายอำนาจการปกครอง

๕๗. ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ ได้กำหนดให้มีการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วยองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เทศบาลนคร เทศบาลเมือง และเทศบาลตำบล รวม ๗,๘๕๓ แห่งทั่วประเทศ โดยมีแนวทางการกระจายอำนาจประกอบด้วยการถ่ายโอนภารกิจ การกระจายอำนาจการเงิน การถ่ายโอนบุคลากร

การพัฒนาระบบตรวจสอบและการมีส่วนร่วมของประชาชน การปรับปรุงการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) การปรับปรุงกฎหมายและระเบียบ การกำกับดูแลการถ่ายโอนภารกิจ และการสร้างระบบประกันคุณภาพบริการสาธารณะ ซึ่งหมายถึง ความจำเป็นที่จะต้องมีการสนับสนุนความเชี่ยวชาญในการติดตั้งระบบ การจัดการความรู้ การฝึกอบรมและยกระดับความสามารถของบุคลากร อปท. เป็นต้น นอกจากนี้ ท้องถิ่นยังมีงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรจากส่วนกลาง คิดเป็นงบประมาณประมาณ ๓.๙ แสนล้านบาทในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ หรือประมาณ ร้อยละ ๒๕ ของงบประมาณประเทศ และยังมีรายได้จากการจัดเก็บภาษีค่าบำรุง และค่าธรรมเนียมอีกด้วย

๕๘. ที่ผ่านมา อปท.ส่วนใหญ่มีกิจกรรมหลายด้าน ครอบคลุมโครงสร้างพื้นฐาน พัฒนาอาชีพ การศึกษา การพัฒนาสังคมและสุขภาพ โดยรายจ่ายส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปในการสร้างโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาที่ยั่งยืนยังต้องอาศัยกิจกรรมที่เป็นเนื้อหาในด้านต่างๆ ในปัจจุบัน อปท.มีความต้องการที่จะรับการสนับสนุนจากอุดมศึกษาในด้านการศึกษา การให้ความรู้เพื่อเพิ่มทักษะอาชีพแก่ประชาชน และการให้คำปรึกษาแก่ อปท.เอง ซึ่งหากมองในภาพรวมแล้วเป็นภารกิจขนาดใหญ่ ลำพังการผลักดันศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนเกี่ยวข้องกับศูนย์ ๑๗,๐๐๐ แห่ง เด็กหนึ่งล้านคนและผู้ดูแลเด็กอีก ๓๐,๐๐๐ คน ในจำนวนนี้อยู่นอกเมืองร้อยละ ๙๕ อีกทั้งโรงเรียนเทศบาลมากกว่า ๖๐๐ แห่ง โรงเรียนดชด. ๒๐๐ แห่ง อุดมศึกษาซึ่งมีทรัพยากรคนและความรู้ จำเป็นต้องให้การสนับสนุน โดยอาจรวมตัวเป็นเครือข่าย เพื่อสร้างพลังร่วมที่จะเป็นประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนา อปท. และท้องถิ่น ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการกระจายความเจริญและความยั่งยืนในการพัฒนาประเทศในระยะยาว

แนวทางการพัฒนา

การกระจายอำนาจการปกครองและนัยยะต่ออุดมศึกษา

๕๙. การกระจายอำนาจการปกครองและการกระจายความรับผิดชอบดูแลองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นทิศทางที่ประเทศต่างๆ ได้ดำเนินการมานานับศตวรรษ แต่ประเทศไทยได้ทำมาเพียงหนึ่งทศวรรษ สามารถทำได้จำกัด แม้มีการจัดสรรงบประมาณจากรัฐบาลส่วนกลาง เนื่องจากความเข้าใจของผู้เกี่ยวข้อง ความพร้อมด้านระบบและกำลังคน

อุดมศึกษาจะมีความสำคัญสูงต่อประสิทธิผลและความสำเร็จในการกระจายอำนาจการปกครอง ทั้งนี้การที่อุดมศึกษาทำงานกับท้องถิ่นจะเสริมภารกิจหลักหนึ่งของอุดมศึกษาคือ การบริการสังคมให้โดดเด่น และรองรับ เหตุผลของการจัดตั้งและการส่งเสริมสถาบันอุดมศึกษาบางกลุ่มที่อยู่ในภูมิภาคและท้องถิ่น นอกจากนี้ งบประมาณองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นแหล่งรายได้ที่จะเพิ่มสำคัญสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ ถ้าอุดมศึกษาสามารถปรับตัวเข้าหาได้

๖๐. งานที่สถาบันอุดมศึกษาสามารถทำได้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรทำได้หลายลักษณะ

: ให้คำปรึกษาในกิจการของท้องถิ่น ทั้งด้านการวางแผนมหภาค เป็น sector หรือเฉพาะโครงการ รวมทั้งการติดตาม การประเมินผล ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา อุดมศึกษาได้ทำงานลักษณะนี้บ้าง แต่อยู่บนฐานของความสัมพันธ์ส่วนบุคคล ไม่มีการสร้างกลไกเชิงระบบ จึงไม่ยั่งยืน ขยายผลและขยายขอบเขตได้จำกัด

: การให้ความรู้เพิ่มทักษะอาชีพ การจัดการสิ่งแวดล้อม การดูแลสุขภาพ กับประชาชนในท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้จะเป็นเรื่องใหม่เมื่อมีการถ่ายโอนอำนาจและงบประมาณสู่ท้องถิ่นเพิ่มขึ้น

: พัฒนาคนทำงานปัจจุบันของท้องถิ่น เช่น เจ้าหน้าที่องค์การปกครองท้องถิ่น ผู้ดูแลเด็กในศูนย์เด็ก

: สร้างคนทำงานในอนาคตของท้องถิ่น เช่น ครู เจ้าหน้าที่สาธารณสุข การเกษตร สิ่งแวดล้อมฯ โดยเฉพาะเมื่อมีการถ่ายโอนสถานศึกษาให้ท้องถิ่น ซึ่งจะมีผลทำให้ครูและบุคลากรทางการศึกษานับหมื่นนับแสนคนที่ท้องถิ่นต้องดูแลทางวิชาการ อุดมศึกษาจะเป็นกลไกหลักที่จะช่วยเป็นแกนขาทางวิชาการได้ ในเบื้องต้นกลุ่มวิชาการในอุดมศึกษาที่เกี่ยวข้องจะเป็นศึกษาศาสตร์ ครุศาสตร์ แต่ต่อไปจะเป็นด้านเกษตรกรรม วิศวกรรม วิทยาศาสตร์สุขภาพ สิ่งแวดล้อม เป็นต้น ทั้งนี้อุดมศึกษาต้องช่วยให้ท้องถิ่นวางแผนแม่บทการพัฒนาเพื่อกำหนดแผนผลิตและพัฒนากำลังคนร่วมกับอุดมศึกษา โดยการให้ทุนการศึกษาฝึกอบรม สร้างเป้าการทำงานในท้องถิ่นให้เด็กและเยาวชนของตน แทนการดึงคนมาจากภายนอกที่มีการแข่งขันสูง

๖๑. สถาบันอุดมศึกษาควรรวมตัวทำงานเป็นเครือข่ายเชิงพื้นที่ เครือข่ายเชิงประเด็น เพราะโจทย์ท้องถิ่นเป็นโจทย์บูรณาการ ต้องการความรู้หลายระดับหลากหลายการทำงานที่มีมวลวิกฤติทั้งฝ่ายอุปสงค์และอุปทานต้องมีการพิจารณา การทำงานเชิงพื้นที่ควรหมายถึงพื้นที่เชิงภูมิสังคมนอกเหนือจากพื้นที่ตามเขตการปกครอง

การจัดการความขัดแย้งและความรุนแรง

๖๒. ณ ปี พ.ศ.๒๕๕๐ ประชากรโลกประสบปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรง ที่มีความแตกต่างจากความขัดแย้งและความรุนแรงในอดีตในลักษณะต่าง ๆ บางส่วนก็กระจายมากระทบประเทศไทยมากบ้างน้อยบ้าง แต่ในปีเดียวกันนี้ ประเทศไทยเองก็ประสบปัญหาที่มีการใช้กำลังรุนแรง นำมาซึ่งการเสียชีวิตเนื้อจำนวนมากในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งครอบคลุมจังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส และบางอำเภอในจังหวัดสงขลา

๖๓. มูลเหตุพื้นฐานมาจากการศึกษา ซึ่งมีสองระบบควบคู่กัน คือ การศึกษาสามัญสำหรับนักเรียนพุทธและมุสลิม และการศึกษาศาสนาสำหรับนักเรียนมุสลิมในระดับประถมนั้น นักเรียนพุทธ นักเรียนพุทธ/มุสลิม (มิติศาสนา) นักเรียนไทย/มาลาญ (มิติชาติพันธุ์) เรียนร่วมกันในวิชาสามัญในโรงเรียน สพฐ. นักเรียนมุสลิมเรียนศาสนาเพิ่มเติมในสถานศึกษาของมัซยิด ปอเนาะ ระดับมัธยม ส่วนมากเรียนแยกกัน นักเรียนพุทธและมุสลิมบางส่วนเรียนในโรงเรียนรัฐ นักเรียนมุสลิมจำนวนมากเรียนในโรงเรียนเอกชนและ

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนา เพราะโรงเรียนรัฐไม่สอนศาสนา เริ่มสร้างความแปลกแยกเชิงเผ่าพันธุ์ วัฒนธรรม ศาสนา ตั้งแต่สมัยมจนตลอดชีวิต การเรียนในสถานศึกษาของมัธยม ปอเนาะ โรงเรียนเอกชน โรงเรียนเอกชนสอนศาสนา เปิดโอกาสให้ครูสอนศาสนาบางคนบิดเบือนหลักการศาสนา ประวัติศาสตร์ ตอกย้ำการถูกทอดทิ้ง การขาดโอกาส ประเด็นที่มีการใช้กระตุ้นคือ ศาสนา ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ ในขณะที่ครูในโรงเรียนเอกชนและเอกชนสอนศาสนา มีฐานทางวิชาการอ่อน ทำให้นักเรียนพื้นฐานอ่อนทางวิชาการ ไม่สามารถหางานนอกพื้นที่ได้ ไม่สามารถเรียนต่อในอุดมศึกษาไทยได้ นักเรียนที่ไปเรียนต่างประเทศส่วนมากเรียนทางด้านศาสนาและวัฒนธรรมอันสืบเนื่องกับอิสลาม จบกลับมาเป็นครูสอนศาสนา เป็นวงจรต่อเนื่อง นักเรียนที่ได้โควตามาเรียนนอกพื้นที่มีปัญหาเรื่องภาษาไทย ความรู้วิชาการ

๖๕. เป็นที่ประจักษ์ชัดว่า การแก้ปัญหาในพื้นที่ดังกล่าวคงไม่สามารถกระทำได้ด้วยมาตรการด้านความมั่นคงเพียงอย่างเดียว แต่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาจะเป็นกลไกสำคัญต่อการแก้ปัญหาที่ยั่งยืน ทั้งนี้ อาจต้องใช้เวลาค่อนข้างยาว ตลอดทั้งช่วงเวลาของแผนอุดมศึกษาจึงจะเห็นความสงบและพัฒนาที่ยั่งยืนได้

แนวทางการพัฒนา

การจัดการความขัดแย้ง ความรุนแรง และนัยยะต่ออุดมศึกษา

๖๕. ความขัดแย้งในโลกปัจจุบันส่งต่อกันหมดและรวดเร็วด้วยกลไกโลกาภิวัตน์ ความทันสมัยของการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร ความรุนแรงในสามจังหวัดภาคใต้ระเบิดขึ้นในปี ๒๕๔๗ หลังจากมีเหตุการณ์รุนแรงต่อเนื่องในระดับเล็กน้อยนับสิบปี ด้วยปัจจัยสะสมหลายร้อยปี ปัญหาสามจังหวัดภาคใต้แก้ด้วยความเด็ดขาดในเบื้องต้น การสร้างความเข้าใจและโอกาสทางการศึกษาและอาชีพในปัจจุบัน และการสร้างความเข้าใจและโอกาสอย่างถาวรในอนาคตด้วยการศึกษา ทั้งนี้อุดมศึกษาจะเป็นปัจจัยชี้ขาดในระยะกลางและยาว ต้องใช้เวลาหนึ่งถึงสองชั่วอายุคนถ้าวิเคราะห์และดำเนินการถูกต้อง
๖๖. เนื่องจากสังคมไทยทั้งประเทศ สังคมในสามจังหวัดภาคใต้ ขาดความเข้าใจ ได้รับข้อมูลและการแสดงความเห็นบนฐานของความเขลาความไม่รู้ อคติ ภัยาคติ อุดมศึกษาต้องสร้างองค์ความรู้ ความเข้าใจสำหรับสังคมไทยโดยรวมและในสามจังหวัดภาคใต้ ในประเด็น

: สังคมพหุลักษณะ พหุวัฒนธรรม ทั้งเผ่าพันธุ์ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม ความเชื่อ ในประเทศไทยโดยรวม และในพื้นที่สามจังหวัดภาคใต้ คนในประเทศต้องตระหนักว่าประเทศไทยประกอบด้วยชนหลากหลายเผ่าพันธุ์ หลากภาษาท้องถิ่น หลากศาสนา หลากวัฒนธรรม และหลากหลายเชื่อ พื้นที่สามจังหวัดภาคใต้มีประชากรส่วนใหญ่เชื้อชาติมาเลย์ไม่ใช่ไทยสยามไทยลาวหรือไทยโยนก ภาษาหลักไม่ใช่ภาษาไทย มีอิสลามเป็นศาสนาหลักซึ่งมีวัฒนธรรมต่างจากประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ นอกจากวัฒนธรรมอันเกี่ยวเนื่องกับอิสลามแล้วยังมีวัฒนธรรมมาลายู ความเชื่อของมาลายู

การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม วัฒนธรรม ประชากรต้องมีความเข้าใจความแตกต่าง ยอมรับความแตกต่าง จัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี โดยมีตัวอย่างชุมชน พหุวัฒนธรรมจำนวนมากทั่วประเทศที่เป็นต้นแบบได้

: มีการศึกษาคู่ขนานในสามจังหวัดภาคใต้ด้านวิชาโลกและศาสนาอิสลาม เพื่อรักษาความเป็นมาลายูและอิสลาม

: ความซับซ้อนประวัติศาสตร์ในพื้นที่และผลต่อเนื่อง นับตั้งแต่ก่อนอาณาจักรปัตตานีประมาณ เกือบพันปีที่เป็นสังคมฮินดูและพุทธ อาณาจักรปัตตานีที่ประชาชนนับถือฮินดู พุทธในลำดับต่อมา และอิสลามเมื่อประมาณห้าร้อยปีที่ผ่านมา เข้าใจว่าอาณาจักรปัตตานีกับความขัดแย้ง ความกระต้างกระเดื่อง เป็นขบถกับสยามอยุธยา สยามรัตนโกสินทร์ และการปราบปราม

: ประวัติศาสตร์การถูกทอดทิ้งและการขาดโอกาส

๖๗. เนื่องจากครูที่สอนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานอ่อนทางวิชาการ ขาดการเตรียมตัวการใช้ชีวิตเพื่อสร้างสังคมพหุวัฒนธรรม อุดมศึกษาจึงต้องพัฒนาครูและผลิตครู ทั้งระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อาชีวศึกษาและอุดมศึกษา หลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ และสื่อ สำหรับการสร้างและการดำรงสังคมพหุวัฒนธรรม

๖๘. เนื่องจากเด็ก เยาวชนและประชาชนในสามจังหวัดภาคใต้ขาดโอกาสและการพัฒนาทางวิชาการ การประกอบอาชีพในโลกที่กว้างขวาง การมีโลกทัศน์ที่หลากหลาย อุดมศึกษาต้องเป็นกลไกหลักเพื่อ การเพิ่ม mobility ทางกายภาพ ความคิดและโลกทัศน์ ให้เด็กและเยาวชนได้ออกนอกพื้นที่ทั้งกายภาพ และใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (และการเข้าพื้นที่ของเด็กและเยาวชนจากภายนอก), ส่งเสริมการเรียนรู้ วิชาการเพื่ออาชีพในโลก, ช่วยสร้างอาชีพในพื้นที่สามจังหวัดภาคใต้ และเพิ่มโอกาสที่จะออกไปประกอบอาชีพในประชาคมอาเซียน และโลกอิสลาม

๖๙. อุดมศึกษาส่งเสริมการสร้างประสบการณ์การจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี ส่งเสริมสันติศึกษา ในสถานศึกษาทุกแห่ง โดยอาศัยการถอดบทเรียนจากต้นแบบชุมชนในประเทศและเรียนรู้จากประเทศที่มีประสบการณ์

เยาวชน นักศึกษา และบัณฑิตในอนาคต

๗๐. ด้วยวิวัฒนาการหลายๆ ประการ เช่น ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี อิทธิพลของสื่อสารมวลชน ระบบการศึกษาและอุตสาหกรรมใหม่ รวมทั้งความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของสังคม วัฒนธรรม และความคิด ทำให้เด็ก เยาวชน และนักศึกษาในวันนี้มีความเปลี่ยนแปลงทั้งในมิติการใช้ชีวิต การเรียนรู้ ครอบครัว ตลอดจนจนภาวะเสี่ยงต่างๆ ซึ่งสะท้อนถึงแนวโน้มของสังคมภายหลังยุคอุตสาหกรรมและความทันสมัยทั้งปวง (Post-industrial / Post-modern)

๗๑. ในขณะเดียวกัน เริ่มมีสัญญาณที่ชี้ไปในทางเปลี่ยนแปลงของชีวิตการทำงานของบัณฑิตในอนาคต ที่แตกต่างไปจากลักษณะงานปัจจุบัน อาทิเช่น การทำงานโดยมีหลายอาชีพทั้งตลอดช่วงอายุการทำงาน หรือในขณะใดขณะหนึ่ง การทำงานไร้สังกัด (Freelance) ความเสี่ยงต่อความไม่แน่นอนของรายได้ การจับคู่และเปลี่ยนคู่ผู้ร่วมงาน เป็นต้น ซึ่งจะเป็นเหตุให้เกิดความไม่สอดคล้องกัน (Mismatch) ระหว่าง การศึกษา และทักษะอาชีพที่พึงประสงค์ในอนาคต นอกจากความเชี่ยวชาญเฉพาะศาสตร์แล้ว ความสามารถที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนจะเกี่ยวกับทักษะการสื่อสาร การทำงานเป็นหมู่คณะ การแก้ปัญหา การรับ ความเสี่ยง การออกแบบและความคิดสร้างสรรค์ ความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและต่อผู้อื่น การเรียนรู้ อย่างต่อเนื่อง การบริหารจัดการตนเอง รวมไปถึงจริยธรรม ค่านิยมการศึกษาในศาสตร์เฉพาะหรือ สาขาเฉพาะจึงไม่เพียงพออีกต่อไป แต่ต้องเสริมฐานความรู้และสมรรถนะที่จะช่วยให้บัณฑิตสามารถอยู่ ในตลาดแรงงานได้และได้เป็นอย่างดี ทั้งด้านการอยู่ร่วมในสังคม การสร้างสรรค์ ความรู้เชิงปฏิบัติ และ ความรู้พื้นฐานทั้งทางโลก ปรัชญา และสังคม

แนวทางการพัฒนา

เยาวชน นักศึกษา และบัณฑิตในอนาคต

๗๒. อุดมศึกษาควรส่งเสริมกิจกรรมนอกหลักสูตร เพื่อเพิ่มพื้นที่การเรียนรู้ของเยาวชนและนักศึกษา ในรูปแบบของทักษะชีวิต ทักษะสังคม (Socialization) สมรรถนะพื้นฐานที่ข้ามพ้นความรู้วิชาการ (Base line competencies) การสะสมความรู้และความสามารถเชิงบูรณาการที่ฝังตัว (Tacit knowledge and ability) ที่หาไม่ได้จากการเรียนการสอนในห้องที่ขาดปฏิสัมพันธ์ โดยปรับรูปแบบและเนื้อหา ให้เหมาะสมกับสภาพสังคม, การบูรณาการกิจกรรมนอกหลักสูตรและชีวิตจริงเข้ากับหลักสูตรเป็นอีก แนวทางหนึ่ง เพื่อให้นักศึกษาได้ฝึก มีความท้าทายต่อนักศึกษาและต่ออาจารย์ มากกว่าการสอนจาก ตำราอย่างเดียว
๗๓. อุดมศึกษาจัดให้มีระบบวัดผลงาน (KPI) ของอาจารย์ทางการดูแลนักศึกษา ทั้งทางวิชาการ กิจกรรม นอกหลักสูตร และจริยธรรม
๗๔. เพื่อเป็นการเปิดโลกทัศน์และเตรียมความพร้อมสำหรับบัณฑิตในสภาวะโลกาภิวัตน์ การเพิ่มความเข้มข้น และประสิทธิภาพของการเรียนรู้ของนักศึกษาทางด้านภาษาและวัฒนธรรมของต่างประเทศ เป็นสิ่งที่ ต้องสนับสนุน ทั้งนี้การเรียนด้านภาษาที่มีประสิทธิภาพและการซึมซับวัฒนธรรมต้องมีปริบท การ แลกเปลี่ยนนักศึกษา การเพิ่ม mobility ของนักศึกษาและอาจารย์ การจัดหลักสูตรสองภาษา จะเป็น กลไกสำคัญ
๗๕. นอกเหนือจากวิชาการแล้ว อุดมศึกษาควรจัดให้มีการเรียนการสอนและกิจกรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่ง พัฒนาการทางการสื่อสาร ความ การตัดสินใจ การพัฒนาความเป็นผู้นำ การแก้ปัญหา การทำงาน เป็นทีม ความอดทน คุณธรรม ฯลฯ ทั้งนี้ การศึกษาในระบบ “ศิลปศาสตร์” ในยุค Post Modern-Post

Industrialization จะเป็นกลไกสำคัญ ทั้งนี้ระบบศิลปศาสตร์หมายรวมทั้งสาระแห่งศาสตร์และกระบวนการแห่งศาสตร์

๗๖. หน่วยงานรับผิดชอบการศึกษากำหนดให้ส่วนกลางของอุดมศึกษาและมหาวิทยาลัยมีการให้บริการทางการแนะแนวอาชีพแก่นักเรียนมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษา และแนะแนวทางด้าน “การอาชีพและการมีงานทำ (Career counseling)” แก่นักศึกษาและบัณฑิต เพื่อเป็นการให้ข้อมูล ทั้งในรูปของศูนย์ข้อมูลอาชีพ การให้คำปรึกษา การจัดนิทรรศการและโอกาสที่ผู้ประกอบการจะมาให้ข้อมูลและแนะนำตัวระหว่างกัน
๗๗. การเรียนรู้บนฐานการทำงานในภาคการผลิตและภาคสังคม (Work-based / Community-based education) เช่น สหกิจศึกษา (Co-operative education) , ทักษะวิศวกรรม (Engineering practice school), Internship/Apprenticeship ในภาคการผลิตและภาคสังคม เป็นแนวทางการจัดอุดมศึกษาที่ควรมีการขยาย โดยอาจารย์มีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด เก็บเกี่ยวประสบการณ์จริงในลักษณะการจัดการเรียนรู้บนฐานการทำงานของอาจารย์เอง เพื่อนำประสบการณ์ไปต่อยอด วิจัย และสอนนักศึกษาอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป
๗๘. ปัจจุบันการติดตามสัมฤทธิผลการศึกษาบัณฑิตทำเฉพาะการสำรวจการมีงานทำเมื่อช่วงรับปริญญา ระบบอุดมศึกษาและสถาบันจึงขาดข้อมูลสัมฤทธิผล ผลลัพธ์ ผลกระทบ เส้นทางการประกอบอาชีพ (Career path) ควรจัดให้มีการจัดทำ Tracer Study ทั้งในระดับมหาวิทยาลัยและระบบอุดมศึกษาโดยรวม เพื่อติดตามผลการประกอบอาชีพของบัณฑิตอย่างเป็นระบบ รวมทั้งการศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตและตัวบัณฑิตเอง เพื่อใช้ประกอบการปรับปรุงคุณภาพการศึกษา รวมทั้งวางแผนอุดมศึกษาอย่างมีระบบ
๗๙. การให้ประชาคมอุดมศึกษาเรียนรู้และเห็นคุณค่าของพหุลักษณะพหุวัฒนธรรม การเห็นจุดอ่อนจุดแข็งและทางเลือก จำเป็นต้องส่งเสริมความหลากหลาย (diversity) และ mobility ของนักศึกษาต่างวัยต่างภูมิหลังวัฒนธรรมและสังคม ต่างเผ่าพันธุ์ เช่น การจัดโค้วต้ากลุ่มเป้าหมายเฉพาะ, การแลกเปลี่ยนนักศึกษาภายในประเทศ และกับต่างประเทศ โดยเฉพาะกับประเทศกลุ่มอาเซียน เอเชียตะวันออกและเอเชียใต้, การรับนักศึกษาวิทยาลัยชุมชนเข้าเรียนต่อในมหาวิทยาลัย ๔ ปี, การศึกษาและการปฏิบัติของนักศึกษามหาวิทยาลัยในพื้นที่บริการของวิทยาลัยชุมชน เป็นต้น

เศรษฐกิจพอเพียง

๘๐. หลักการเศรษฐกิจพอเพียงที่ประชาชนชาวไทยได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นปรัชญาของการดำรงชีวิตด้วยทางสายกลาง มีผลตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชน ไปถึงประเทศ โดยมีเป้าประสงค์ในการเชื่อมโยงวิถีชีวิต เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการเมืองที่มีความสมดุล มั่นคง เป็นธรรม ยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง มีหลักการของความพอประมาณ มีเหตุผล

และมีภูมิคุ้มกัน ทั้งนี้เงื่อนไขสำคัญ คือ ความรอบรู้ คุณธรรม และความเพียร อุดมศึกษาจึงควรเป็นผู้นำให้ปฏิบัติ วิเคราะห์ และสร้างองค์ความรู้ใหม่ รวมทั้งประยุกต์ใช้ในกระบวนการเรียนรู้และปฏิบัติของผู้เรียนในระดับต่าง ๆ อีกทั้งยังนำไปสู่การปฏิสัมพันธ์กับชุมชนและสังคมโดยรวม

แนวทางการพัฒนา

เศรษฐกิจพอเพียง : แนวคิด หลักการ และเงื่อนไข

๘๑. อุดมศึกษายังมีความเข้าใจและการปฏิบัติเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงในขั้นเริ่มต้น มีการจัดการเรียนการสอนรูปแบบการบริหารเชิงวิชาการโดยการจัดตั้งศูนย์ศึกษา การสร้างผู้นำนักปฏิบัติ ต้นแบบกิจกรรมและโครงการในระดับนิสิตนักศึกษาจำนวนหนึ่ง
๘๒. ทั้งนี้อุดมศึกษาควรเป็นผู้นำให้เกิดการปฏิบัติได้ วิเคราะห์ได้ สร้างความรู้และองค์ความรู้ใหม่ได้ ให้เป็นรูปธรรมทั้งระดับปัจเจกชน ครอบครัว ชุมชน พื้นที่ (เชิงกายภาพ การปกครอง และภูมิสังคม) องค์กร ภาคการผลิต

ประเด็นทิศทาง และนโยบายของกรอบ แผนอุดมศึกษาระยะยาว

๘๓. นอกเหนือจากภาพอนาคตที่จะมีผลกระทบต่ออุดมศึกษาไทยแล้ว กรอบนโยบายอุดมศึกษาระยะยาว ฉบับนี้ ได้วิเคราะห์และจัดทำกรอบการพัฒนาเพื่อออกแบบ “ระบบอุดมศึกษา” ให้สามารถนำกรอบดังกล่าวไปจัดทำรายละเอียดในภาคปฏิบัติต่อไป เชื่อว่า จะเอื้ออำนวยให้อุดมศึกษาสามารถพัฒนาได้อย่างเป็นเอกภาพ บนพื้นฐานของคุณภาพการศึกษาเป็นสำคัญ ซึ่งนอกจากจะเป็นการแก้ไขปัญหาที่อุดมศึกษาประสบอยู่ รวมทั้งพัฒนาอุดมศึกษาให้รู้ทันแล้ว กรอบแผนอุดมศึกษาฉบับนี้ ยังขยายบทบาทของอุดมศึกษาเพื่อสนับสนุนนโยบายการพัฒนาประเทศในด้านอื่น ๆ อีกด้วย
๘๔. เป้าหมายของกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว ฉบับที่ ๒ เมื่อสิ้นสุดแผนในปี พ.ศ. ๒๕๖๕ คือ การ **“ยกระดับคุณภาพอุดมศึกษาไทย เพื่อผลิตและพัฒนาบุคลากรที่มีคุณภาพสู่ตลาดแรงงาน และพัฒนาศักยภาพอุดมศึกษาในการสร้างความรู้และนวัตกรรม เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศในโลกาภิวัตน์ รวมทั้งสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืนของท้องถิ่นไทย โดยใช้กลไกของธรรมาภิบาล การเงิน การกำกับมาตรฐาน และเครือข่ายอุดมศึกษาบนพื้นฐานของเสรีภาพทางวิชาการ ความหลากหลาย และเอกภาพเชิงระบบ”**
๘๕. จากเป้าหมายดังกล่าว นโยบายต่างๆ ดังระบุไว้ในกรอบแผนเป็นการผสมผสานเพื่อแก้ปัญหาพร้อมกับการพัฒนา หลายประเด็นมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงและรองรับซึ่งกันและกัน บางประเด็นเป็นกลไกเชิงนโยบายและการจัดสรรทรัพยากรที่ใช้เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนนโยบายและมาตรการอื่น ดังนั้น การออกแบบกรอบแผนฯ นี้ จึงจัดทำโดยคำนึงถึงมิติบูรณาการและองค์รวมของการพัฒนา ประเด็นที่ปรากฏอยู่ในกรอบแผนฯ ประกอบด้วยรอยต่อกับการศึกษาระดับอื่น การแก้ปัญหาอุดมศึกษาในปัจจุบัน ธรรมาภิบาล และการบริหารจัดการ การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ การเงิน อุดมศึกษา การพัฒนาบุคลากรในอุดมศึกษา เครือข่ายอุดมศึกษา การพัฒนาอุดมศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ และโครงสร้างพื้นฐานการเรียนรู้

รอยต่อกับการศึกษาระดับอื่น

๘๖. การพัฒนาคุณภาพอุดมศึกษาจะประสบความสำเร็จได้ง่ายขึ้น หากตัวป้อนที่เข้าสู่ระบบอุดมศึกษามีคุณภาพ ทั้งในเชิงวิชาการ และมีทัศนคติความสมบูรณ์ของมนุษย์ด้านอื่นๆ อย่างไรก็ตามจากข้อเท็จจริงที่ปรากฏ พบว่า เยาวชนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของไทยมีความอ่อนด้อยในหลายด้าน นับตั้งแต่ความสามารถในการอ่านและการทำความเข้าใจในภาษาที่อ่าน ซึ่งเป็นรากฐานของการเรียนรู้ในวิชาการ และในชีวิต จากผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างนักเรียนจำนวน ๕,๔๓๓ คนทั่วประเทศที่เข้าร่วมโครงการ PISA ที่จัดโดยกลุ่มประเทศ OECD ในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ พบว่า ๓ ใน ๔ ของนักเรียนอายุ ๑๕ ปีของไทย

สามารถอ่าน (ภาษาไทย) ได้ หมายความว่าตามตัวอักษร แต่อาจไม่เข้าใจความหมายที่ลึกกว่านั้น อีกทั้งตีความ วิเคราะห์ หรือประเมินข้อความไม่ได้ สรุปว่า เด็กจะไม่สามารถอ่านเพื่อการศึกษาเล่าเรียนและดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ การสำรวจในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ ด้วยวิธีเดียวกัน มีผลไม่ต่างจากครั้งทศวรรษที่ผ่านมา ทางด้านวิชาการก็น่ากังวลเช่นกัน ผลการสอบวัดผล O-NET ของสถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ พบว่า นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ หรือเทียบเท่า โดยเฉลี่ยทั่วประเทศมีความรู้ไม่เพียงพอที่จะผ่านการทดสอบในวิชาหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในชีวิตประจำวัน การเข้าสู่อาชีพและการเผชิญเพื่อความอยู่รอดท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์

๘๗. หากพิจารณาเส้นทางชีวิตของเยาวชนส่วนใหญ่ จะพบว่า บางส่วนเมื่อได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย หรือศึกษาต่อจนจบชั้นสูงสุดของการศึกษาขั้นพื้นฐาน แล้วเข้าสู่ตลาดแรงงานไร้ทักษะทันที บางส่วนอาจใช้เส้นทางการศึกษาด้านอาชีวศึกษาเพื่อเข้าสู่ตลาดแรงงานที่ไหลเวียนเข้าสู่เส้นทางอุดมศึกษา สิ่งเหล่านี้เป็นแบบแผนคล้ายกันในทุกประเทศ ดังนั้น การเข้าสู่อาชีวศึกษาจึงเป็นเส้นทางที่สำคัญเส้นทางหนึ่งซึ่งมีตลาดแรงงานรองรับ อย่างไรก็ตาม ในกรณีของประเทศไทย จะเป็นกระแสค่านิยมปริญญาอุดมศึกษา หรือภาพลวงตาของเงินเดือนและความก้าวหน้าหากมีปริญญาบัตรก็ตาม ณ ปัจจุบันสังคมมีความขาดแคลนผู้จบอาชีวศึกษาเป็นจำนวนมาก และจากประมาณการของวิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่า จะมีผู้เข้าศึกษาในระดับอาชีวศึกษาลดลงอย่างรุนแรงจากร้อยละ ๑๗ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ เหลือร้อยละ ๘ ในปี พ.ศ. ๒๕๖๘ หากเป็นไปในอัตราการเข้าเรียนปัจจุบัน โดยไม่มีนโยบายหรือมาตรการอื่น ๆ มาจูงใจหรือรองรับ ซึ่งมีนัยยะว่าเยาวชนเหล่านี้หากไม่เข้าสู่ตลาดแรงงานไร้ฝีมือ ก็คงจะเดินเข้าสู่ระบบอุดมศึกษา ทำให้สมดุลของแรงงานในสัดส่วนที่เหมาะสมกับความต้องการของเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมเสียไป อย่างไรก็ตาม การแก้ปัญหาค่านิยมของผู้เรียนเป็นเรื่องที่แก้ไขยาก อุดมศึกษาจำเป็นต้องพัฒนาโลกที่ยืดหยุ่นที่เอื้อให้ผู้เรียนคงอยู่ในภาคอาชีวศึกษาสูงสุดในสถานการณ์ปัจจุบัน ไม่ปฏิเสธการต่อยอดของคนกลุ่มนี้ และวัยแรงงาน
๘๘. ประเด็นที่สามที่เกี่ยวข้องเป็นรอยต่อของอุดมศึกษา คือ การผลิตและพัฒนา “ครู” ที่จะเป็นผู้สอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยพื้นฐานแล้ว หากครูมีความอ่อนแอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเชิงวิชาการ ผลผลิตที่ได้ก็必将มีความอ่อนแอลงไปทุกขณะ หากแก้ปัญหาคุณภาพครูไม่ได้ ปัญหาพื้นฐานนี้ก็จะบั่นทอนขีดความสามารถในการพัฒนาประเทศอย่างรุนแรง ประเด็นดังกล่าวมีจุดวิกฤตอยู่สามประการ คือ การที่ผู้มีความสามารถไม่สนใจที่จะศึกษาเพื่อประกอบวิชาชีพครู ข้อจำกัดในกระบวนการผลิตครูของหน่วยผลิตครูในอุดมศึกษา และความอ่อนแอของครูประจำการในเชิงคุณภาพและการพัฒนาตนเอง

แนวทางการพัฒนา

รอยต่อกับการศึกษาระดับอื่น

๘๙. การพัฒนาคุณภาพการศึกษาระดับพื้นฐานเป็นหน้าที่โดยตรงของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสำนักงานการศึกษาเอกชน รวมทั้งหน่วยงานอื่น ๆ ที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน อย่างไรก็ตามอุดมศึกษา ตระหนักว่าการศึกษาระดับพื้นฐานที่มีคุณภาพจะส่งต่อนักเรียนที่มีคุณภาพให้อุดมศึกษา การศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาอุดมศึกษาจึงเป็นส่วนที่แยกกันไม่ได้ อุดมศึกษาพึงสนับสนุนการศึกษาขั้นพื้นฐานเต็มความสามารถ ทั้งนี้รัฐบาลโดยผู้รับผิดชอบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรเร่งปรับเปลี่ยนหลักสูตรและพัฒนาครูและสื่อการเรียนรู้เพื่อให้การศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์รวมคณิตศาสตร์ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลายมีความเข้มข้นและสัมฤทธิ์ผล

รัฐควรขยายการลงทุนเองและส่งเสริมให้เอกชนสร้างโรงเรียนเฉพาะ (Special school) และห้องเรียนเฉพาะในโรงเรียนปกติ (School in school) บางแห่งเพื่อรองรับเยาวชนที่มีความสามารถทางด้านวิทยาศาสตร์คณิตศาสตร์โดยเร็ว (รวมทั้งด้านอื่น เช่น ภาษา ดนตรี ศิลปะ การเป็นผู้นำ เป็นต้น) เยาวชนเหล่านี้มีจำนวนประมาณ ๘ - ๙% ของกลุ่มอายุ เป็นเด็กจำนวนคนทีน้อยเมื่อเทียบกับนักเรียนวัยเรียนทั้งหมด แต่มีศักยภาพสูงและควรทำประโยชน์ให้สังคมได้สูงมากถ้าเด็กเหล่านี้ได้รับการพัฒนาตามศักยภาพ การลงทุนลงแรงพัฒนาเด็กกลุ่มนี้จะเสมือนสร้างหัวรถจักรให้กับการพัฒนาประเทศ การสร้างผู้นำทางความคิด และการแข่งขันระหว่างประเทศ การพัฒนาเด็กที่มีความสามารถพิเศษเป็นแนวทางที่ประเทศเอเชียตะวันออกทำในสองสามทศวรรษที่ผ่านมา ทั้งนี้อุดมศึกษาต้องทำงานกับสถานศึกษาพื้นฐานด้านเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ร่วมจัดหลักสูตรเฉพาะสำหรับนักเรียนกลุ่มนี้ตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาในระบบการเรียนล่วงหน้า (Advanced Placement Program) วิชาระดับอุดมศึกษา การเป็นพี่เลี้ยง (Mentor) ในกิจกรรมและโครงการ เมื่อเข้าสู่ระบบอุดมศึกษาต้องมีการจัดหลักสูตรและการดูแลนักเรียนกลุ่มนี้เฉพาะในระบบ Fast track หรือหลักสูตรเกียรตินิยม

๙๐. จากภาพการเปลี่ยนแปลงประชากร นักเรียนรวมระดับมัธยมศึกษาที่เป็นตัวป้อนอาชีวศึกษาและอุดมศึกษาในเวลาประมาณสิบปีจะค่อนข้างคงที่และมีแนวโน้มลดลงหลังจากนั้น รัฐจะพยายามสร้างกลไกที่ชักจูงให้นักเรียนหันไปเรียนอาชีวศึกษาเพิ่มขึ้นเพื่อความเข้มแข็งของภาคการผลิต รัฐโดยสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาและผู้รับผิดชอบในส่วนของเอกชนควรเร่งผลิตกำลังคนระดับอาชีวะโดยตั้งเป้าปรับฐานการผลิตทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ ความสำเร็จของการเพิ่มนักเรียนอาชีวศึกษาจะเกิดควบคู่กับการลดจำนวนของผู้เข้าเรียนอุดมศึกษา ถ้ากลไกการคัดเลือกสรรเด็กเหมาะสม อาชีวศึกษาจะมีนักเรียนที่มีความถนัดทางการปฏิบัติจริง ในขณะที่อุดมศึกษาจะได้นักเรียนที่มีฐานวิชาการ

ทั้งนี้อุดมศึกษาควรมีนโยบายเปิดให้ผู้จบอาชีวศึกษาสามารถเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาได้ด้วยคามยืดหยุ่น ประกอบอาชีพต่อไป ไม่ต้องทิ้งงานทั้งอาชีพ โดยหลักสำคัญ คือ

ก. ศึกษาในเงื่อนไขเวลาที่ไม่บีบรัด ไม่ผูกมัดนักศึกษาที่เป็นผู้ขับเคลื่อนภาคการผลิตจริง ทำงานหาเลี้ยงชีพเอง และอาจต้องดูแลครอบครัว ไม่กำหนดว่าต้องเรียนสำเร็จในเวลาอันสั้น เช่น ระบบการศึกษา ๔ ปี ซึ่งเป็นเรื่องของนิสิตนักศึกษาในวัย ๑๘-๒๒ ปี ได้เงินจากบิดามารดาหรือเงินกู้จากรัฐมาเรียน ไม่มีความรับผิดชอบใดในชีวิตนอกรอกจากการเรียน และ

ข. การสะสมหน่วยกิตในทำนองธนาคารหน่วยกิต (Credit Bank)

การจัดการศึกษาในลักษณะดังกล่าวยังเป็นพันธกิจของการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ของมหาวิทยาลัยไปในตัว

๙๑. อุดมศึกษาปรับกระบวนการทัศน์ กลไก ทำงานร่วมกับอาชีวศึกษาและภาคการผลิตจริง ยกความรู้สมรรถนะทักษะ เพื่อเพิ่มผลิตรองรับการเปลี่ยนงานและเปลี่ยนอาชีพผู้ทำงานในภาคการผลิตจริง

๙๒. สถาบันอุดมศึกษาควรแบ่งเวลาของตนเองให้การสนับสนุนการศึกษาระดับมัธยมและอาชีวศึกษาอย่างเต็มที่ เพื่อให้มาตรการสองข้างต้นบรรลุผล ด้วยกลไกสำคัญ เช่น การส่งอาจารย์เข้าไปสอนทั้งเต็ม และไม่เต็มเวลา, การอบรมยกระดับครู การผลิตสื่อการสอนสมัยใหม่, การให้ความรู้เบื้องต้นของการทำโครงการและการวิจัย, การจัดกิจกรรมค่ายวิชาการอย่างเข้มข้นและต่อเนื่อง, การให้ข้อมูลแก่นักเรียนในเรื่องหลักสูตรอุดมศึกษาและคุณลักษณะของอาชีพในสาขาต่าง ๆ

ทั้งนี้ให้กำหนดเป็นหน้าที่และให้ภาระงานด้านวิชาการหรือบริการวิชาการของอาจารย์อุดมศึกษา

๙๓. นอกจากการร่วมกับการศึกษาขั้นพื้นฐานพัฒนาเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ซึ่งเสมือนการสร้างทัวร์จอร์ลากรุงประเทศในอนาคตแล้ว อุดมศึกษาต้องเร่งทบทวนกระบวนการผลิตและพัฒนาครูป้อนโรงเรียนและวิทยาลัยอาชีวศึกษาในมิติใหม่การสร้างตัวคูณ (Multiplier) ตั้งแต่

: การสร้างเงื่อนไขใหม่ให้มีคนเก่งเข้ามาเรียนครู

: การทบทวนการผลิตครู ให้คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และการศึกษาสำหรับช่างเทคนิค ที่อาจมีเวลาและกระบวนการผลิตครูที่ต่างกัน โดยการรับบัณฑิตในสาขาอื่นนอกจากศึกษาศาสตร์ แล้วต่อยอดด้านการสอน ร่วมการฝึกงานในสถานศึกษา และการฝึกงานในสถานประกอบการในกรณีของครูช่างเทคนิค สร้างการผลิตครูระดับมัธยมศึกษาและครูช่างเทคนิคในระบบ $๔+ x$ ปี

นอกเหนือจากระบบครู ๕ ปี

: กำหนดมาตรการยกระดับครูที่มีอยู่แล้ว

การแก้ปัญหาอุดมศึกษาในปัจจุบัน

๙๔. อุดมศึกษาไทยในรอบหลายปีที่ผ่านมามีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่แผนอุดมศึกษาฉบับที่ ๑ จัดทำขึ้นในภูมิทัศน์ของอุดมศึกษาที่มีจำนวนมหาวิทยาลัยไม่มาก แต่ ณ ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ เมื่อรวม ๕ กลุ่มสถาบันอุดมศึกษาเข้าด้วยกัน คือ กลุ่มมหาวิทยาลัยรัฐเดิม กลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏ กลุ่มมหาวิทยาลัย

เทคโนโลยีราชมงคล กลุ่มมหาวิทยาลัยเอกชน และวิทยาลัยชุมชน รวมเป็น ๑๖๓ สถาบัน กระจายอยู่ใน นครหลวง หัวเมือง และภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศ และเมื่อรวมสถาบันระดับอุดมศึกษาที่สังกัดกระทรวง ทบวง กรมอื่นๆ จำนวนเพิ่มขึ้นเป็น ๒๕๕ แห่ง ผลที่ตามมาคือทั้งคุณภาพการศึกษาที่ตกต่ำลง การแข่งขัน เพื่อแย่งชิงนักศึกษาในพื้นที่เดียวกัน อุดมศึกษาพาณิชย์โดยไม่คำนึงว่าบัณฑิตจะว่างงาน ตลอดจน การละเลยต่อธรรมาภิบาลและประสิทธิภาพของการบริหารสถาบันและอุดมศึกษาโดยรวม ปัญหาดังกล่าว ทวีความรุนแรงเนื่องจาก การใช้นโยบายและมาตรการต่างๆ ผ่านกฎหมาย ระเบียบ บปรมาณ ทรัพยากร วิจัย และการกำกับมาตรฐานที่เป็น “เกณฑ์เฉลี่ย” รวมทั้งขาดพลวัตของการพัฒนา ทำให้เกิดความ ไม่เท่าทันต่อวิวัฒนาการของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเงื่อนไขสำคัญของโจทย์ประเทศ อาทิเช่น การ ออกจากภาคการเกษตรของเกษตรกร การกระจายอำนาจการปกครอง ปัญหาชุมชนเมืองและชนบท ภาวะการว่างงานและแรงงานต่ำกว่าระดับของบัณฑิตในตลาดแรงงาน

แนวทางการพัฒนา

การแก้ปัญหาอุดมศึกษา การไร้ทิศทาง ความซ้ำซ้อน การขาดคุณภาพ การขาดประสิทธิภาพ

๙๕. คณะกรรมการการอุดมศึกษาจัดทำหลักเกณฑ์การกำกับอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งใช้เครื่องมือเชิงนโยบาย และการเงินเพื่อผลทางปฏิบัติ

: ลดเลิกหลักสูตรที่ไม่เป็นที่ต้องการของสังคมและตลาดแรงงาน

: ลดเลิกคณะและสถาบันที่มีปัญหาคุณภาพอย่างรุนแรง

: จัดกลไกคณะกรรมการตรวจสอบ และศูนย์สถิติอุดมศึกษาเพื่อประมวลข้อมูลที่ถูกต้อง เพื่อดำเนินการต่อไป

๙๖. กลไกการประเมินคุณภาพมาตรฐานการศึกษาเป็นกลไกหลักกลไกหนึ่งในการแก้ปัญหาการไร้ทิศทาง ความซ้ำซ้อน การขาดคุณภาพ การขาดประสิทธิภาพของอุดมศึกษาได้ ทั้งนี้ให้มีการสร้างกลไกประเมิน คุณภาพ

: สถาบันอุดมศึกษาตามพันธกิจของ ๔ กลุ่มมหาวิทยาลัยโดยสำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา และผู้ใช้บริการอุดมศึกษา

: หลักสูตร โดยความร่วมมือของแต่ละกลุ่มมหาวิทยาลัยและสมาคมวิชาชีพ/วิชาการ

ทั้งนี้โดยคำนึงถึงประสิทธิภาพ หลีกเลี่ยงการประเมินซ้ำซ้อน และมีการวางระบบฐานข้อมูล การประเมิน รวมทั้งกระบวนการนำผลการประเมินมาใช้ประโยชน์

ในระยะยาว การประเมินคุณภาพควรนำไปสู่ระบบประกันคุณภาพ (Accreditation) ที่นักศึกษา และสาธารณะให้ความเชื่อถือ เป็นฐานและเงื่อนไขในการจัดสรรงบประมาณของรัฐ และการสนับสนุน จากภาคเอกชน รวมทั้งการโอนย้ายหน่วยกิต ทั้งนี้โดยการมีส่วนร่วมของหน่วยงานผู้ทำการประเมิน ในจำนวนที่เหมาะสม มีอิสระและไม่หวังผลกำไร มีระบบ Peer review เพื่อประกันคุณภาพขั้นต่ำ (Threshold quality) และนำไปสู่การปรับปรุงคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

๙๗. ให้พัฒนาเพื่อการจัดสถาบันอุดมศึกษา ๔ กลุ่ม (category) คือ

: กลุ่มวิทยาลัยชุมชน (Community Colleges)

: กลุ่มมหาวิทยาลัยสี่ปี (๔-year University) และมหาวิทยาลัยศิลปศาสตร์ (Liberal Arts University)

: กลุ่มมหาวิทยาลัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเฉพาะทาง (Specialized University) มหาวิทยาลัย Comprehensive

: กลุ่มมหาวิทยาลัยวิจัย (Research University) และมหาวิทยาลัยบัณฑิตศึกษา (Graduate University)

การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาเป็น ๔ กลุ่มเป็นไปตามการกำกับนโยบายของมหาวิทยาลัย ควบคู่ไปกับการประเมินมาตรฐานการศึกษาที่สอดคล้องกับกลุ่มอุดมศึกษาที่มีพันธกิจต่างกัน กลไกจัดสรรทรัพยากรจากฝ่ายรัฐอย่างมีทิศทางและเป้าหมาย และการระดมทรัพยากร

๙๘. สถาบันการศึกษาทั้งสี่กลุ่ม

: มีพื้นที่บริการที่เป็นจุดเน้นต่างกัน

: ต่างมีจุดเน้นของพันธกิจและบทบาทในการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ ที่มีความต้องการหลากหลายทั้งการพัฒนารฐานราก สังคม เศรษฐกิจรวมถึงการกระจายอำนาจในระดับท้องถิ่น การขับเคลื่อนภาคการผลิตในชนบท ท้องถิ่นและระดับประเทศ จนถึงการแข่งขันในโลกาภิวัตน์

: แต่ละกลุ่มมีจุดเน้นระดับการศึกษา ทุกกลุ่มยังมีพันธกิจทั้งสิ้นของอุดมศึกษา คือ สอน วิจัย บริการวิชาการ และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ที่มีปริบทและเป้าหมายสอดคล้องกับพันธกิจ

การแบ่งกลุ่มสถาบันอุดมศึกษาออกเป็น ๔ กลุ่ม สรุปได้ตามตารางที่แสดง

๙๙. ระบบอุดมศึกษาไทยที่มีกลุ่มอุดมศึกษาทั้งสิ้น จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอุดมศึกษา ส่งผลกระทบที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศอย่างมีนัยยะสำคัญ กล่าวคือ

(๑) สถาบันอุดมศึกษาสามารถเป็นเลิศได้ตามพันธกิจของตัวเอง และได้รับการสนับสนุนตามพันธกิจ

(๒) ตอบสนองต่อยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศดีขึ้น ไม่ว่าจะการสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันในระดับสากล, การพัฒนาภาคการผลิตจริงทั้งอุตสาหกรรมและบริการ, การพัฒนาอาชีพ คุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ระดับท้องถิ่นและชุมชน, การพัฒนาความรู้ทักษะ การรองรับการเปลี่ยนอาชีพ เปลี่ยนงาน เลิกจ้างงาน, การรองรับแรงงานที่ออกจากภาคเกษตร, การพัฒนาผลิตภาพของผู้ทำงาน ต่อเนื่อง ผู้ที่พ้นวัยทำงาน, การเรียนรู้ตลอดชีวิต

(๓) ส่งผลทางบวกต่อการผลิต พัฒนา กระจาย และการทำงานของอาจารย์ ดังนี้

- ทำให้การลงทุนผลิตพัฒนาอาจารย์มีเป้าหมายที่ชัดเจนขึ้น ทั้งฝ่ายรัฐและสถาบันอุดมศึกษา
- เอื้อต่อการกระจายอาจารย์อย่างเหมาะสมกับความถนัดและเชี่ยวชาญซึ่งมีจำกัดในขณะที่กำลังผลิตเพิ่ม และได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่ตามพันธกิจของสถาบัน

กลุ่ม (Category) (ในหนึ่งมหาวิทยาลัย อาจมี คณะ/กลุ่มวิชาการต่างกันอยู่ คนละกลุ่มได้ขึ้นกับความ สามารถการวางตำแหน่งและ บทบาท)	ปริญญา	พื้นที่ บริการ	อาจารย์ ปริญญาเอก	นักศึกษา วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ต่อ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์	พันธกิจและ บทบาทในการพัฒนาสังคม และประเทศ	ลักษณะของ ผู้สำเร็จการศึกษา
มหาวิทยาลัยวิจัยและ มหาวิทยาลัยบัณฑิตศึกษา	ตรี โท (วิทยานิพนธ์ หรือวิจัยล้วน) เอก, การวิจัยหลังปริญญาเอก	มหานคร เมืองหลัก	๑๐๐%	๙๐:๑๐	การแข่งขัน	ผู้ขับเคลื่อนประเทศในโลกาภิวัตน์ (Global prime movers), ผู้นำทางความคิด (Opinion leaders)
มหาวิทยาลัยฯ. และท. มหาวิทยาลัยเฉพาะทาง มหาวิทยาลัย Comprehensive	ตรี โท (ไปรเจ็ด, วิทยานิพนธ์ หรือวิจัยล้วน) เอก	มหานคร เมืองใหญ่	๗๐%	๖๐:๔๐	อุตสาหกรรม ภาคการผลิตจริง	กำลังงานความรู้และ สมรรถนะสูง
มหาวิทยาลัยสี่ปี มหาวิทยาลัยศิลปศาสตร์	ตรี โท	จังหวัด ของภูมิภาค	๕๐%	๔๐:๖๐	องค์การปกครองท้องถิ่น, การผลิตและธุรกิจภูมิภาค, การเรียนรู้ตลอดชีวิต Self actualization	กำลังคนขับเคลื่อน การเปลี่ยนแปลงท้องถิ่น, กำลังคนความรู้ (Knowledge workers)
วิทยาลัยชุมชน	อนุปริญญา Associate degree	จังหวัด อำเภอ	๑๐%	๒๐:๘๐	สร้างความเข้มแข็งชุมชน, การพัฒนาที่ยั่งยืน, ดูแลแรงงานออกจากภาคเกษตร, การเรียนรู้ตลอดชีวิต, Self actualization	กำลังคนภาคการผลิตจริงใน ท้องถิ่น, กำลังคนความรู้

- การตั้งเป้าจำนวนและสาขาอาจารย์และการลงทุนในการผลิตอาจารย์จะมีความเป็นไปได้ และตรงเป้าหมายของอุดมศึกษามากขึ้น

ทั้งนี้ ส่วนเกินของงบประมาณที่ได้คืนมาสามารถนำมาตอบแทนอาจารย์คุณภาพให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น พร้อมทั้งจะทำงานอย่างเต็มที่โดยมิต้องทำงานพิเศษนอกเวลามากเท่าปัจจุบัน

(๔) สามารถปรับจำนวนของบัณฑิตในสาขาอันเป็นที่ต้องการของสังคม การสร้างความรู้ เพื่อรองรับภาคการผลิตหรือการพัฒนาท้องถิ่นได้ง่ายขึ้นจากฝ่ายรัฐและสถาบันอุดมศึกษา

(๕) ควรลดภาวะการว่างงาน ที่ส่งผลดีกับผู้เรียน สถาบันอุดมศึกษา และรัฐ

๑๐๐. ทุกระดับในกลุ่มอุดมศึกษาทั้งสิ้น ควรมีกลไกร่วมกันในการปรับคุณภาพ ให้นักศึกษาสามารถต่อยอด ถ่ายโอนแลกเปลี่ยนกันได้ระหว่างกลุ่ม

๑๐๑. ระบบวิทยาลัยชุมชนอยู่ในช่วงเริ่มก่อตั้งและจะมีการขยายตัวต่อไป มีลักษณะสำคัญ คือ วิทยาลัย ชุมชนควรเป็นกลไกบริหารจัดการ ใช้หลัก co-location โดยอาศัยโครงสร้างพื้นฐานกายภาพ (อาคาร อุปกรณ์) ที่มีอยู่แล้วของมหาวิทยาลัย ของสถาบันการศึกษาอื่นของกระทรวงศึกษาธิการ และของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ก่อนการลงทุนทางกายภาพ เน้นการระดมทรัพยากรจากพื้นที่ ใช้ทรัพยากรบุคคลในพื้นที่

๑๐๒. ปรัชญาของวิทยาลัยชุมชน (และการต่อยอดที่มหาวิทยาลัย ๔ ปี) จะรองรับหลักพื้นฐานของการสร้าง คนให้ชุมชน, จัดหลักสูตรตามความต้องการของชุมชน ทำโจทย์จริงจากชุมชน, รักษาคนมีประสบการณ์ และความรู้เพื่อพัฒนาท้องถิ่นของตน, ใช้และระดมทรัพยากรที่มีในพื้นที่ รวมทั้งบริหารร่วมโดยชุมชน

๑๐๓. กลไกวิทยาลัยชุมชน

: จัดหลักสูตรอนุปริญญาและการฝึกอาชีพ

: สร้างกำลังคนคุณภาพและจำนวน เพียงพอต่อภารกิจของชุมชน รองรับการกระจายอำนาจ และความรับผิดชอบสู่ท้องถิ่น

: ร่วมกับมหาวิทยาลัย อาชีวศึกษา ภาคการผลิตจริง และหน่วยงานด้านการพัฒนาแรงงาน เพื่อปรับแรงงานที่ออกจากภาคเกษตร เพื่อเตรียมเข้าสู่ภาคบริการและภาคอุตสาหกรรม ในพื้นที่ บริการของวิทยาลัยชุมชน รวมทั้งยกความรู้สมรรถนะทักษะของผู้ทำงานในภาคการผลิตจริง เพื่อเพิ่ม ผลิตภาพ รองรับการผลิตงานและเปลี่ยนอาชีพของพื้นที่บริการ

๑๐๔. โจทย์ของท้องถิ่น การสร้างคนให้ท้องถิ่น เป็นภารกิจสำคัญของวิทยาลัยชุมชนและมหาวิทยาลัย ๔ ปี ผลงานทั้งการผลิตคนและการสร้างองค์ความรู้ระดับท้องถิ่นจะเป็นผลงานทางวิชาการที่มีคุณค่าต่อสังคม และเทียบเท่าผลงานวิจัยอื่นได้เช่นกัน

๑๐๕. ทั้งนี้ให้มีการจัดทำแผนพัฒนากลุ่มมหาวิทยาลัยในมิตอื่น ๆ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งที่ชัดเจนขึ้น อย่างต่อเนื่อง อาทิเช่น กลุ่มมหาวิทยาลัยใหม่, กลุ่มมหาวิทยาลัยเน้นบัณฑิตนักปฏิบัติ (hands-on),

กลุ่มมหาวิทยาลัยศิลปศาสตร์ในยุค Post Modern, กลุ่มมหาวิทยาลัยตามแผนพัฒนาภูมิภาคหรือเส้นทางพัฒนาพื้นที่เฉพาะ (Development corridor) ทั้งในประเทศและที่เป็นข้อตกลงความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน เป็นต้น

๑๐๖. การจัดกลุ่มอุดมศึกษาได้สำเร็จต้องอาศัยหลายกลไก กล่าวคือ

(๑) กลไก สมศ. ในการประเมินคุณภาพ มีการพัฒนาเกณฑ์ประเมินที่เหมาะสมกับแต่ละกลุ่มมหาวิทยาลัยที่มีพันธกิจต่างกัน

(๒) การจัดสรรงบประมาณตามพันธกิจของแต่ละกลุ่มมหาวิทยาลัย

(๓) กลไกเงินกู้ กยศ. ตามความต้องการของสังคมและพื้นที่ คุณภาพของการศึกษา ตามกลุ่มมหาวิทยาลัย และผู้ที่สามารถเรียนได้

(๔) คณะกรรมการการอุดมศึกษากำกับเชิงนโยบาย ผ่านกลไก pre-audit และ post-audit

(๕) หลักเกณฑ์การจัดสรรทุนสร้างและพัฒนาอาจารย์ ตามกลุ่มมหาวิทยาลัย

(๖) หลักเกณฑ์ในการสนับสนุนทรัพยากรการศึกษาอื่นๆ เช่น ทุนวิจัย (สร้างองค์ความรู้ วิทยุภาคการผลิต วิทยุชุมชน) ทุนสร้างนวัตกรรมและ spin off (ทั้งภาคการผลิตและชุมชน) ทุนเด็กที่มีความสามารถพิเศษฯ

๑๐๗. การจัดกลุ่มอุดมศึกษาจะสร้างหลักเกณฑ์ในการคุ้มครองผู้บริโภค มีการเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะ รวมทั้งการวางระบบสิทธิประโยชน์ทางการเงินและภาษีสำหรับอุดมศึกษา

ธรรมาภิบาลและการบริหารจัดการอุดมศึกษา

๑๐๘. ธรรมาภิบาลและการบริหารจัดการ (Governance and Management) เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลกระทบโดยตรงต่อการพัฒนามหาวิทยาลัยและอุดมศึกษาในภาพรวม กล่าวคือ หากสถาบันอุดมศึกษามีกลไกการกำหนดทิศทางที่ดีและก้าวหน้า พร้อมกับการขับเคลื่อน โดยการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพแล้วภารกิจของมหาวิทยาลัยก็สำเร็จลุล่วงไปได้ บทบาทและความรับผิดชอบขององค์กรสูงสุดในที่นี้ คือ “สภามหาวิทยาลัย” มีความสำคัญต่อความเจริญของสถาบันและผลผลิตที่ดี ๆ ภาวณฯ องคมนตรี นพ. เกษม วัฒนชัย ได้สรุปบทบาทและความรับผิดชอบของสภามหาวิทยาลัยไว้อย่างชัดเจนว่าประกอบด้วย การกำหนดพันธกิจและเป้าประสงค์ สรรหา สนับสนุน และติดตามกำกับการทำงานของอธิการบดี ประเมินการปฏิบัติงานของสภามหาวิทยาลัย ยินยอมให้มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์และกำกับติดตาม ทบทวนโครงสร้างหลักสูตรและโครงการบริการสังคม ประกันความพอเพียงของทรัพยากร และการบริหารจัดการที่ดี ยึดมั่นในความมีอิสระของสถาบันเชื่อมโยงระหว่างสถาบันกับชุมชน และทำหน้าที่ศาลอุทธรณ์ในบางครั้ง อย่างไรก็ตาม ยังมีผู้บริหารสภามหาวิทยาลัย รวมทั้งผู้บริหารมหาวิทยาลัยจำนวนไม่น้อยที่ยังไม่เข้าใจบทบาทของสภาฯ และการบริหารมหาวิทยาลัยอย่างเพียงพอ เกิดความย่อหย่อนผลประโยชน์ทับซ้อน ความไม่มีประสิทธิภาพ การพัฒนาที่ปราศจากทิศทาง ขาดนวัตกรรมการศึกษา

ตลอดจนปัญหาในการสรรหาผู้นำที่ก่อให้เกิดความแตกแยกในองค์กรส่งผลกระทบต่อ นักศึกษาและประชาคม นอกจากนี้ธรรมาภิบาลในการกำกับอุดมศึกษาทั้งระบบโดยส่วนกลางก็สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อต้องผสมผสานการกำกับดูแลด้วยกฎระเบียบ (Regulation) และการสนับสนุน (Facilitation) รวมทั้งการขับเคลื่อนอุดมศึกษาในภาพรวมเพื่อให้สัมพันธ์และสอดคล้องกับการพัฒนา ประเทศ

แนวทางการพัฒนา

ธรรมาภิบาลและการบริหารจัดการอุดมศึกษา

๑๐๙. การสร้างความเปลี่ยนแปลงในมหาวิทยาลัยต้องอาศัยการกำหนดและกำกับนโยบาย (Governance) การบริหารจัดการให้เกิดการปฏิบัติ รวมทั้งการมีผู้นำการเปลี่ยนแปลง สถาบันอุดมศึกษาจำนวนมาก ประสบปัญหาเนื่องจากความไม่ชัดเจนในบทบาทและขาดความเข้มแข็งการทำหน้าที่การกำกับนโยบาย และการขาดบุคคลากรในระดับที่เกี่ยวข้อง สมควรจัดตั้งองค์กรหรือกลไกพัฒนาผู้กำกับนโยบายและ ผู้บริหารในลักษณะเดียวกับ Institute of Directors - IOD สร้างกลไกให้พัฒนาผู้บริหารตั้งแต่ กรรมการสภามหาวิทยาลัยไปจนถึงผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัย

๑๑๐. องค์กรดังกล่าวจัดการฝึกอบรม ให้ความรู้ จัดเยี่ยมชม สร้างเครือข่ายเปิดเวทีแลกเปลี่ยนความคิด และสนับสนุนการวิจัยองค์กรและนวัตกรรมการบริหารนโยบาย (Governance) และการจัดการ (Management)

๑๑๑. ใช้องค์กรดังกล่าวผลิตหลักสูตรการบริหารจัดการสถาบันอุดมศึกษาให้แก่ผู้บริหารทุกระดับ ตั้งแต่การ บริหารระดับสูง คือ มหาวิทยาลัย ลงไปถึงคณะ ภาควิชา/สาขา รวมทั้งให้การฝึกอบรมผู้พัฒนา หลักสูตรและผู้สอนอย่างต่อเนื่อง

ทั้งหมดเป็นกระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้มหาวิทยาลัยด้วยการสร้างผู้นำ การบริหาร นโยบายหรือธรรมาภิบาล และการจัดการ (Leadership, Governance and Management - LMG)

๑๑๒. นอกจากนั้น ให้มีการปรับโครงสร้างการบริหารธรรมาภิบาลของมหาวิทยาลัย รวมถึง

: ที่มาและระบบการคัดเลือกนายกสภามหาวิทยาลัย

: ที่มาของคณะกรรมการสภามหาวิทยาลัย สัดส่วนของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่ควรสูงกว่า กรรมการที่มาจากภายในมหาวิทยาลัย การเลือกสรรกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิควรพิจารณาจากพันธกิจ ของสถาบัน การมีส่วนร่วมของ stakeholders และนักคิดนักปฏิบัติ

: ระบบการคัดเลือกอธิการบดีและผู้บริหารอื่นที่ปลอดการเมืองผิดปกติ และเปิดกว้างถึงผู้ที่ เหมาะสมนอกมหาวิทยาลัย โดยให้โอกาสผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น ศิษย์เก่า สมาคมวิชาชีพวิชาการ ฯลฯ มีส่วนร่วมในคณะกรรมการสรรหา

๑๑๓. ควรพิจารณาจัดให้มีสำนักงานของสภามหาวิทยาลัย มีเลขานุการสภามหาวิทยาลัยเต็มเวลา สร้างระบบการจัดวาระการประชุมที่โปร่งใส ก้าวหน้า มีเนื้อหาเชิงนโยบายมากกว่าการอนุมัติวาระเชิงบริหาร ในรายละเอียด ระบบการกลั่นกรองวาระเพื่ออนุมัติ รับทราบ และทักท้วง การติดตามความก้าวหน้า และผลการปฏิบัติตามมติของสภามหาวิทยาลัย

ทั้งนี้ต้องสร้างวัฒนธรรมองค์กรและการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจนให้การทำงานของฝ่ายบริหารและสำนักงานสภามหาวิทยาลัยปลอดความขัดแย้ง

๑๑๔. ควรทดลองระบบการบริหารนโยบายและการจัดการมหาวิทยาลัยใหม่ ๆ เช่น President + Provost, Chancellor + Vice Chancellor ที่ทำงานเต็มเวลา โดยคำนึงถึงภารกิจหลักของสภามหาวิทยาลัย ประกอบด้วย การกำหนดทิศทางพัฒนาเชิงยุทธศาสตร์, การสร้างและรักษาคุณภาพหลักสูตร บัณฑิตและสถาบัน, การสร้างผู้บริหารรุ่นใหม่, การระดมทุนและทรัพยากรอื่น ๆ

๑๑๕. กำหนดให้มีการประเมินมหาวิทยาลัยเชิงธรรมาภิบาลอย่างครบวงจร ตั้งแต่นายกสภามหาวิทยาลัย ไปจนถึงผู้บริหารระดับภาควิชา พร้อมตัวชี้วัดที่เหมาะสม

๑๑๖. สร้างเวทีถ่ายทอดนโยบายและแลกเปลี่ยนประสบการณ์การบริหารนโยบาย ระหว่างรัฐมนตรีที่รับผิดชอบอุดมศึกษา รัฐมนตรีที่ดูแลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม กับนายกสภาและกรรมการสภามหาวิทยาลัย และคณะกรรมการการอุดมศึกษา

๑๑๗. พัฒนาความสามารถในการกำกับดูแลและการบริหารอย่างต่อเนื่องของมหาวิทยาลัยทุกกลุ่ม ทั้งมหาวิทยาลัยรัฐและเอกชน ในกรณีมหาวิทยาลัยรัฐเป็นการสร้างความพร้อมเพื่อพัฒนาเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับรัฐบาล

๑๑๘. ปรับโครงสร้างของคณะกรรมการการอุดมศึกษาให้เป็นคณะมนตรีหรือคณะกรรมการ (Commission) ที่มีมนตรีหรือกรรมการ (Commissioners) ทำงานเต็มเวลา โดยมีสำนักงานคณะกรรมการ (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาปัจจุบัน) ที่มีโครงสร้างที่เอื้อต่อการปฏิบัติการกิจของคณะกรรมการ ทั้งนี้รวมถึงการรวมภารกิจของ กกอ.และกพอ. ในปัจจุบันให้เป็นระบบเดียวกัน

บทบาทของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

๑๑๙. อุดมศึกษาเป็นกลไกสำคัญหนึ่งในการเพิ่มศักยภาพของประเทศในเวทีสากล ผ่านการสร้างและพัฒนากำลังคน และการสร้างความรู้และนวัตกรรมผ่านระบบวิจัยและพัฒนา เพื่อประโยชน์ในภาคการผลิต โครงสร้างพื้นฐานและการยกระดับความเข้มแข็งของสังคมโดยรวม อย่างไรก็ตาม จากผลการประเมินความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย พบว่า มหาวิทยาลัยไทยไม่ติดกลุ่มมหาวิทยาลัยชั้นนำที่มีคุณภาพทั้งในระดับโลกและระดับภูมิภาค ความสามารถในการสร้างนวัตกรรมของประเทศต่ำ โครงสร้างพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์อยู่ในระดับท้ายๆ ของประเทศที่ได้รับการจัดอันดับ ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากจำนวนบุคลากรวิจัย ผลงานตีพิมพ์ทางวิชาการ สิทธิบัตร รวมทั้งการลงทุนของรัฐในกิจการวิจัยและพัฒนา

๑๒๐. อย่างไรก็ตาม โอกาสในการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ อยู่ที่การปรับโครงสร้างและเร่งรัดให้เกิดความเชื่อมโยงในนโยบายและแผนต่างๆ ซึ่งมีอยู่แล้ว เช่น แผนแม่บทวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แผนแม่บทรายอุตสาหกรรม แผนแม่บทการปกครองท้องถิ่น แผนยุทธศาสตร์กระทรวงแรงงาน และแผนแม่บทการศึกษา เป็นต้น ซึ่งเมื่อบูรณาการเป็นโครงสร้างพื้นฐานทางปัญญาของประเทศแล้ว อุดมศึกษาก็จะมีความชัดเจนในบทบาทของตนเองมากยิ่งขึ้น
๑๒๑. ในฐานะที่อุดมศึกษาเป็นองค์ประกอบหนึ่งของระบบวิจัยของประเทศ การสร้างความเป็นเลิศของการวิจัยของอุดมศึกษาจึงขึ้นอยู่กับการวางโครงสร้างระบบวิจัยในภาพรวม ซึ่งรวมถึงนโยบายระบบวิจัย การจัดสรรทรัพยากรวิจัย การบริหารจัดการทุนวิจัย ตลอดจนการประสานพลังระหว่างหน่วยปฏิบัติการวิจัย รัฐต้องมีนโยบายที่ชัดเจนในกระบวนการจัดสรรทรัพยากรวิจัยเพื่อสร้างงานวิจัยที่มีมูลค่าเพิ่มต่อระบบเศรษฐกิจและพัฒนาลังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาวะที่มีความจำกัดในงบประมาณสนับสนุน ในขณะที่เดียวกันก็ต้องดูแลการวิจัยที่ไม่มีผลต่อภาคการผลิตหรือมูลค่าเชิงเศรษฐกิจ แต่มีความจำเป็นต่อสังคม รวมทั้งการสนับสนุนนักวิจัยรุ่นใหม่ ซึ่งยังขาดประสบการณ์และโอกาส และการสนับสนุนทางการเงินและสิทธิประโยชน์ที่เอื้อต่อการผลิตผลงานทั้งจากสถาบันของรัฐและเอกชน
๑๒๒. ปัจจัยความเชื่อมโยงและการทำงานร่วมกันระหว่างภาคเอกชนกับอุดมศึกษาเป็นประเด็นใหญ่ที่ต้องการการผลักดัน เนื่องจากความร่วมมือยังอยู่ในระดับต่ำ ภาคเอกชนมักไม่ทราบว่า มหาวิทยาลัยมีผลงานวิจัยที่อาจเป็นประโยชน์ต่ออุตสาหกรรม ในขณะที่มหาวิทยาลัยมักไม่วิจัยจากโจทย์อุตสาหกรรมและไม่ทราบความต้องการของภาคเอกชน นอกเหนือจากความแตกต่างในวัฒนธรรมการทำงาน และปัญหาความล้มเหลวการค้า แม้ในปัจจุบันรัฐจะมีมาตรการส่งเสริม เช่น การยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลเป็น ๒ เท่า หากเอกชนมีกิจกรรมวิจัยและพัฒนา เป็นต้น แต่การพัฒนางานวิจัยในภาคเอกชนเองยังต้องพัฒนาอีกมาก ยิ่งเอกชนส่วนใหญ่ไม่มีความต้องการนักวิจัย ทำให้ขาดแรงจูงใจในเส้นทางอาชีพของนักวิจัยไทยในภาคเอกชน

แนวทางการพัฒนา

มหาวิทยาลัยกับการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

๑๒๓. ประเทศที่พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้ดี มหาวิทยาลัยจะเชื่อมต่อได้ดีกับภาคการผลิต สร้างความรู้และนวัตกรรมใหม่ นอกจากนี้มหาวิทยาลัยยังถูกคาดหวังให้เป็นสถาบันทางสังคมที่มีบทบาทชั้นนำ ความคิดและการเปลี่ยนแปลงของสังคม พันธกิจและความคาดหวังนี้จำแนกให้มหาวิทยาลัยแตกต่างจากสถาบันอุดมศึกษาซึ่งเป็นเพียงสถาบันที่จัดการศึกษาสูงกว่าระดับมัธยมศึกษา

การสร้างความรู้ที่มีคุณภาพอาศัยระบบวิจัยที่สมบูรณ์เชื่อมต่อทั้งมหภาคจนถึงหน่วยปฏิบัติการวิจัย ในสถานะที่ทรัพยากรมีจำกัด การจัดทรัพยากรเพื่อการวิจัยจะมีลักษณะการแข่งขัน (Competitive

research) ให้กับบุคคล กลุ่มบุคคล หรือกลุ่มองค์กรและสถาบัน ระบบ Research Assessment Exercise (RAE) ของสหราชอาณาจักรถูกสร้างขึ้นมาประมาณ ๑๕ ปีใช้จำแนกและจัดลำดับความสามารถในการวิจัยของหน่วยงาน/ กลุ่มสาขาวิชาการในมหาวิทยาลัยสหราชอาณาจักร และมีการประยุกต์และปรับปรุงกลไกและการจัดลำดับมาหลายครั้ง จึงเสนอให้ประยุกต์และปรับใช้ระบบ RAE เพื่อการประเมินความสามารถการวิจัยและจัดสรรทรัพยากรเพื่อการวิจัยสำหรับอุดมศึกษาไทย

๑๒๔. รัฐควรใช้กลไก เช่น RAE

: จัดสรรทุนวิจัยแบบ Competitive bidding สำหรับกลุ่ม องค์กร

: ส่งเสริมศูนย์แห่งความเป็นเลิศทั้งระดับมหาวิทยาลัย ระดับประเทศ และตามวาระประเทศ (National agenda)หรือการชี้แจงนโยบาย (Policy directed)

(ก) ที่ให้ทางเลือกประเทศและให้ผลลัพธ์จากการวิจัยทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจ สร้างทรัพย์สินทางปัญญาและเกิดผลผลิตเศรษฐกิจ

(ข) จำแนกว่าหน่วยงานใดอยู่ในตำแหน่งหรือมีความสามารถในขั้นตอนใด ทั้งการวิจัย (Research) การพัฒนา (Development) การบ่มเพาะความรู้และทรัพย์สินทางปัญญาจากการวิจัย (Incubation) การพัฒนาไปสู่การผลิตเชิงพาณิชย์ (Commercialization)

ทั้งนี้แต่ละหน่วยงานหรือกลุ่มมหาวิทยาลัยอาจมีความสามารถ มีความเหมาะสม มีความจำเพาะ และวางตำแหน่งของตนที่ขึ้นหนึ่งตอนใด หรือหลายขั้นตอนได้

ใช้ผล RAE และการวางตำแหน่งของแต่ละสถาบันในแต่ละกลุ่มมหาวิทยาลัย ปรับให้เหมาะ เพื่อจัดเงินวิจัยสำหรับแต่ละกลุ่ม

๑๒๕. ปัจจุบันโครงการพัฒนาบัณฑิตศึกษาและวิจัย ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำงานในลักษณะกลุ่มมหาวิทยาลัย (Consortium) มุ่งสร้างศูนย์แห่งความเป็นเลิศทางวิชาการ ๘ กลุ่มสาขาวิชาการ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณผ่านคณะกรรมการอุดมศึกษา มีการทำงานร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยและภาคการผลิตถึงระดับหนึ่ง ในช่วงต่อไปควรจัดให้มีการทำงานร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัย กลุ่มมหาวิทยาลัย ศูนย์ความเป็นเลิศ ภาคอุตสาหกรรมในและต่างประเทศ ภาคสังคมและชุมชน และแหล่งทุนแหล่งวิชาการต่างประเทศ

โครงการร่วมพลังนี้ในลักษณะกลุ่มมหาวิทยาลัยนี้ สร้างพลังร่วม (Synergy) และการเสริมกันและกัน (Complimentarity) สามารถเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาอาจารย์ให้มหาวิทยาลัยใหม่ สร้างนักวิจัยให้ภาคเอกชน การทำงานร่วมกับภาคสังคมและชุมชนจะช่วยตอบโจทย์วิชาการที่มาจากชุมชนได้ เกิดผลลัพธ์ผลผลิตและผลกระทบทางสังคมและเศรษฐกิจ การทำงานกับภาคอุตสาหกรรมในและต่างประเทศช่วยการนำทรัพย์สินทางปัญญาไปใช้ การบ่มเพาะวิสาหกิจ และการสร้างผลผลิตเชิงการค้า ทั้งนี้ต้องมีกลไกอื่นสนับสนุน เช่น การผลักดันของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน กระทรวงและกลุ่มอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง การเข้าถึง Venture capital และแหล่งเงินสำหรับการสร้างวิสาหกิจเทคโนโลยี

๑๒๖. มหาวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่งของระบบวิจัย แต่ความเข้มข้นและผลสัมฤทธิ์การวิจัยยังอยู่ระดับที่ต่ำกว่าประเทศเอเชียตะวันออก เช่น เกาหลี ไต้หวัน สิงคโปร์ ซึ่งเริ่มการพัฒนาประเทศในยุคใหม่ช่วงเวลาใกล้เคียงกันหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เนื่องจากประเทศไทยยังไม่มีการจัดการเชิงระบบ มหาวิทยาลัยจึงควรผลักดันให้เกิดระบบวิจัยแห่งชาติ ที่ควรประกอบด้วย

: องค์กรระดับชาติที่กำหนดนโยบายวิจัย (National research policy body) ทั้งมหภาคและ sector

: องค์กรจัดสรรเงินทุนวิจัย (Funding agencies) จำนวนหนึ่ง มีความหลากหลาย เน้นกลุ่มวิชาการที่ต่างกัน ทั้งนี้หน่วยงานรัฐ เช่น กระทรวง ภาคเอกชน จะถูกกำหนดด้วยนโยบายแห่งชาติและกลไกจูงใจให้สนับสนุนทุนวิจัยด้วย

: หน่วยงานวิจัย (Research implementing bodies) ได้แก่ มหาวิทยาลัย ศูนย์แห่งความเป็นเลิศ ห้องปฏิบัติการวิจัยในภาครัฐและเอกชน

๑๒๗. ให้มีการออกแบบระบบความเชื่อมโยงระหว่างอุดมศึกษาและภาคการผลิต เพื่อสร้างภารกิจของมหาวิทยาลัยจำนวนหนึ่งที่ใช้อุปสงค์จากภาคการผลิตเป็นตัวตั้ง ทั้งการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน การบริการวิชาการ การวิจัย (Demand led curriculum, technical services and research) โดยเฉพาะในมหาวิทยาลัยที่เน้นวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทั้งนี้รัฐพึงจัดทรัพยากรสนับสนุน

๑๒๘. การสร้างความรู้และใช้ความรู้เพื่อตอบโจทย์ที่หลากหลายของประเทศ เพื่อผลิตกำลังคนด้านการวิจัย เพื่อบ่มเพาะผู้มีความสามารถพิเศษ เพื่อบ่มเพาะเทคโนโลยี ต้องการระบบสนับสนุนงบประมาณวิจัยอีกหลายอย่างนอกจากระบบ Competitive bidding ดังนั้น รัฐพึงจัดสรรงบประมาณวิจัยอีกส่วนหนึ่งให้กับสถาบันอุดมศึกษาสำหรับประเด็นต่างๆ กล่าวคือ การวิจัยในสาขาที่จำเป็นต่อสังคม โดยไม่ต้องผูกกับการเพิ่มผลผลิตทางเศรษฐกิจ, การพัฒนานักวิจัยรุ่นเยาว์ นักวิจัยรุ่นใหม่, ทุนประเดิมสำหรับการวิจัยเชิงพาณิชย์ และนวัตกรรมที่มีความเสี่ยงประเภท Venture Capital, การสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานการวิจัย, ทุนสมทบ (Matching fund) ในการลงทุนร่วมกับมหาวิทยาลัยหรือภาคเอกชนในกิจกรรมวิจัยบางประเภท รวมทั้งพิจารณาสิทธิประโยชน์ทางการเงินและภาษีตามความเหมาะสม

การเงินอุดมศึกษา

๑๒๙. การลงทุนในอุดมศึกษาผ่านระบบงบประมาณปัจจุบันยังไม่สะท้อนคุณภาพการศึกษา และยังมีได้ใช้เป็นกลไกกำกับเชิงนโยบายอย่างเต็มที่ ทั้งในส่วนของงบประมาณเพื่อการเรียนการสอน งบประมาณวิจัย และค่าใช้จ่ายอื่นๆ เช่น การส่งเสริมกลไกการเชื่อมโยงกับภาคการผลิต การพัฒนาแรงงานในภาคการผลิตที่สำคัญ ตลอดจนการลงทุนในภาคการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๑๓๐. เป็นที่ประจักษ์ว่าในขณะที่นักศึกษาจำนวนมากขึ้น แต่ค่าใช้จ่ายต่อหน่วยที่ได้รับการจัดสรรจากรัฐไปสู่มหาวิทยาลัยของรัฐกลับน้อยลง จึงเป็นภาระที่จะต้องแสวงหาแหล่งทุนเพิ่มเติมเพื่อรักษามาตรฐานการศึกษานอกเหนือจากรองรับจำนวนนักศึกษาที่เพิ่มขึ้น นอกเหนือจากงบประมาณปกติและรายได้อื่น

ของมหาวิทยาลัยแล้ว ปัจจุบันยังมีกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.) ซึ่งจัดสรรตามความจำเป็นของผู้เรียนที่มีฐานะไม่ดีพอที่จะศึกษาได้ อย่างไรก็ตาม ในอนาคตยังมีความจำเป็นที่จะต้องเพิ่มปัจจัยด้านการเงินเข้ามาในระบบอุดมศึกษา ซึ่งคงจะต้องพิจารณาเพิ่มเติมในส่วนของเงินกู้เพื่อการศึกษาที่ไม่ยึดโยงกับฐานะ กลไกดังกล่าวยังจะเป็นเครื่องมือในการปรับนโยบายการรับนักศึกษาในสาขาที่เป็นความต้องการของสังคมอีกด้วย

๑๓๑. รัฐควรพิจารณาร่วมกับอุดมศึกษาในการขับเคลื่อนนโยบายและงบประมาณที่สอดคล้องกันเพื่อให้นโยบายแห่งรัฐมีความเชื่อมโยงกับภารกิจของอุดมศึกษา โดยมีเป้าหมายร่วม และการจัดสรรงบประมาณที่สะท้อนเป้าหมายดังกล่าว ซึ่งจะทำให้งบประมาณที่รัฐลงทุนในอุดมศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผล แต่อาจจะต้องมีกลไกประสานความเชื่อมโยงดังกล่าว ซึ่งในหลายประเทศใช้องค์กรที่ตัวกลางระหว่างรัฐกับมหาวิทยาลัยทำหน้าที่เชื่อมนโยบายของรัฐ งบประมาณ และผลงานของมหาวิทยาลัย

แนวทางการพัฒนา

การเงินอุดมศึกษา

๑๓๒. รัฐพึงปรับการจัดสรรงบประมาณประจำปี สำหรับมหาวิทยาลัยของรัฐ ที่ปัจจุบันเป็น Supply-side financing ให้

: สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาประเทศ เช่น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนการพัฒนาศักยภาพในการแข่งขัน แผนโครงสร้างพื้นฐานทางปัญญา อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น และ

: เป็นไปตาม Performance-based มากขึ้น โดยอาจปรับปรุงตัวชี้วัดให้เหมาะสมจากตัวชี้วัดที่กำกับมหาวิทยาลัยอยู่แล้ว เช่น ตัวชี้วัดของคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (กพร.) หรือตัวชี้วัดของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.)

๑๓๓. ในขณะที่เงินยืมกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา(กยศ.) เป็นการให้ผู้เรียนกู้ยืมตามความจำเป็น (Need-based loan) จะต้องมีการพิจารณาและจัดรูปแบบใหม่ของกองทุนประเภท Contribution scheme ที่ถูกต้องเหมาะสม ระหว่างรัฐและผู้เรียน สำหรับผู้ที่มีความสามารถเรียนระดับอุดมศึกษาได้ เพื่อเป็นเครื่องมือเชิงนโยบายในการกำหนดกรอบการพัฒนาอุดมศึกษา เช่น ใช้กำกับการผลิตบัณฑิตในสาขาที่สังคมต้องการ

๑๓๔. รัฐพึงจัดตั้ง “กองทุนพัฒนาอุดมศึกษา” เพื่อการพัฒนาอาจารย์และบุคลากร, เชื่อมโยงอุดมศึกษากับภาคการผลิต (เช่น หลักสูตรทวิภาคี/ทักษะวิศวกรรม, Internship, Apprenticeship หลักสูตร Demand-led โดยผู้ประกอบการ, ศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์ฝึกในโรงงาน, ศูนย์บ่มเพาะอุดมศึกษาในนิคมอุตสาหกรรม), สนับสนุนการจัดตั้งวิสาหกิจโดยมหาวิทยาลัย (Spin-off, University-owned enterprises), พัฒนาแรงงานความรู้ รวมถึงเกษตรกรที่เลิกอาชีพ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต, สนับสนุนท้องถิ่น ในส่วนนี้ควรสร้างกลไกการใช้งบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)

รัฐพึงใช้กองทุนพัฒนาอุดมศึกษาพร้อมงบประมาณที่ปรับตัวได้ตามความเปลี่ยนแปลงที่มีพลวัต และมีผลกระทบสูง (เป็น Rolling budget) เสริมกับงบประมาณประจำปี เพื่อลดผลกระทบของการกำกับทิศทางอุดมศึกษาอันเนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลงของโลกและเหตุพิเศษอื่น ๆ เชื่อมโยงของอุดมศึกษากับภารกิจสำคัญของประเทศได้อย่างคล่องตัวและมีผลสัมฤทธิ์ที่เชื่อถือได้

๑๓๕. ให้จัดตั้งองค์กรกักกันชน (Buffer organization) แบบ Higher Education Funding Council for England - HEFCE ของอังกฤษ) เพื่อจัดสรรงบประมาณอุดมศึกษาตามพันธกิจอุดมศึกษา และการเจรจาต้นทุนนโยบายกับรัฐบาล ทั้งนี้องค์กรกักกันชนอาจทำภารกิจสำคัญๆ เช่น การเจรจาด้านนโยบายและงบประมาณกับรัฐ, การทำแผนกลยุทธ์ของระบบอุดมศึกษาของกลุ่มมหาวิทยาลัย หรือแต่ละมหาวิทยาลัย, การวางแผนงบประมาณ การบริหารการเงิน และการจัดสรรทรัพยากร, การทบทวนโครงการที่มีความสำคัญและผลกระทบสูง เป็นต้น
๑๓๖. รัฐพึงใช้หลักการ Financial autonomy ในการบริหารการเงินอุดมศึกษา สร้างความชัดเจนการบริหารการเงินโดยส่วนผสมของงบประมาณจากภาครัฐ รายได้ของมหาวิทยาลัยจากค่าเล่าเรียน งานวิจัย งานบริการวิชาการ งานการค้า และอื่น ๆ

ความชัดเจนในการบริหารการเงินอุดมศึกษาทั้งมหาวิทยาลัยของรัฐและมหาวิทยาลัยเอกชนนี้ ใช้กำหนดโครงสร้างการเงินอุดมศึกษา โดยใช้หลัก

- Sources of fund ขยายวงเงินงบประมาณที่ได้จากแหล่งต่าง ๆ
- Allocation of fund จัดสรรให้เหมาะสมตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย และนโยบายที่รัฐอยากเห็น
- Utilization of fund ใช้งบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ และมีวินัยการเงินการคลัง

ทั้งนี้บนพื้นฐานของการจัดกลุ่มมหาวิทยาลัย

การพัฒนาบุคลากรในอุดมศึกษา

๑๓๗. จุดอ่อนที่สำคัญประการหนึ่งของอุดมศึกษาไทย คือ อาจารย์และระบบการพัฒนาบุคลากรในมหาวิทยาลัย ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ซึ่งจะต้องแก้ปัญหาตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ ในส่วนของต้นน้ำนั้นเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการแหล่งทุนเพื่อพัฒนาอาจารย์ ส่วนกลางน้ำเกี่ยวข้องกับการเพิ่มสมรรถนะให้กับอาจารย์ประจำการ ทั้งทางด้านความเป็นครู การบ่มเพาะความสามารถในการบริหารจัดการ และการพัฒนาสมรรถนะทางวิชาชีพและสังคม จนถึงปลายน้ำ ที่เป็นบุคลากรที่มีประสพการณ์ สามารถถ่ายทอดประสพการณ์ยาวนานสู่อาจารย์ระดับอื่น รวมถึงการเชื่อมโยงกับภายนอกทั้งภาคเอกชน สมาคมวิชาชีพ วิชาการ และภาคประชาสังคม ทั้งหมดนี้จะชัดเจนหากพิจารณาวิวัฒนาการของอาจารย์ในลักษณะวงจรชีวิต (Life Cycle) ของบุคลากรอาจารย์
๑๓๘. การพัฒนาอาจารย์เป็นความอยู่รอดของอุดมศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สถาบันใหม่ หรือ สถาบันที่มีความขาดแคลนอาจารย์ที่มีคุณภาพ การวางแผนกำลังคนจึงต้องมีกรอบที่ชัดเจนทั้งในเชิง

ปริมาณ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเชิงคุณภาพที่เป็นความต้องการที่แท้จริง คาดว่า ในระยะยาว ๑๕ ปี จะมีความขาดแคลนอาจารย์ในระดับต่างๆ ประมาณ ๓๐,๐๐๐ คน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ความขาดแคลนดังกล่าวอาจเป็นโอกาสสำคัญในการพัฒนามหาวิทยาลัยไทย

แนวทางการพัฒนา

การพัฒนาบุคลากรในอุดมศึกษา

๑๓๙. การพัฒนาอาจารย์ในมหาวิทยาลัย ต้องคำนึงถึงการพัฒนาหลายมิติ เช่น

: ด้านวิชาการ ความเป็นครู ความสามารถในการจัดการเรียนการสอน ความสามารถด้านการวิจัย สมรรถนะทางวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับสาขาที่ตนรับผิดชอบ การบริหารจัดการ การขัดเกลาทางสังคม

: ช่วงวัยต่างๆ ของการทำงานและพัฒนา (Life cycle development) ตั้งแต่การบ่มเพาะ (incubation) ในช่วงต้นการทำงาน ช่วงการทำงานจริง ช่วงเป็นผู้สูงความรู้และประสบการณ์ และการเป็นคลังสมองหลังเกษียณ

โดยจัดให้มีกระบวนการ Mentoring โดยผู้มีความรู้และประสบการณ์ เน้นการพัฒนาจากการทำงานจริง เช่น Sabbatical, Shadowing กับภาคการผลิต ภาคสังคม โดยร่วมมือกับหน่วยงานวิจัย ภาคการผลิต สมาคมวิชาการวิชาชีพ และภาคประชาสังคม

๑๔๐. ข้อเสนอหลักเกี่ยวกับเกณฑ์การจัดสรรทุนสำหรับมหาวิทยาลัยรัฐและเอกชน

: สาขาที่ประเทศไทยมีความเข้มแข็งแล้ว ให้ศึกษาภายในประเทศหรือแบบผสมผสาน ควบคู่กับเป้าหมายการสร้างโปรแกรมชั้นนำระดับโลกในประเทศไทยสำหรับสาขาที่ประเทศมีความเข้มแข็ง

ทั้งนี้ถ้าเรียนต่างประเทศ ให้เข้ามหาวิทยาลัยชั้นนำของโลก

: สาขาขาดแคลนที่มีการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาภายในประเทศ ให้เรียนแบบผสมผสาน หากจำเป็นต้องไปเรียนต่างประเทศใช้เงินไขข้างต้นเช่นกัน

: สาขาขาดแคลนบางสาขาและสาขาไม่มีบัณฑิตศึกษาในประเทศ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ควรให้เข้าเรียนในมหาวิทยาลัยชั้นนำของโลก

: เพิ่มจำนวนทุนทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

๑๔๑. สร้างแรงจูงใจให้มหาวิทยาลัยและผู้เรียนร่วมลงทุนพัฒนาอาจารย์ ด้วยมาตรการด้านการเงิน เช่น ทุนจากรัฐบาลทั้งหมด ทุนรัฐบาลร่วมกับมหาวิทยาลัย ทุนรัฐบาลร่วมกับมหาวิทยาลัยและผู้เรียน เพื่อเพิ่มจำนวนอาจารย์ที่รับการพัฒนาได้มากขึ้น กระตุ้นให้มหาวิทยาลัยและผู้เรียนจริงจังกับการเรียนในสาขาวิชาและในสถานศึกษาที่มีคุณภาพ อีกทั้งคำนึงถึงผลตอบแทนจากการได้ทุนจากรัฐ การลงทุนของมหาวิทยาลัยและผู้เรียนเอง

๑๔๒. การพัฒนามหาวิทยาลัยรัฐกลุ่มใหม่ ที่ได้กรอบอัตรากำลังจำนวนมากในช่วงต้นแผนพัฒนาระยะยาว ฉบับที่สองต้องใช้เป็นโอกาสของการพัฒนามหาวิทยาลัยใหม่อย่างก้าวกระโดด เข้าสู่ระบบการจัดกลุ่ม มหาวิทยาลัยและการวางตำแหน่งในสาขาต่าง ๆ ทั้งนี้สภามหาวิทยาลัยควรกำหนดยุทธศาสตร์การใช้ อัตรากำลังใหม่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ใช้เป็นเครื่องมือในการปรับทิศทางมหาวิทยาลัย อาจารย์ที่ บรรจุในอัตรากำลังใหม่ควรอยู่ในโครงการของยุทธศาสตร์การพัฒนาที่กำหนดโดยมหาวิทยาลัย ให้ความสำคัญสูงสุดต่อศักยภาพและคุณภาพของอาจารย์ที่จะรับเข้า
๑๔๓. มหาวิทยาลัยใหม่ควรให้ความสำคัญต่อการพัฒนาอาจารย์เป็นทีม เช่น กลุ่มวิชาเขตของมหาวิทยาลัย เทคโนโลยีราชมงคล กลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏตามพื้นที่หรือสหวิทยาลัยเดิม ใช้กระบวนการคัดเลือก และสรรหาที่ยุติธรรม โปร่งใส และมีส่วนร่วมโดยมีผู้ทรงคุณวุฒิทั้งภายในและนอกสถาบัน
๑๔๔. กำหนดให้รัฐมีพันธกิจสนับสนุนการพัฒนาอาจารย์และบุคลากรมหาวิทยาลัยเอกชน สร้างแรงจูงใจให้ มหาวิทยาลัยเอกชนลงทุนพัฒนาอาจารย์และบุคลากรด้วยมาตรการด้านภาษี หรือการเงิน (เช่น ช่วย สนับสนุนค่าใช้จ่ายเป็นบางส่วน) ทั้งนี้ควรขยายบทบาทและให้โควตาพิเศษสำหรับมหาวิทยาลัยเอกชน ในโครงการที่ไม่ผูกมัดเงื่อนไขการทำงานของผู้รับทุนว่าต้องทำงานในภาครัฐ เช่น โครงการพัฒนา บัณฑิตศึกษาและวิจัย ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา โครงการกาญจนาภิเษกของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย โครงการ Thailand Graduate Institute of Science and Technology-TGIST ของสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แห่งชาติ

เครือข่ายอุดมศึกษา

๑๔๕. มหาวิทยาลัยในระบบอุดมศึกษามีความซ้ำซ้อน แย่งชิงตลาดการศึกษา มีความสูญเปล่าของโครงสร้าง พื้นฐาน และไม่ทำงานโดยการรวมกลุ่มเพื่อเพิ่มพลังความหลากหลาย และความเชี่ยวชาญที่กระจัด กระจาย
๑๔๖. มหาวิทยาลัยไทยเองมีความแตกต่างสูง และมีช่องว่างของระดับการพัฒนา (University Divide) ความแตกต่างดังกล่าวมีหลายมิติ อาทิเช่น ขนาด งบประมาณ ประเภท อายุ สถานที่ตั้ง บุคลากร คุณภาพของนักศึกษา คุณภาพของสถาบัน ตลอดจนชื่อเสียง เป็นต้น ซึ่งหลายปัญหาของอุดมศึกษาจะ แก้ไม่ได้หากมหาวิทยาลัยยังแยกส่วนกันทำงาน ไม่รวมพลัง (Synergy) หรือแบ่งงานกันทำ (Division of labor) แม้สถาบันมีคุณภาพและความเป็นเลิศ แต่เมื่อไม่ทำงานร่วมกัน ก็ไม่สามารถสร้างสรรค์ ผลงานในระดับประเทศ หรือที่สูงขึ้นไปได้
๑๔๗. สังคมไทยมีสถิติด้านผลิตภาพ (Productivity) ของแรงงานค่อนข้างต่ำ หากเปรียบเทียบกับประเทศ อื่น ๆ เช่น มาเลเซีย เกาหลีใต้ และญี่ปุ่น ประเทศเหล่านี้มีผลิตภาพสูงกว่าไทยประมาณ ๒, ๓ และ ๕ เท่า ตามลำดับ ดังนั้นความเชื่อมโยงระหว่างอุดมศึกษาและภาคการผลิตเป็นหัวใจสำคัญอันดับต้น ๆ ดังที่ได้กล่าวแล้ว ปัจจัยสำคัญในการแก้ปัญหาดังกล่าวประการหนึ่ง คือ การใช้เครือข่ายอุดมศึกษาใน การพัฒนาผลิตภาพของภาคการผลิต

๑๔๘. เครือข่ายอุดมศึกษาเป็นปัจจัยหลักในกระบวนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้ เพื่อระดมบุคลากร ความเชี่ยวชาญ และฐานความรู้ที่หลากหลาย ในการสนับสนุนการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งมีผลต่อทั้ง เศรษฐกิจชุมชน ความเป็นอยู่ของประชาชน และชุมชนที่เข้มแข็งในที่สุด
๑๔๙. นอกจากนี้ ความซ้ำซ้อนในลักษณะต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยไทย มีปรากฏอยู่มาก ตั้งแต่ความซ้ำซ้อน ในหลักสูตร การเรียนการสอน อาจารย์ที่ขาดแคลน โครงสร้างพื้นฐานที่ซ้ำซ้อน ตลอดจนระบบบริหารจัดการที่สิ้นเปลือง การทำงานแบบเครือข่ายอุดมศึกษาจะช่วยลดปัญหาและเพิ่มโอกาสให้แก่ละมหาวิทยาลัย

แนวทางการพัฒนา

เครือข่ายอุดมศึกษา

๑๕๐. มหาวิทยาลัยในระบบอุดมศึกษาไทยมีความซ้ำซ้อน มีความแตกต่างและมีช่องว่างของระดับการพัฒนา สถาบันอุดมศึกษา (University Divide) แก้ปัญหาไม่ได้ถ้าไม่รวมพลัง รวมทั้งข้อเท็จจริงที่ว่าโจทย์ ของสังคมและประเทศซับซ้อนและใหญ่เกินกว่าที่แต่ละมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งจะทำโดด ๆ จำเป็นที่ รัฐต้องสนับสนุนการทำงานในลักษณะเครือข่าย โดยใช้กลไกการจัดสรรทรัพยากรและอื่น ๆ ที่นำไปสู่ การควมรวม ในมิติต่างๆ เช่น หลักสูตร ทรัพยากรการเรียนรู้ การลงทุนร่วมโครงสร้างพื้นฐานและ การใช้ร่วม การพัฒนาบุคลากรและระบบบริหาร ฯลฯ จนถึง การควมรวมสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ โดยมีกลไกกฎหมายรองรับ
๑๕๑. ทั้งนี้ควรมีการสร้างแรงจูงใจ
- : ในการช่วยยกระดับขีดความสามารถและคุณภาพ โดยเฉพาะระหว่างองค์กรที่เข้มแข็งและ องค์กรใหม่หรืออ่อนแอกว่า
 - : สนับสนุนการทำงานในระบบเครือข่ายอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน เพื่อให้อุดมศึกษาเป็นกลไก สำคัญของรัฐในการสร้างความเข้มแข็งและความพร้อมให้กับการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น โดยร่วมมือ กับผู้นำชุมชน และประชาสังคม
 - : สร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายทางวิชาการ
 - : เชื่อมโยงเครือข่ายอุดมศึกษากับภาคการผลิต อุตสาหกรรมระดับชาติ อุตสาหกรรมระดับ ท้องถิ่น การวิจัยร่วม
- การแบ่งภารกิจทางวิชาการแบบเดียวกับห่วงโซ่อุปทานของเอกชน การสร้างและพัฒนาเส้นทาง อาชีพ “นักวิจัยอาชีพ” ร่วมกับภาคเอกชน
- : สนับสนุนการทำงานระบบเครือข่ายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในสังคม
- จรรโลงเสรีภาพและประชาธิปไตย สร้างแบบอย่างที่ดีและแรงบันดาลใจในความรับผิดชอบต่อ สังคมต่อเยาวชน

การพัฒนาอุดมศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

๑๕๒. ดังที่ได้กล่าวแล้วในภาคอนาคต ปัญหาของจังหวัดชายแดนภาคใต้จำเป็นต้องใช้การศึกษาเข้าเยียวยาเพื่อสันติสุขและการพัฒนาพื้นที่ในระยะยาว สถิติของเยาวชนในปัจจุบันแสดงให้เห็นว่า สถานศึกษาเอกชนมีบทบาทสำคัญในพื้นที่ ในขณะที่จำนวนประชากรและเด็กในวัยเรียนมีจำนวนค่อนข้างคงที่ แต่ผลการทดสอบทางวิชาการพบว่า เด็กนักเรียนมีความอ่อนแอด้านวิชาการ
๑๕๓. ในระดับอุดมศึกษา บัณฑิตและหลักสูตรอุดมศึกษาด้านวิทยาศาสตร์มีสัดส่วนต่ำ เช่นเดียวกับภูมิภาคอื่นๆ นักศึกษาในพื้นที่เกือบครึ่งไปศึกษาในสถาบันนอกพื้นที่ ในขณะที่บางส่วนเดินทางไปศึกษาต่อแถบตะวันออกกลางและประเทศมุสลิม และโดยมากสำเร็จการศึกษาแล้วกลับมาเป็นครู
๑๕๔. มหาวิทยาลัยควรเชื่อมโยงและบูรณาการวิชาการวิชาชีพกับศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น มิเพียงจัดการเรียนการสอนด้านศาสนาเท่านั้น ระบบอุดมศึกษาเองควรให้การสนับสนุนในลักษณะต่างๆ แก่เพื่อนสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ ซึ่งมีทั้งสถาบันของรัฐ สถาบันเอกชน และวิทยาลัยชุมชน

แนวทางการพัฒนา

การพัฒนาอุดมศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

๑๕๕. การพัฒนาอุดมศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้องมองภาพรวมหลายมิติ
- : ทั้งทางสังคม ศาสนา ประวัติศาสตร์ การเมือง ระบบการศึกษาวิชาโลกและศาสนาแบบคู่ขนาน
 - : การแก้ปัญหาระยะสั้น กลาง และยาว รวมถึงเป้าหมายยุทธศาสตร์และเป้าปฏิบัติ
 - : ในเบื้องต้น สร้างความเข้มแข็งของกลุ่มสถาบันอุดมศึกษาทั้งรัฐและเอกชน วิทยาลัยชุมชนในพื้นที่ และรวมถึงการระดมสรรพกำลังของสถาบันอุดมศึกษาในภาคใต้ ๑๔ จังหวัดและทั้งประเทศในลำดับต่อมา
 - : การพัฒนาอุดมศึกษาครอบคลุมทั้งการพัฒนาเด็กเยาวชนและนักศึกษา การพัฒนาครูและบุคลากรในพื้นที่ การสร้างความเข้มแข็งของสถาบันอุดมศึกษา และการพัฒนาอุดมศึกษาสู่อาเซียน
๑๕๖. ด้านการพัฒนาเด็กเยาวชนและนักศึกษา ต้องเร่งสร้างโอกาสด้านการศึกษาให้กับเยาวชนให้สามารถเรียนรู้วิชาที่เชื่อมต่อกับอาชีพ, พัฒนาทักษะทางภาษาโดยเฉพาะภาษาไทย ภาษาบาฮาซามาเลเซีย และอินโดนีเซีย, พัฒนาทักษะด้านวิชาการและวิชาชีพที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต, ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเยาวชนเพื่อเรียนรู้พหุลักษณะพหุวัฒนธรรม, ส่งเสริมความเข้าใจสันติศึกษา
๑๕๗. ด้านการพัฒนาครูและบุคลากรในพื้นที่ อุดมศึกษาจำเป็นต้องให้ความสำคัญสูงยิ่งในการพัฒนาครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อสังคมพหุลักษณะ พหุวัฒนธรรม รวมถึงการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน สื่อ ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้, นำโครงการครูสหกิจแก้ปัญหาความขาดแคลนครู,

เสริมสร้างความรู้และทักษะอาชีพให้กับประชาชนในท้องถิ่น, สร้างความเข้าใจในการเชื่อมโยงวิชาการ วิชาชีพกับศาสนาวัฒนธรรม และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

๑๕๘. ด้านการสร้างความรู้และทักษะอาชีพให้สถาบันอุดมศึกษา สร้างและพัฒนาอาจารย์มหาวิทยาลัยและวิทยาลัย ชุมชนที่มีคุณภาพโดยเงื่อนไขพิเศษ, ส่งเสริมการทำงานในระบบเครือข่ายอุดมศึกษา ทั้งในและนอกพื้นที่, ใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมจากเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, จัดให้มีกองทุนพัฒนาอุดมศึกษา ของพื้นที่เฉพาะ, เรียนรู้จากประสบการณ์การบริหารการศึกษาพิเศษของประเทศอื่น โดยเฉพาะสร้างความ เชื่อมต่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับโลกมุสลิม
๑๕๙. ด้านการพัฒนาการศึกษาสู่ภูมิภาคอาเซียน เร่งพัฒนาพื้นที่ไปสู่ความร่วมมือในภูมิภาคของอาเซียน, Indonesia-Malaysia - Thailand Growth Triangle IMT-GT, Joint Development Strategy - JDS, สร้างโอกาสในการประกอบอาชีพ การส่งออก และภาคบริการ กับมาเลเซีย อาเซียน และโลก มุสลิม, สร้างความเข้มแข็งของวิทยาลัยชุมชนให้จัดหลักสูตรระยะสั้นและอนุปริญญาเพื่อผลิตแรงงานความรู้ (Knowledge workers) ป้อนภูมิภาค, เชื่อมโยงอุดมศึกษาไทยกับสถาบันอุดมศึกษาในมาเลเซีย

โครงสร้างพื้นฐานการเรียนรู้

๑๖๐. โครงสร้างพื้นฐานการเรียนรู้ของอุดมศึกษาครอบคลุมทั้งโครงสร้างเชิงเนื้อหาสาระและโครงสร้างทาง กายภาพ ที่สำคัญมี ๔ ประการ คือ
- โครงสร้างหลักสูตรที่ตอบสนองต่อความต้องการของตลาดและสังคมในปัจจุบันและอนาคต
 - สังคมสารสนเทศ สังคมฐานความรู้ ทรัพยากรการเรียนรู้
 - ระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะเป็นกลไกสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ อุดมศึกษาต้อง เข้าใจนัยสำคัญของเป้าหมายและวิธีการ
 - สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิสัมพันธ์และการเรียนรู้
๑๖๑. โครงสร้างหลักสูตรไม่ตอบสนองต่อความต้องการจากข้อเท็จจริงต่อไปนี้
- ภาคเอกชนระบุชัดเจนถึงความอ่อนด้อยของบัณฑิตทางด้าน:
 - วิชาการ (ความเข้าใจพื้นฐาน ความลึกซึ้ง การปฏิบัติจริง)
 - ทักษะอื่นๆ (การเขียนการพูด ตรรก ความคิด การสื่อ การแก้ปัญหา จริยธรรม การเรียนรู้ ด้วยตนเอง)
 - ผลจากโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีก้าวหน้า ที่จะทำให้วิถีชีวิต และวิธีการงานของบัณฑิตใน อนาคตเปลี่ยนไป การเรียนรู้ศาสตร์เฉพาะทางทั้งวิชาชีพและวิชาการดังที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบัน อาจไม่ เพียงพอต่อความอยู่รอดและการแข่งขันของแรงงานในอนาคต
 - สถาบันอุดมศึกษาไทยในอดีตที่ผ่านมา สร้างหลักสูตรจำนวนมากตามความต้องการของสถาบัน โดยขาดการคำนึงถึงผลลบด้านการจ้างงาน คุณภาพของบัณฑิต หลายแห่งขยายหลักสูตรทางด้าน

วิชาชีพโดยขาดความพร้อม บัณฑิตจำนวนมากขาดทักษะชีวิตและความรู้รอบในศิลปวิทยาการที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต

๑๖๒. เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญในการเคลื่อนย้ายยุคอุตสาหกรรมไปสู่สังคมสารสนเทศ ซึ่งมีคุณลักษณะหลายด้าน
- ภายในระยะเวลาไม่กี่ทศวรรษ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้ทำการปฏิวัติวิถีชีวิต วิธีการทำงาน และพฤติกรรมของผู้คนในสังคมโลก
 - เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นเครื่องมือชิ้นสำคัญที่ทำให้โลกาภิวัตน์เป็นไปได้และมีอิทธิพลต่อกันและกัน และครอบงำกันในบางกรณี
 - เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นทั้งโอกาสและการคุกคาม ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม การเมือง ฯลฯ
 - เยาวชนมีทักษะการใช้เทคโนโลยีประเภทนี้เหนือผู้ใหญ่
๑๖๓. การเรียนรู้ตลอดชีวิตจะมีผลกระทบอย่างสูงในศตวรรษนี้ เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงอย่างก้าวกระโดดของสังคม ก่อให้เกิดรูปแบบใหม่ๆ ในวิถีชีวิต การทำงาน และการปรับตัวในสถานการณ์ใหม่ๆ การเรียนรู้ตลอดชีวิตเกี่ยวข้องกับทุกสาขาอาชีพและชนทุกวัย โดยการจัดให้มีสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพไม่แข็งตัวเหมือนระบบการศึกษาปัจจุบัน มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง มีปฏิสัมพันธ์หลายรูปแบบพร้อมๆ กับทรัพยากรการเรียนรู้ที่อุดม และมีการประเมินอย่างสม่ำเสมอ จะเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยยกระดับกำลังคนของประเทศได้
๑๖๔. สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ประกอบด้วย
- สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ภูมิทัศน์ และธรรมชาติ
 - สันทนาการ ศิลปะ ดนตรี กีฬา
 - ห้องสมุด และแหล่งเรียนรู้
 - ปฏิบัติสัมพันธ์ (Interaction) และสนทนา (Dialogue)
- สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้จะทำให้เกิดประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผลในผู้เรียนทั้งในเชิงวิชาการ และสุนทรียภาพของเพื่อนมนุษย์ ทั้งนี้ยังเอื้อต่อชีวิตอาจารย์และผู้บริหารการศึกษา และมีผลต่อคุณภาพชีวิตและความสุขอันเป็นที่พึงประสงค์ของประชาคมอุดมศึกษา

แนวทางการพัฒนา

โครงสร้างพื้นฐานการเรียนรู้

๑๖๕. นอกเหนือจากการสนับสนุนหลักสูตรทางด้านเทคนิค วิชาการ วิชาชีพแล้ว รัฐจะให้การสนับสนุนการศึกษาในหลักสูตร “ศิลปศาสตร์” (Liberal Arts Education) ในฐานะโครงสร้างพื้นฐานการเรียนรู้ ทั้งในลักษณะหลักสูตรเสริม เพิ่มเติม ทดแทน ตลอดจนการปรับเปลี่ยนพันธกิจของบางสถาบันให้เป็น

มหาวิทยาลัยด้านศิลปศาสตร์เต็มรูปแบบ นอกจากนี้ควรออกแบบหลักสูตรศิลปศาสตร์ในยุคหลังอุตสาหกรรม (Post Modern Liberal Arts) ที่สามารถรองรับความต้องการของคนรุ่นใหม่และตลาดแรงงาน เช่น ดนตรี ศิลปะ เทคโนโลยีสารสนเทศ Neuro Science การบริหารจัดการ พลังงานและสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและนักคิดของโลก เป็นต้น รวมทั้งคำนึงถึงการสนับสนุนการศึกษาพิเศษในรูปแบบต่าง ๆ

๑๖๖. อุดมศึกษาพัฒนาและใช้ศักยภาพทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อรองรับนโยบายเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งยุทธศาสตร์ e-Society, e-Industry, e-Commerce, e-Education, และ e-Government

ทั้งนี้ให้รัฐใช้ประโยชน์จากบุคลากรและองค์ความรู้ของสถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน ในการพัฒนาทั้งห้ายุทธศาสตร์ดังกล่าวโดยนโยบายการจัดซื้อจัดจ้างของภาครัฐ (Government procurement) ทั้งส่วนกลางและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยสถาบันอุดมศึกษา หรือกลุ่มสถาบันอุดมศึกษา เป็นผู้รับจ้างและให้บริการ

๑๖๗. โดยผ่านวิทยาลัยชุมชนและมหาวิทยาลัย ๔ ปี ซึ่งมีความใกล้ชิดและเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน อุดมศึกษาจะช่วยรัฐพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลไกที่จะเป็นหัวใจหรือสมอง (Nervous system) ของการบริหารจัดการและการพัฒนาชุมชน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศ

ระบบดังกล่าวครอบคลุมทั้งโครงสร้างพื้นฐานฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์ การพัฒนาคน การพัฒนาระบบข้อมูล ตลอดจนการพัฒนาและบริหารจัดการองค์ความรู้ (Community knowledge management) ระดับชุมชน เพื่อให้วิทยาลัยชุมชนและมหาวิทยาลัย ๔ ปี เป็นกลไก

: การขับเคลื่อนสังคมและชุมชนสารสนเทศ (Informatization) และ

: การบริหารจัดการองค์ความรู้

ในชุมชนและพื้นที่บริการ

๑๖๘. ทุกสถาบันอุดมศึกษาต้องให้ความร่วมมือในการจัดเก็บข้อมูลของตนเองที่ทันสมัยอยู่เสมอ เพื่อนำไปสู่การวางแผนอุดมศึกษาที่มีพลวัต โดยศูนย์สถิติอุดมศึกษาเป็นหน่วยงานในการจัดเก็บ ประมวล วิเคราะห์ และนำข้อมูลวิเคราะห์ให้หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งมหาวิทยาลัยเจ้าของข้อมูลนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนต่อไป

ทั้งนี้การให้ข้อมูลของสถาบันควรเป็นเงื่อนไขในกระบวนการจัดสรรงบประมาณ และการประเมินคุณภาพ

นอกจากนี้อุดมศึกษาจะต้องจัดระบบการคุ้มครองผู้บริโภคจากการให้บริการข้อมูลสารสนเทศของมหาวิทยาลัย โดยผู้เรียนและผู้ปกครองมีสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลอุดมศึกษาที่มีความถูกต้องและทันสมัย

๑๖๙. รัฐควรให้การสนับสนุนอุดมศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการเข้าถึง (Access) และการลดช่องว่างดิจิทัล (Digital divide) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้บริการการเรียนรู้ทางไกล (Distance learning) และการเรียนรู้ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ (e-Learning) ทั้งที่เป็นการเรียนในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย ทั้งที่เป็นการออกแบบการเรียนรู้เฉพาะตัว (Customization) ไปจนถึงการเรียนรู้ของมวลชน (Massification) ทั้งในระบบจำกัดรับและไม่จำกัดรับ
๑๗๐. รัฐควรลงทุนสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านเทคโนโลยีฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์ เนื้อหาสาระ อุตสาหกรรมระดับชาติ การส่งออก ตลอดจนแก้ปัญหาชาวบ้าน เพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันระดับสากล และการพัฒนาที่ยั่งยืน
๑๗๑. อุดมศึกษาควรเป็นแหล่งเรียนรู้ วิจัย ทดลอง และสาธิตในการรองรับผลกระทบเชิงลบ (Discordance) อันเนื่องมาจากการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร
๑๗๒. จัดทำกรอบนโยบายการพัฒนาาระบบ “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” ของอุดมศึกษา
๑๗๓. วางระบบธรรมาภิบาลของการเรียนรู้ตลอดชีวิตซึ่งเกี่ยวข้องกับภาคส่วนต่างๆ ในสังคม
- ประสานหลากสาขา (Multisectoral approach) ในรูปแบบของภาคีทั้งรัฐ เอกชน และประชาสังคม
 - สร้างทางเลือก ข้อมูล แรงจูงใจ อุปกรณ์และสถานที่ รวมทั้งการบริหารจัดการ
 - ผู้เรียนเป็นสำคัญคือหัวใจ
 - สร้างกรอบการประกันคุณภาพการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งประกอบด้วยมาตรฐานหลัก การยอมรับการเรียนรู้ในระบบ และการลดช่องว่างระหว่างการเรียนรู้ในระบบกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต
๑๗๔. สนับสนุนโครงการนำร่องด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต และจัดให้มีการติดตามและประเมินผล โดยมีฐานข้อมูลที่เชื่อมโยงและเชื่อถือได้
๑๗๕. ศึกษาทางเลือกทางการเงินของการเรียนรู้ตลอดชีวิต
๑๗๖. สร้างแรงจูงใจและการแข่งขันเพื่อให้อุดมศึกษาส่งเสริมการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง โดยนำสื่อการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยออกสู่สาธารณะ (Open courseware) ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ซึ่งนอกจากจะทำให้เกิดการปรับปรุงคุณภาพของสื่อการสอนโดยธรรมชาติแล้ว ยังก่อให้เกิดนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย
- ระบบเปิดของสื่อการเรียนการสอน ที่จะทำให้นักศึกษาสามารถเตรียมความพร้อมก่อนเข้าเรียนได้ในระบบ Anywhere-Anytime ทำให้อาจารย์สามารถช่วงชิงเวลาในชั้นเรียนให้เกิดการสนทนา การแลกเปลี่ยน การโต้ถาม และการคิดนอกตำรา ได้มากขึ้นทวีคูณ เกิดเป็นช่วงเวลาคุณภาพ (Quality time) ของระบบการศึกษา
 - เปิดโอกาสให้สื่อการสอนการเรียนรู้ที่เป็นเลิศสามารถแพร่กระจายและใช้ประโยชน์ทั่วประเทศ จากเดิมที่ใช้เพียงไม่กี่คนในห้องเรียน เป็นประโยชน์อย่างยิ่งโดยเฉพาะสถาบันการศึกษาที่ขาดแคลนสื่อความรู้ ผลที่ตามมาคือปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้สื่อและผู้ใช้สื่อ

๑๗๗. สนับสนุนการลงทุนและการบริหารจัดการในการจัดระบบ “เครือข่ายห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้” ของอุดมศึกษา รวมทั้งนวัตกรรมเครือข่ายๆ เพื่อการใช้ประโยชน์สูงสุด ลดความซ้ำซ้อน ส่งเสริมการแลกเปลี่ยน โดยห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้เหล่านี้ถือเป็นสมบัติสาธารณะ เพื่อพัฒนาท้องถิ่น และสังคมโดยรวม นอกเหนือจากใช้ประโยชน์ภายในสถาบัน
๑๗๘. จัดตั้งกองทุนพัฒนาโครงสร้างทางกายภาพสำหรับสถาบันของรัฐและสนับสนุนสิทธิประโยชน์ทางการเงินสำหรับสถาบันของเอกชน สำหรับการลงทุนในการพัฒนาสภาพแวดล้อมของมหาวิทยาลัย เพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาการทางปัญญาของผู้เรียน โดยเน้นความร่วมมือของภูมิทัศน์ แหล่งเรียนรู้ แหล่งปฏิสัมพันธ์ของนักศึกษาและอาจารย์เจ้าหน้าที่ แหล่งสันทนาการต่าง ๆ ที่ครอบคลุมกีฬา ดนตรี ศิลปะ นอกเหนือจากโครงสร้างพื้นฐานการเรียนรู้ในห้องเรียนและห้องปฏิบัติการมาตรฐาน รวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการ

บรรณานุกรม

เกื้อ วงศ์บุญสิน และ สุวณี สุรเสียงสังข์. ๒๕๕๗. *ทักษะแรงงานไทยในอนาคตที่พึงประสงค์*. สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เกื้อ วงศ์บุญสิน สุวณี สุรเสียงสังข์. พัชราลัย วงศ์บุญสิน และสมเกียรติ เอี่ยมกาญจนาลัย. ๒๕๕๐. *การพัฒนาประชากรวัยเรียนและวัยแรงงาน เพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย*. วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กระทรวงอุตสาหกรรมและกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. ๒๕๕๐. *ร่างแผนแม่บทโครงสร้างพื้นฐานทางปัญญา*.

กรมการปกครอง. ๒๕๕๐. “จำนวนราษฎรทั่วราชอาณาจักร แยกเป็นกรุงเทพมหานครและจังหวัดต่างๆ ตามหลักฐานการทะเบียนราษฎร ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๔๙” กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. <www.dopa.go.th>.

คณะกรรมการจัดทำแผนอุดมศึกษาระยะยาว. ๒๕๓๓. *วัตถุประสงค์ นโยบาย มาตรการและเป้าหมายของแผนอุดมศึกษาระยะยาว (พ.ศ. ๒๕๓๓-๒๕๔๗)*. ทบวงมหาวิทยาลัย.

_____. *สรุปสาระสำคัญของแผนอุดมศึกษาระยะยาว (พ.ศ. ๒๕๓๓-๒๕๔๗)*. ทบวงมหาวิทยาลัย.

_____. *สาระสำคัญจากผลการวิจัยเชิงนโยบายในโครงการจัดทำแผนอุดมศึกษาระยะยาว (พ.ศ. ๒๕๓๓-๒๕๔๗)*. ทบวงมหาวิทยาลัย.

_____. *อุดมศึกษาไทย : สู่อนาคตที่ท้าทาย รายงานการจัดทำแผนอุดมศึกษาระยะยาว (พ.ศ. ๒๕๓๓-๒๕๔๗)*. ทบวงมหาวิทยาลัย.

คณะเศรษฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๕๐. *รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์การจัดการการเงินและการระดมทุนอุดมศึกษา (Financial and Funding Models) ตามแนวทางการปฏิรูประบบการเงินเพื่อการอุดมศึกษา*. สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.

_____. *โครงการออกแบบและพัฒนายุทธศาสตร์การบูรณาการบทบาทอุดมศึกษาผ่านเครือข่ายการจัดการองค์ความรู้ที่สร้างนวัตกรรม/มูลค่าเพิ่มภายใต้ศูนย์ความเป็นเลิศ*. สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.

จรัส สุวรรณเวลา. ๒๕๔๖. *จุดบอดบนทางสู่ธรรมภิบาล: บทบาทของบอร์ดองค์การมหาชน*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.

ดิเรก ลาวัลย์ศิริ. ๒๕๕๐. *รายงานการศึกษาเชิงนโยบายต่อการพัฒนาวิศวะศึกษาไทย*. คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.

นักสิทธิ์ คุ้มพัฒนาชัย. ๒๕๕๐. “พลังงานและสิ่งแวดล้อม”. เอกสารประกอบการประชุมคณะทำงานกำกับการจัดทำแผนอุดมศึกษาระยะยาว ฉบับที่ ๒. สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.

นักสิทธิ์ คุ้มพัฒนาชัย และคณะ. ๒๕๕๐. *แผนพัฒนาบุคลากรอุดมศึกษา*. คณะทำงานจัดทำแผนพัฒนาบุคลากรอุดมศึกษา. สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.

นงเยาว์ กาญจนจारी. ๒๕๓๒. “เหลี่ยมหลังแลหน้าเพื่ออนาคตการอุดมศึกษาไทย” วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒/๒๕๓๒

พงศ์อินทร์ ศุขขจร. ๒๕๓๗. *ประวัติการศึกษาไทย*. สถาบันราชภัฏจันทรเกษม. กรุงเทพฯ. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. พ.ศ. ๒๕๔๒ หน้า ๑๑๐๒

พิเชฐ ดุรงควโรจน์ และคณะ. ๒๕๔๔. *กรอบนโยบายเทคโนโลยีสารสนเทศระยะ พ.ศ. ๒๕๔๔-๒๕๕๓ (IT๒๐๑๐)*. ศูนย์นวัตกรรมนโยบาย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.

มานิต บุญประเสริฐ และคณะ. ๒๕๔๙. *การพัฒนาภาวะผู้นำในระดับอุดมศึกษา*. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, กรุงเทพฯ.

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลและสถาบันเทคโนโลยีปทุมวัน. ๒๐๐๕. *แผนพัฒนาการศึกษาระยะ ๑๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๖๔)*. สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.

มหาวิทยาลัยราชภัฏ. ๒๕๕๐. *นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏ ๒๕๕๐-๒๕๕๔*.

สถาบันอุดมศึกษาเอกชน. ๒๕๕๐. *บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในแผนพัฒนาอุดมศึกษาระยะยาว พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔*.

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี. ๒๕๔๙. *รายงานการประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการสหกิจศึกษานำร่องของประเทศไทย*. สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.

ศูนย์นวัตกรรมนโยบาย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี. ๒๕๔๗. *รายงานฉบับสมบูรณ์การศึกษาเชิงลึกการมีงานทำของกำลังคน ระดับกลางและระดับสูง เพื่อเพิ่มผลิตภาพและความสามารถในการแข่งขันของประเทศ*. สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, กรุงเทพฯ.

สถาบันคลังสมองของชาติ. ๒๕๕๐. *รายงานการวิจัยเรื่องโครงการการเรียนรู้วัฒนธรรมอุดมศึกษาที่ทำให้เกิดผลสำเร็จในการพัฒนาอุดมศึกษาเพื่อจัดทำแผนอุดมศึกษาระยะยาว ๑๕ ปี ฉบับที่ ๒*. ศูนย์ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ว่าด้วยการอุดมศึกษาและการพัฒนา. กรุงเทพฯ.

_____. *รายงานการวิจัยเรื่อง โครงการจัดแผนระยะยาวภาคประชาชนและท้องถิ่น. เครือข่ายบริหารการวิจัย โครงการนวัตกรรมและถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนฐานราก สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา*. กรุงเทพฯ.

สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน). ๒๕๕๐. ผลการสอบโอเน็ต <www.niets.or.th>.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. ๒๕๔๙. แผนพัฒนากำลังคนของประเทศไทย เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ. สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน กระทรวงแรงงาน, กรุงเทพฯ.

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ร่วมกับ OECD (Organisation for Economic Co-Operation and Development). ๒๕๔๗. ความรู้และทักษะของเยาวชนไทยสำหรับโลกวันพรุ่งนี้ ผลจากการวิจัยโครงการประเมินผลนักเรียนนานาชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ๒๕๔๘. ยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมหลัก. กรุงเทพฯ.

..... ๒๕๕๐. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔). หน่วยงานส่วนจำกัด วิ.เจ.พรินติ้ง กรุงเทพฯ.

..... ๒๕๔๙. รายงานการติดตามประเมินผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙). กรุงเทพฯ.

..... ๒๕๕๐. “แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง”. <www.nesdb.go.th>.

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. ๒๕๔๙. รายงานผลการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาระบบบริการเพื่อรองรับนักเรียนนักศึกษาพิการในสถาบันอุดมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ปีการศึกษา ๒๕๔๙. สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.

..... ๒๕๕๐. จำนวนนักศึกษาเข้าใหม่ ทั้งหมด ปีการศึกษา ๒๕๔๙ และจำนวนผู้สำเร็จการศึกษาประจำปี ๒๕๔๘. กลุ่มสารนิเทศ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพฯ. <www.mua.go.th>.

..... จำนวนอาจารย์ทั้งหมดจำแนกตามคุณวุฒิและตำแหน่งทางวิชาการ ประจำปีการศึกษา ๒๕๔๙ กลุ่มสารนิเทศ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพฯ. <www.mua.go.th>.

..... จำนวนอาจารย์ทั้งหมดจำแนกตามสาขาวิชาหลักที่สอน (ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์) ประจำปีการศึกษา ๒๕๔๙ กลุ่มสารนิเทศ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพฯ. <www.mua.go.th>.

..... จำนวนอาจารย์ที่คาดว่าจะเกษียณอายุใน ๑๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๖๔) จำแนกตามประเภทมหาวิทยาลัย กลุ่มสารนิเทศ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษากระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพฯ. <www.mua.go.th>.

..... จำนวนอาจารย์ประจำและอาจารย์พิเศษ จำแนกตามวุฒิการศึกษาปี ๒๕๔๙ สำนักงานบริหารวิทยาลัยชุมชน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพฯ. <www.mua.go.th>.

..... “การขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา”. เอกสารประกอบการประชุมคณะทำงานเพื่อพิจารณา/เสนอแนะแนวทางการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา ครั้งที่ ๑/๒๕๕๐, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๐.

..... รายงานการประชุมนายกสภามหาวิทยาลัยเรื่องบทบาทของนายนกสภามหาวิทยาลัยในการบริหารมหาวิทยาลัยรัฐ. การประชุมนายกสภามหาวิทยาลัยรัฐ. ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๕๐. โรงแรมสยามซิตี้, กรุงเทพฯ.

สำนักงานโครงการการพัฒนาบัณฑิตศึกษาศึกษาและวิจัยด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. ๒๕๔๙. รายงานสรุปผลการดำเนินโครงการพัฒนาบัณฑิตศึกษาศึกษาและวิจัยด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา.

สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี. ๒๕๕๐. แผนการกระจายอำนาจ. ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๕๐. <<http://๒๐๓.๑๗๐.๒๓๙.๒๑๖/dlocT/plan/Distribute.aspx>>.

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. ๒๕๕๐. ร่างรายงานการศึกษาแนวทางการพัฒนาอาชีพนักวิจัยด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สำหรับภาคการผลิตและบริการ.

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. รายงานการประเมินคุณภาพภายนอกระดับอุดมศึกษารอบแรก (พ.ศ. ๒๕๔๔-๒๕๔๘). สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน).

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. ๒๕๔๘. แนวทางการพัฒนาอาจารย์ในระดับอุดมศึกษา สำนักนโยบายและแผนการศึกษา, สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, กรุงเทพฯ.

..... ๒๕๔๙. รายงานการวิจัยเปรียบเทียบ การปฏิรูปการศึกษาเพื่อก้าวสู่สังคมฐานความรู้. ศูนย์พัฒนาการศึกษาระหว่างประเทศ กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพฯ.

..... รายงานผลการศึกษาความต้องการกำลังคนของกลุ่มอุตสาหกรรม. สำนักนโยบายและแผนการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพฯ.

..... ๒๕๕๐. ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างคุณธรรมในระบบการศึกษาไทย. สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพฯ.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. ๒๕๕๐. การสำรวจภาวะการทำงานของประชากรทั่วราชอาณาจักร. กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, กรุงเทพฯ.

สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. ๒๕๔๙. รายงานสถานการณ์วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมปี ๒๕๔๘ และแนวโน้มปี ๒๕๔๙. บริษัท ทางสะดวก (ประเทศไทย) จำกัด

สำนักบริหารงานวิทยาลัยชุมชน. ๒๕๔๙. *นโยบายและการดำเนินงานวิทยาลัยชุมชน*. สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.

อมรวิรัช นาคทรพรพ และคณะ. ๒๕๔๙. *โครงการติดตามสภาวการณ์เด็กและเยาวชนรายจังหวัด (Child Watch) ปี ๒๕๔๘-๒๕๔๙*, สถาบันรามจิตติ, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) กรุงเทพฯ.

ASEAN University Network Secretariat. *ASEAN University Network: Partnership and Progress 1995-2005*. Chulalongkorn University.

Bashir, Sajitha. 2007. *Trends in International Trade in Higher Education: Implications and Options for Developing Countries*. World Bank, Washington, D.C.

Blair, Margaret M., and Steven M.H. Wallman. 2001. *Unseen Wealth: Report of the Brookings Task Force on Intangibles*. Brookings Institution Press, Washington, D.C.

BOT (Bank of Thailand). 2550. *Thailand at a Glance*. (September 9) Available at <http://www.bot.or.th/bothomepage/databank/Econcond/index_eng_i.asp>.

_____. "Labor Force Survey". (September 9) Available at <http://www.bot.or.th/bothomepage/databank/Econcond/genecon/thai_glance.htm>.

Canton, James. 2006. *The Extreme Future: The Top Trends That Will Reshape the World for the Next 5, 10, and 20 Years*. Dutton, New York.

Cheng, Kai-ming. 2007. "How do Universities Excel". Strategic Development of Thailand's Higher Education Workshop. June 11-12, 2007 Century Park Hotel, Bangkok.

Dar Amit. 2007. "Labor Markets Worldwide: Key Trends and Major Policy Issue". Education for Development and Competitiveness. World Bank. May 14-25, 2007. Washington, D.C. (PowerPoint Presentation).

Debaratanarajasuda, H.R.H. Princess Maha Chakri Sirindhorn. 2006. *Education is the Golden Key*. Office of the Education Council. Bangkok.

Department of Education, Science and Training. 2007. "Information for Commonwealth Supported Students". Available at <www.goingtouni.gov.au>.

Department for Education and Skills. 2003. *The Future of Higher Education*. United Kingdom.

Economist. 2007. "French Universities: Shaking Them Up". (July 5, 2007) Available at <<http://www.economist.com/research/articles>>.

- Fry, G. W. 2002. *Synthesis Report: From Crisis to Opportunity, the Challenges of Educational Reform in Thailand*. Office of the National Education Commission, Bangkok.
- Gore, Al. 2006. *An Inconvenient Truth: The Planetary Emergency of Global Warming and What We Can Do About It*. Rodale Books.
- Graduate Management Admission Council. 2007. “The Bologna Accord: A European Revolution with Global Implications”. *The newsletter of the Graduate Management Admission Council*. January–February 2005. (June 18, 2007). Available at <www.gmac.com/gmac/VirtualLibrary/Publications/GMNews/>.
- HERO (Higher Education and Research Opportunities in the UK). 2007. “RAE 2008”. Available at <<http://www.hero.ac.uk/rae/Pubs>>.
- Humphries, Chris. 2007. “Linking Education to the Labour Market” Education for Development and Competitiveness. World Bank. May 14–25, 2007. Washington, D.C. (PowerPoint Presentation).
- Huntington, Samuel P. 1997. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. Simon & Schuster, UK.
- Isarangkun Na Ayuthaya. Chirayu. 2006. “Sufficiency Economy and Higher Education in the 21st Century”. *World University Presidents Summit Proceedings and Papers*. 19–22 July 2006, Bangkok.
- JETRO (Japan External Trade Organization). 2006. “Comparative Survey of the Labor Environment in ASEAN, China, India”. Overseas Research Development. October 2006.
- JM Consulting. 2002. *Teaching and Learning Infrastructure in Higher Education*. Report to HEFCE (Higher Education Funding Council for England).
- Foster, Andrew. 2005. *Realising the Potential: A review of the future role of further education colleges*. Department of Education and Skills, Nottinghamshire, UK.
- Judith S. Eaton, “An Overview of U.S. Accreditation”, Council for Higher Education Accreditation, revised June 2006.
- Kai, M. C. and K. Y. Hak. 2006. *Facing the Knowledge Society: Reforming Secondary Education in Hong Kong and Shanghai*. World Bank, Washington, D.C..
- Kim Gwang-Jo. 2007. “Education and Development: the Case of South Korea”. Education for Development and Competitiveness. May 14–25, 2007. Washington, D.C. (PowerPoint presentation).

- Korea Ministry of Education & Human Resources Development. 2007. *Education in Korea 2007-2008*. Seoul, Republic of Korea.
- Marginson Simon and Wende Marijk van der. 2007. *Globalisation and Higher Education*. Education Working Paper No. 8. OECD, Paris.
- Mazerran, Jacques, Experton William, Forestier Christian, Gauron Andre, Goursaud Serge, Prevos Albert, Salmi Jamil, Steier Francis. 2007. *Short-term Vocational Higher Education : A Global Challenge in Education*. Hachette Livre, Paris.
- Ministry of Education. 2002. *Better Education: Action Plan*. The Danish Government
- Ministry of Education. 2003. *Ministry of Education Strategy 2015*. Finland.
- Ministry of Education. 2005. *Tertiary Education Policy Directions for 21st Century*. Government of New Zealand.
- Nelson, Brendan. 2003. *Our Universities: Backing Australia's Future*. Commonwealth of Australia.
- OECD (Organisation for Economic Co-Operation and Development). 2006. *Four Futures Scenarios for Higher Education*. OECD, Paris.
- _____. *Thematic Review of Tertiary Education*. OECD, Paris.
- _____. 2007. *OECD Factbook 2007 : Economic, Environmental and Social Statistics*. OECD, Paris.
- Patten, Christopher. 2006. "Global Challenges and Opportunities for Higher Education in the 21st Century". Speech made at the World University Presidents Summit, Bangkok.
- Randall, Jeff. 2007. "University Has Never Been Easier". Telegraph. (April 18, 2007). Available at <www.telegraph.co.uk>.
- Salmi, Jamil. 2007. "Trends in Governance and Financing Reforms". Strategic Development of Thailand's Higher Education Workshop. June 11-12, 2007 Century Park Hotel, Bangkok.
- Salmi Jamil and Hauptman Arthur M. 2006. *Innovations in Tertiary Education Financing : A Comparative Evaluation of Allocation Mechanisms*. World Bank, Washington, D.C.
- Saroyan, Alenoush. 2007. "Quality and Staff Development". Strategic Development of Thailand's Higher Education Workshop. June 11-12, 2007 Century Park Hotel, Bangkok.
- Shanghai Jiao Tong University (2007) "Ranking Criteria and Weights". Available at <www.sjtu.edu.cn>.

Stalk, Christian van, Tiessen, Jan, Clift, Jack, and Levitt, Ruth. 2007. *Student Retention in Higher Education Courses: International Comparison*. RAND, Europe.

Steering Committee to Review University Autonomy, Governance and Funding. 2005. *Autonomous Universities: Toward Peaks of Excellence*. Ministry of Education, Singapore.

The Bologna Declaration on the European space for higher education: an explanation (March 2007). Available at <<http://ec.europa.eu/education/policies/educ/bologna/bologna.pdf>>.

Termpittayapaisith, Arkhom. *Thailand and Its Knowledge Economy*. NESDB. Available at <www.nesdb.go.th>.

The Task Force on Higher Education and Society. 2000. *Higher Education in Developing Countries: Peril and Promise*. World Bank, Washington, D.C.

Trucano Michael. 2005. *Knowledge Maps: ICT in Education*. Information for Development Program. The International Bank for Reconstruction and Development/ World Bank, Washington, D.C.

UNESCO. 2005. *Towards Knowledge Societies*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, Paris.

UN, EC, IMF, OECD. (2002). “Manual on Statistics of International Trade in Services” M no. 86. (July 27, 2007). Available at <http://unstats.un.org/unsd/tradeserv/TFSITS/Papers/m86_english.pdf>.

U.S. Department of Education. 2007. *Strategic Plan for Fiscal Years 2007-12*. Available at <www.ed.gov>.

Washington Higher Education Coordinating Board. 2005. *2004 Strategic Master Plan for Higher Education: Update on Implementation*. Available at <www.hecb.wa.gov>.

WEF (World Economic Forum). 2005. *India and the World: Scenarios to 2025*. Geneva.

_____. *China and the World: Scenarios to 2025*. Geneva.

_____. *Russia and the World: Scenarios to 2025*. Geneva.

Wikipedia. “Liberal Arts”. http://en.wikipedia.org/wiki/Liberal_arts.

World Bank. 2002. *Constructing Knowledge Societies: New Challenges for Tertiary Education*. Washington, D.C.

_____. 2003. *Lifelong Learning in the Global Knowledge Economy: Challenges for Developing Countries*. Washington, D.C.

_____. 2006. *Development and the Next Generation*. World Development Report 2007. Washington, D.C

_____. 2007. “Knowledge for Development (K4D Program)”. The Knowledge Assessment Methodology (KAM). Available at <<http://www.worldbank.org>>

_____. 2007. *Thailand Social Monitor on Youth: Development and the Next Generation*.

